

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ MEKÂNI
ALGILAMA BECERİSİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice BADUROĞLU

Antalya, 2018

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ MEKÂNI
ALGILAMA BECERİSİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hatice BADUROĞLU

Danışman
Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

Antalya, 2018

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dūřecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalarda gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

13 / 07 / 2018

Hatice BADUROĞLU

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hatice BADUROĞLU'nun bu çalışması 13/07/2018 tarihinde jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı İlköğretim Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir

Başkan : **Prof. Dr. Osman YILMAZ**
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler

İMZA

Üye : **Prof. Dr. Yüksel KAŞTAN**
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler

Üye (Danışman) : **Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA**
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Mekânı Algılama Becerisi Bakımından İncelenmesi

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ramazan KARATAŞ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince akademik bilgilerinden faydalandığım, Sosyal Bilgiler eğitimi konusunda önemli çalışmalarından ve bilgi birikimlerinden yararlandığım ve bu süreçte desteğini ve güvenini her zaman hissettiğim değerli hocalarım Prof. Dr. Yüksel KAŞTAN'a, Doç. Dr. Ayhan AKIŞ'a ve tez danışmanım Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Kıymetli ailem; canım annem Kerime UYAR'a, değerli babam Ali UYAR'a, küçük kardeşim Fatih UYAR ve can yoldaşım, hayat arkadaşım Yücel BADUROĞLU'na bu süreçte yanımda olduklarından dolayı şükranlarımı sunarım. Manevi desteğini hep hissettiren canım ve biricik ailem bu meşakkatli yolda yanımdan hiç ayrılmadığınız için size sonsuz teşekkürler.

ÖZET

ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ MEKÂNI ALGILAMA BECERİSİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

BADUROĞLU, Hatice
Yüksek Lisans, İlköğretim Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hilmi Demirkaya
Temmuz 2018, 102 sayfa

Araştırmanın amacı, 2017-2018 eğitim öğretim yılında kullanılan MEB tarafından hazırlanmış ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen mekânı algılama becerisi konusunun, ders kitabı inceleme kriterlerine göre gerekli bulguları ortaya çıkarmaktır. Bu araştırma ile 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında mekânı algılama becerisinin ne derece yer aldığı ve nasıl bir dağılım gösterdiği incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan Sevgi Yayınları'na ait 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Verileri toplamak amacıyla araştırmaya uygun olacak şekilde konu ile ilgili literatür incelenmiş olup nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği ile tarama modelinde bir çalışma yapılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen Sevgi Yayınları 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının incelenmesinde, Çelebi (2010) tarafından geliştirilmiş olan ve kendi tezinde kullandığı “Nitel Araştırmada Ölçüt Olarak Kullanılan Temalar” adlı ölçüt kullanılmıştır. Bu ölçme aracını geliştiren kişiden gerekli izinler alındıktan sonra uzman görüşleri doğrultusunda incelenerek bu tezde de kullanılmasına karar verilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışma; giriş, ilgili açıklamalar, yöntem, bulgular, sonuç, tartışma ve öneriler kısımlarından oluşmaktadır. Çalışma sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre; 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen mekânı algılama becerisinin kazanımlara ve ders kitabı inceleme kriterlerine uyduğu görülmektedir. Mekânı algılama becerisi diğer derslerden matematik ve fen bilgisi dersleri ile ilişkilendirilmiştir. Kullanılan şema, fotoğraf ve haritalarda somuttan soyuta ilkesine uyulmuştur. Metinlerde bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa, soyutlama, düzey, şema, vardama ve materyal örgütlenişi ilkelerine uyulmuştur. Hazırlık ve değerlendirme sorularının ölçme ve değerlendirme ilkelerine uyduğu, değerlendirme sorularından çoktan seçmeli, boşluk doldurma ve D Y sorularının kazanılmayan bilgileri ölçmek için yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Mekânı Algılama Becerisi, Ders Kitabı, Doküman Analizi, Betimsel Tarama

ABSTRACT

INVESTIGATION OF SIXTH GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOK IN TERMS OF SPATIAL COGNITION SKILL

BADUROĞLU, Hatice

MA Program in Elementary Education

Thesis Advisor: Prof. Dr. Hilmi Demirkaya

July 2018, 102 pages

The aim of this research is to reveal the necessary findings according to the course book review criteria in the skill of spatial cognition mentioned in the 6th grade social studies textbook prepared by the Ministry of National Education (Turkey) used in the education year of 2017-2018. With this research, it is examined how the degree of spatial cognition skill is located and how it is distributed in the 6th grade social studies textbook which was taught in 2017-2018 academic year. The study group of the research is building the 6th grade social studies textbook belonging to Sevgi Publications which was taught in the academic year of 2017-2018. In order to collect the data, the relevant literature has been examined in order to be suitable for the research and the qualitative research methods have been studied with the document analysis technique and the survey method. The criterion "The Themes Used as Criteria in Qualitative Research" which was developed by Çelebi (2010) and used in his own dissertation, was used in the review of Sevgi Publications 6th grade social studies textbook determined by the Ministry of National Education. After obtaining the required permissions from the person who developed this measurement tool, it was decided to use it in this thesis by examining it according to expert opinions. The obtained data were evaluated by means of descriptive analysis. This study consist of introduction, related explanations, method, findings, results and discussion, and suggestions sections. According to the findings of the study; it seems that the spatial cognition skill in the sixth grade social studies textbook is comparable to the achievements and the textbook review criteria. The ability to spatial cognition was associated with mathematics and science lessons from other courses, followed by the abstract scheme of schematics, photographs and mappings, closely aligned with the principles of abstraction, schema, extension and material organization. It was determined that the preparation and evaluation questions met the measurement and evaluation principles. The skill of spatial cognition is related to mathematics and science courses from other courses. The schematics, photographs and maps used are compliant with from the concrete to the abstract. In the texts, the principles of abstraction, level, diagram, scale and material organization are closely followed. It has been determined that the multiple-choice, gap-filling, and T/F questions are inadequate to gauge unearned information from evaluation questions that met the measurement and evaluation principles of the preparation and evaluation questions.

Key Words: Social Studies, Spatial Cognition Skill, Textbook, Document Analysis, Descriptive Survey

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLOLAR LİSTESİ	viii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	ix
RESİMLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. 1. Problem Durumu	1
1. 2. Problem Cümlesi	3
1. 3. Alt Problemler	3
1. 4. Araştırmanın Amacı.....	3
1. 5. Araştırmanın Önemi	3
1. 6. Sayıtlar.....	4
1. 7. Sınırlılıklar.....	4
1. 8. Tanımlar.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2. 1. Eğitimin Önemi	6
2. 2. Sosyal Bilgiler	7
2. 2. 1. Sosyal Bilgilerin Tanımı	7
2. 2. 2. Sosyal Bilgiler Dersinin İçeriği.....	8
2. 2. 3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar	9
2. 2. 4. Sosyal Bilgilerde Öğrenme Alanları	10
2. 2. 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	12
2. 2. 6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Vizyonu.....	17
2. 2. 7. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Temel Beceriler	18
2. 2. 8. Dünya’da Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Tarihsel Gelişimi	20
2. 2. 9. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Tarihsel Gelişimi	22
2. 3. Ders Kitabı.....	23
2. 3. 1. Ders Kitaplarının Önemi	23
2. 3. 2. İyi Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalıdır?.....	23
2. 3. 3. Ders Kitabında Bulunması Gereken Özellikler.....	27
2. 3. 4. Ders Kitabının Öğretmene Sağladığı Faydalar	28
2. 3. 5. Ders Kitabının Öğrenciye Sağladığı Faydalar	28
2. 4. Mekânı Algılama Becerisi	29
2. 5. Harita Okuma ve Atlas Kullanma Becerisi	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3. 1. Araştırmanın Modeli	33
3. 2. Çalışma Grubu.....	34
3. 3. Veri Toplama Araçları.....	34
3. 4. Verilerin Toplanması.....	34
3. 5. Verilerin Analizi.....	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4. 1. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	36
4. 1. 1. İçerik Kazanımlarla Tutarlı mıdır?	37
4. 1. 2. İçerik Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiş midir?... 44	
4. 1. 3. İçeriğin Oluşturulmasında Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygun Bir Yöntem İzlenmesi Gerektiği İlkesine Göre	44
4. 1. 4. İçeriğin Alıştırma İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;.....	70
4. 1. 5. İçeriğin Görsel Düzen İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;.....	83

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5. 1. Sonuç	86
5. 1. 1. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Mekânı Algılama Becerisi Konularının Kazanımlarla Tutarlılığına Yönelik Sonuçlar	86
5. 1. 2. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Mekânı Algılama Becerisi Konu ve Kazanımlarının Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmesine Yönelik Sonuçlar.....	88
5. 1. 3. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Mekânı Algılama Becerisi Konu ve Kazanımlarının Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar	88
5. 1. 4. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Mekânı Algılama Becerisi Konu ve Kazanımlarının Alıştırma İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar.....	89
5. 1. 5. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Mekânı Algılama Konu ve Kazanımlarının Görsel Düzen İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar.....	90
5. 2. Tartışma.....	90
5. 3. Öneriler.....	92
KAYNAKÇA	94
EK.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	102

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. Mekânı Algılama Becerisinin Geçtiği Üniteler, Konular ve Kazanımlar.	36
Tablo 4.2. Türkiye’ de Görülen İklim Tipleri ve Özellikleri	47
Tablo 4.3. Geçmişten Günümüze Tarih Şeridi.....	49
Tablo 4.4. Türkiye İkliminin Çeşitlilik Göstermesinde Etkili Olan Faktörler	63

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 4. 1. Farklı Biçimlerde Dilimlenmiş Portakallar	45
Fotoğraf 4. 2. Eskimoların Hayatı.....	46
Fotoğraf 4. 3. Türkiye’de Görülen İklimler	47
Fotoğraf 4. 4. Toros Dağlarının Kuzey ve Güney Yamacı	48
Fotoğraf 4. 5. Karain Mağarası	49
Fotoğraf 4. 6. Konya Çatalhöyük’teki Kazı Çalışmalarına Katılan Bir Grup Öğrenci	50
Fotoğraf 4. 7. Hititler’e Ait Küpler, Kadeş Antlaşmasının Bir Parçası, Miğferli Askerler ve Hititlere Ait Haber	52
Fotoğraf 4. 8. Friglere Ait Testi ve Fibula	52
Fotoğraf 4. 9. Lidyalılara Ait Para, Kap, Gümüş Testi ve Altın Takı.....	53
Fotoğraf 4. 10. İyonlardan Kalma Efes Antik Tiyatrosu	53
Fotoğraf 4. 11. Anız Yakmanın Zararları.....	54
Fotoğraf 4. 12. Dünya’nın Farklı Yerlerine Ait Görüntüler	68

RESİMLER LİSTESİ

Resim 4. 1. Dünya Üzerindeki Kıta ve Okyanuslar	45
Resim 4. 2. Türkiye'nin Konumu Haritası.....	46
Resim 4. 3. Kuzey ve Güneyden Esen Rüzgarlar	48
Resim 4. 4. Mezopotamya Uygarlıkları, Sümerlere ait yaşam tarzı ve ziggurat	50
Resim 4. 5. Asurlulara Ait Ticaret Merkezi ve Babil'in Asma Bahçeleri	51
Resim 4. 6. Hitit Devleti ve Kral.....	51
Resim 4. 7. Ülkemizin Doğal Kaynaklara Bağlı Ekonomik Faaliyetleri.....	53
Resim 4. 8. Doğal Kaynakları Korumak	54
Resim 4. 9. Çizgi Ölçek	62
Resim 4. 10. Türkiye İklim Haritası	63
Resim 4. 11. 2. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları	75
Resim 4. 12. 4. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları	77
Resim 4. 13. 5. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları	79

KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

s.: Sayfa

vb. : ve benzeri

yy. : Yüzyıl

D,Y : Doğru, Yanlış

% : Yüzde

M.Ö.: Milattan Önce

M.S.: Milattan Sonra

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Kitap; insanların fikir, kültür, sanat ve çalışmalarını kuşaklara aktaran yazılı bir metindir. Ders kitabı da bilgileri, öğrencilerin bireysel şekilde okuyarak, sıralı ve doğru bir şekilde öğrenmeleri için kullanılmak üzere, öğretim programlarına uygun şekilde hazırlanmış metindir. Ders kitapları öğretim programlarında yer almış bulunan konulara dair bilgileri planlı ve düzenli bir şekilde inceleyip açıklar (Şahin, 2004).

Ders kitapları okul ortamında eğitimciler ve öğrencilerin en çok kullandıkları araçtır. 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı; Sosyal Bilgiler dersini, ders kitabının birebir takip edildiği bir ders olmak yerine öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirebileceği, eğlenebileceği, eğlenirken öğrenecekleri ve yaratıcı olmanın mutluluğunu yaşayabilecekleri bir ders haline getirmeye çalışmaktadır (Ata, 2006).

Ayrıca, ders kitapları, en kolay ulaşılabilen, en işlevsel ve sıklıkla kullanılan eğitim materyallerinden biridir. Aynı zamanda ders kitapları öğrencilerin okul ortamında doğrudan ilişki kurabildiği bilgi ve kültür kaynağının da en temel araçlarından biridir. Ders kitaplarının öğrenciye sağladığı faydalar arasında hedeflenen davranışları kazandırma, kılavuz olma, öğrencinin hazırbulunuşluğunu artırma, kişiliğini geliştirme ve kültürünü artırma gibi işlevleri vardır (Bulut, 2008'den aktaran Hali, 2014). Etkili bir ders kitabı öğrencinin kendi kendine öğrenmesi için fırsatlar sunar ve amaçlara ulaşmada fayda sağlar.

Sosyal Bilgiler ders kitapları MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan öğretim programıyla uyumlu bir şekilde hazırlanmaktadır. Ders kitapları öğretim programında 'Ne Öğretelim?' sorusunun cevabını veren içerik boyutuna hitap etmektedir. Ders kitapları, geçmişte olduğu gibi günümüzde de sınıf ortamında

Sosyal Bilgiler dersinin işlenmesinde kullanılan en önemli öğretim aracı olma özelliğini, gelişen teknolojik boyutlarıyla birlikte devam ettirmektedir (Demirkaya, 2017).

Eğitim-öğretim süreci içerisinde yeni yaklaşımın bir gereği olarak öğrencilerde kazandırılması gereken temel öğelerden biri becerilerdir. Öğrencilerin öğretim programlarında yer alan bu becerileri yaşamlarında, meslek hayatlarında ve ileri zamanlarda da kullanabilmek için öğrenmeleri gerekmektedir (Ünlü, 2011'den aktaran Ünlü ve Yıldırım, 2017). Sosyal Bilgiler Programının öğrencilere kazandırmayı amaçladığı ve Sosyal Bilgilere ait becerilerden olan mekânı algılama, yeryüzünde, yerin derinliğinde ve uzaya doğru olmak üzere insanın bütün çevresini üç boyutlu olarak kaplayan mekân; psikolojik, toplumsal ve ekonomik olarak insanı etkileyen dış dünyasını algılamasıdır (Tümertekin ve Özgüç, 2004). Bunun için, öğrencinin yaşadığı mekânı tanıması, yaşadığı mekân ile diğer mekânlar ve çevre arasındaki ilişkiyi kurması gerekmektedir. Bu ders ile kazandırılacak becerilerle, öğrenci bulunduğu mekândaki coğrafi unsurları zihinsel olarak içselleştirmeli ve gerektiği zaman bu unsurları gün yüzüne çıkarabilmelidir (Öcal, 2007).

Mekânı algılama becerisi, 2005 yılında oluşturulmuş olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programıyla ilk kez beceri olarak programa girmiştir. Günlük hayatta bulunduğu yeri belirleyebilme, bulunduğu yer ile ilgili coğrafi bilgileri kavrayabilme gibi bilgilerin bilinmesi, insanın yaşadığı çevreye uyum sağlaması için önemlidir. Eskiden dağ, deniz, göl, ova, plato gibi coğrafi elemanların isimlerini öğrenmek önemli sayılırken; günümüzde coğrafi bilgi, yaşam alanlarının düzenlenmesi ve insan için hayatın kolaylaştırılması amacıyla kullanılmaya başlanmıştır (Öcal, 2007).

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan 'Yeryüzünde Yaşam' ünitesinde mekânı algılama becerisi, harita okuma ve atlas kullanma becerisi doğrudan verilmesi gereken beceriler olarak verilmiştir. Mekânı algılama becerisi içerisinde öğrenciler harita, atlas ve küre gibi araç gereçler kullanabilmektedir (Aktürk, Yazıcı, Bulut, 2013). 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan içeriğin kazanımlarla ne derece tutarlı olduğu çalışmanın problemini oluşturur.

1.2. Problem Cümlesi

Mekânı algılama becerisi, ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında nasıl bir dağılım göstermektedir, MEB'in belirlemiş olduğu hedeflere ve ders kitabı inceleme kriterlerine ne ölçüde uygundur?

1.3. Alt Problemler

1. Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının mekânı algılama becerisi ile ilgili konuları kazanımlarla tutarlı mıdır?
2. Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında harita kullanım durumu nasıldır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, 2017-2018 eğitim öğretim yılında kullanılan MEB tarafından hazırlanmış ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen mekânı algılama becerisinin, ders kitabı inceleme kriterlerine göre gerekli bulguları ortaya çıkarmaktır. Elde edilen bulgular ile 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının; ders kitabı inceleme kriterlerine ne derece uyduğu ve MEB'in belirlemiş olduğu kazanımları ne derece yansıttığı anlatılmaktadır. Bu araştırma mekânı algılama becerisi çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla Sevgi Yayınları 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını değerlendirmiştir. Araştırmanın öncelikli amacı Sosyal Bilgiler ders kitabında öğretim alanındaki gelişmelere katkıda bulunmaktır. Ayrıca, yapılan çalışma, Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerine ve bu konuda çalışma yapacak olan kişilere yardımcı olacaktır. Kısacası ders kitabı yazarlarının daha tecrübeli hale gelmesini sağlamak amaçlanmaktadır.

1.5. Araştırmanın Önemi

Ders kitabı, derste kullanılan ve dersin geliştirilmesine imkân veren araçlardan birisidir. Farklı bir deyişle ders kitabı, belli bir dersin (Sosyal Bilgiler, Matematik vb.) öğretimi için ve belli bir düzeydeki (İlkokul 1, ortaokul 7 gibi) öğrencilere yönelik olarak yazılan; incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel kaynaktır (Gülersoy, 2013). Ders kitaplarının öğretim programlarına göre bireyin ve toplumun gereksinimleri göz önünde bulundurularak hazırlanması, önerilen etkinliklerin

kuramla uygunluk göstermesi, öğretimin merkezine bireyi alan etkinliklerle donatılmış olması, etkinliklerde disiplinler arası ilişkilerin kurulması, ders kitabının daha işlevsel olmasına katkı sağlayacaktır (Epeçan ve Okçu, 2010). Ders kitaplarında Sosyal Bilgiler dersinin öğretilmesinde geniş bir beceri eğitime ihtiyaç vardır. Bu becerilerden biri de mekânı algılama becerisidir.

Her insan yaşadığı mekâna uyum sağlamak zorundadır. Bunun için eğitim çağındaki bireylere mekânı algılama becerisinin kazandırılması önemlidir (Tümertekin ve Özgüç, 2004).

Bu araştırmayla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokullarda okutulan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında mekânı algılama becerisinin işlenişinin yeterli olup olmadığı belirlenerek gelecekte yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma, ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi mekân algılanmasının incelenmesi ve Sosyal Bilgiler dersi aracılığı ile kazandırılmak istenen becerilerin ortaya konması bakımından önem arz etmektedir. Araştırma, 2005 yılında Sosyal Bilgiler öğretim programına göre hazırlanan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının değerlendirilmesine, mekânı algılama becerisinin doğru anlaşılmasına, mekân hakkında bilgi verme düzeyinin tespitine ve ders kitaplarının hazırlanmasına, eğitim öğretim faaliyetlerinin verimli geçmesine katkı yapacağı bakımından önemlidir.

1.6. Sayıtlar

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okutulan ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Sosyal Bilgiler öğretim programına uygun olduğu ve literatür taraması sonucu elde edilen bilgilerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

1.7. Sınırlılıklar

Araştırma, 2017-2018 eğitim öğretim yılı ile ve MEB tarafından hazırlanan 6. sınıf Sevgi Yayınları Sosyal Bilgiler ders kitabı, uygulanan ders kitabı inceleme kriterleri ve ülkemizde 6. sınıflarda uygulanmış olan 2005 Sosyal Bilgiler dersine ait öğretim programıyla sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Eğitim: “İnsanoğlunun dünyaya gelişinden ölüme kadar hayat boyu devam eden bir süreçtir” (Taş, 2007).

Sosyal bilgiler: “Sosyal Bilgiler, sosyal ve beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır” (Öztürk ve Deveci, 2016).

Ders kitabı: “Ders kitabı ilgili olduğu programın öngördüğü ders amaçlarının, yazılı ve görsel unsurlar kullanılarak, öğrenciye dolaysız bir biçimde kazandırılmasını amaçlayan temel eğitim materyalidir” (Demirezen, 2007).

Mekân: “Arapça bir sözcük olan mekân var olma, varlık, vücut anlamındaki “kevn” sözcüğünden türemiştir” (Aydın, 2001). “Mekân veya yer; çeşitli yaklaşımlarla farklı ele alınmakla birlikte geniş manada, insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk ve sınırları gözlemci(ler) tarafından algılanabilen uzay parçası olarak tanımlanabilir” (Aslan, Aslan ve Atik, 2015).

Çevre: “İnsanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamdır” (İzberak 1992’den aktaran Safi, 2010).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Eğitimin Önemi

Toplumların çoğu çocuklarının beden, duygu, zihin gelişimi ve toplum açısından sağlıklı kişiliğe sahip olmalarını kısacası her açıdan gelişmelerini, hayata başarılı bireyler olarak atılmalarını sağlayacak şekilde yetişmelerini ister. Bu başarı ancak kaliteli eğitim ile mümkündür. Eğitim amaçları birçok insan ve niteliklerini kapsamaktadır. Bütün toplumu kapsayan eğitimin etkili ve nitelikli olabilmesi için kaliteli eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Eğitim programları genelde o dersin temel taşını oluşturur ve içinde yer aldığı dönemde o dönemin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere düzenlenir (Ünlü, 2016).

Eğitim, bireylerin davranışlarını biçimlendirme ve değiştirme süreci olarak tanımlanabilir. Bu sürecin odak noktasında, davranışlarında değişiklik oluşturulacak olan birey yani öğrenci bulunmaktadır (Tay, 2005).

Eğitim, Sosyal Bilgilere yön veren ve Sosyal Bilgilerin gelişimine katkı sağlayan bir oluşumdur (Yanpar Yelken, 2010). Bir toplum ayakta kalabilmek ve varlığını sürdürebilmek için, etkili eğitim sürecine sahip olmalıdır. Eğitimin kültürü nesilden nesile aktaran rolü olduğu gibi, toplumdaki bireylerin toplumsallaşmasını gerektiren işlevi de vardır (Tanrıöğen, 2005).

Gelecek planlarında her devletin önceliği iyi eğitilmiş ve yetiştirilmiş bireylere ihtiyacı olduğudur. Genç nesillerde bunu başarabilmenin yolu ise eğitim sistemi ve düzenini iyi tasarlayabilmekten geçer. Hedeflerin bu denli mümkün olduğu ortamlarda devletlerin çoğu eğitim sistemlerini inceleyerek yeni bilgiler ışığında güncelleyip daha işlevsel ve kullanılabilir hale getirmeye çalışır. Bunun üzerine dünyadaki devletler ve ülkemiz tarafından yeni gelişmeler ışığında yapılan çalışmalar sonucu eğitim programlarının yeniden bir düzenlemeden geçirilmek istenmesi sağlanmıştır (Bal, 2011).

Eğitim kurumları öğrencilerin sorumluluk sahibi olan iyi birer vatandaş ve toplum tarafından sevilen, topluma faydalı bireyler olarak yetişmesini amaçlar (Sözer, 1998).

Toplumsal bir kurum olarak eğitimin işlevleri şöyle sıralanabilir (Hoşgörür, 2002; Kıncal, 2001; Tozlu, 1997; Tezcan, 1992; Celkan, 1991'den aktaran Keçe ve Meray, 2011).

1. Eğitim bireyi sosyalleştirir.
2. Eğitim kültürel mirası aktarır.
3. Toplumsal yenileşmeyi sağlayarak, ekonomik kalkınmayı hedefler.
4. Sosyal denetimi sağlar.
5. Toplumsal değişmeyi sağlar.
6. Toplumsal sorumluluğu sağlar.
7. Yenilikçi ve değişmeyi sağlayıcı elemanları yetiştirerek, temelde toplumsal devamlılığı sağlar.

2.2. Sosyal Bilgiler

2.2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı

İnsanlar sosyal canlılardır ve Sosyal Bilgiler öncelikle insanlara, birlikte yaşayabilmeyi, sonraki nesillere içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini, toplumlar arası etkileşimi ile bazı değişimler sonucunda ortaya çıkan geçmişten günümüze kadar oluşturulan örf ve adetlerini aktarmayı, toplumların kendilerine göre değerlendirdiği edep ve ahlak kurallarını öğretir.

Sosyal Bilgiler insanların çevreleriyle olan etkileşimini yer ve zaman boyutunda inceleyen önemli bir derstir (Doğanay, 2008). Sosyal Bilgiler dersi, genellikle sözel bilgilerin yer aldığı özellikle kavramların ve ilkelerin bulunduğu ilkökul ve ortaokulda okutulan bir derstir (Sözer, 1998). Sosyal Bilgiler dersi; tarih, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi gibi derslerin birleşiminden oluşan disiplinler arası bir derstir. Aynı zamanda Sosyal Bilgiler bireylere toplumsal bir kişilik kazandırmayı amaçlar.

Sosyal Bilgiler dersi, sosyal bilimlere ait konuları içermesi ve sosyal olan pek çok içeriği ele alması sebebiyle günlük hayatta kullanılan bilgi, beceri ve değerleri içeren bir derstir. Sosyal Bilgiler dersi her alanda hayatın içerisinde bulunur. Örneğin; günlük yaşamın içerisinde okulda, aile ortamında, yolda, alışverişte, düğünde vs. (Deveci, 2009).

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgileri şu şekilde tanımlamıştır. Sosyal Bilgiler, sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin birleştirilmesinden oluşan vatandaşlık yeterlikleri kazandırmaya çalışan bir derstir. Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din, sosyoloji, sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden her biri üzerinde ayrı bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin asıl amacı, birbirlerine bağımlı, küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için yeni nesile yardımcı olmaktır (NCSS'den aktaran Doğanay, 2008). Yani Sosyal Bilgiler dersi toplumu ele alan ve öğrencilerin sosyal ilişkilerinin gelişmesine önem veren, öğrencileri sorumlu birer vatandaş olarak yetiştiren ve sosyal yaşama uyumunu sağlayan bir derstir. Sosyal Bilgiler bilgi, beceri ve tutum kazandırmayı ayrıca öğrencilere içinde bulunduğu toplumun sahip olduğu kültürel mirası aktarmayı amaçlamıştır. Çünkü Sosyal Bilgilerin hedefi iyi bir vatandaş yetiştirmektir.

2.2.2. Sosyal Bilgiler Dersinin İçeriği

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencinin algı gelişimiyle yakından ilgilidir. Öğrenci, yakın ve uzak çevresini küresel (global) olarak algılar. Bu sebeple, ilkokul ve ortaokulların 4., 5., 6. ve 7. sınıflarında okutulmakta olan "Sosyal Bilgiler" dersi öğrencinin bu özellikleri dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir (Sözer, 1998).

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin çevresi ile ilgili özellik çok önemlidir. Çevre etmenine önem verirken, "yakından uzağa" ilkesini unutmamak gerekir. Öğrencilerin çevrelerine olan doğal ilgileri yakından uzağa ile başlar. Bu sebeple, Sosyal Bilgiler dersinin konuları, öncelikle öğrencinin en yakınındaki çevreden başlayarak zamanla topluma, ulusa, insanlığa doğru gelişir (Sözer, 1998).

Sosyal Bilgiler dersinde yaşamsal (hayatî) değeri olan konuların öncelikli olduğu unutulmamalıdır. Bu sebeple, yaşamsal değeri olan ve çok sık kullanılan konularla öğretime başlayıp, önem sırası azalan ve daha az kullanılan konulara doğru gitmek gerekmektedir. Bu demektir ki, en çok yaşamsal olan konudan, en az yaşamsal olan konuya doğru bir gidiş vardır. Buradan anlatılanlardan yola çıkarak önemli olan ilk olarak hayati değeri olan konulara yer verilmesidir (Sözer, 1998).

Sosyal Bilgiler içeriğini sosyal ve beşeri bilimlerden almaktadır. Başka bir deyiş ile üzerinde çalışılan kavram, sorun ya da tema ile ilgili içerik, çok farklı disiplinlere ait

olabilir. Sosyal Bilgiler bu içeriği, kendisini oluşturan öğelerin hangi disiplinlerden geldiğini kolayca ayırt edilemeyecek şekilde kaynaştırıp bütünlleştirir (MEB, 2005).

Türkiye’de 2005 yılında MEB tarafından yürürlüğe konan Sosyal Bilgiler öğretim programında içerik, disiplinler arası bir yaklaşımla, NCSS’nin belirlediği temaları içeren “öğrenme alanları” etrafında yapılandırılmıştır.

2.2.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar

Sosyal Bilgiler dersi insanların etkili bir şekilde yetişmesinin mümkün olabildiğini ve bunun ise insanların kazanmış oldukları deneyimleri bir sonraki nesle aktarmak ile mümkün olduğunu belirtir. Sosyal Bilgiler bu aktarımın zamana ve bilimsel düşünme yöntemlerine bağlı olduğunu anlatır. Bunlar Sosyal Bilgilerin geçmişten günümüze, farklı anlayışlar doğrultusunda öğretilmesine neden olmuştur. Bu anlayışlar vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler ve Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimidir (Tay, 2010).

2.2.3.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

İçerik otoriteler tarafından belirlenir ve yetişkinler tarafından oluşturulan geçmişteki bilgi, demokratik değer ve tutumlar genç kuşaklara tüm ayrıntıları ile anlatılır. Bu yaklaşımda programın içeriği, geçmişi öğrenme, geçmiş ve gelecek ile gurur duyma, sorumluluk alma, uygun davranışlar sergileme, otoriteye bağlılık ve öğretmen merkezli anlayış hâkimdir (Tay, 2010).

Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımı Sosyal Bilgilerin ortaya çıkış amacını oluşturur. Çünkü Sosyal Bilgiler ilk kez 1916’da Amerika’da toplumsal kargaşa ortamından insanları kurtarmak ve Amerikan vatandaşlığı kavramını insanlara benimsetmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Böylece Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler öğretiminin ortaya çıkışındaki amaç ABD’de görülmüştür (Tay, 2010).

Davranışçılık anlayışını benimseyen yaklaşımda daha çok daimici eğitim anlayışı hâkimdir. Değişmez ve dogmatik bilgiler yer alır ve bu bilgiler olduğu gibi öğrencilere aktarılmalıdır (Köksal, 2016). Bu yaklaşımdaki amaç kültürel mirası, gelecek nesillere aktarmak ve bu mirası yaşatmaktır (Dönmez, 2003).

2.2.3.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Etkili vatandaş yetiştirmede vatandaşlık aktarımına bu yaklaşım karşı çıkmaktadır. Sosyal Bilgilerin sosyal bilimler için altyapı oluşturabileceğini ve sosyal bilimlerin etkili vatandaş yetiştirmede daha güçlü olduğu savunulmuştur. Sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler öğretimi, sosyal bilimlerdeki bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasının etkili vatandaşlık için önemli olduğunu savunur. Bu bilime göre öğrenciler etkili vatandaşlığı sosyal bilimlerin bilgi ve becerilerinden öğrenmektedir. Sosyal bilimlerinin hem ayrı ayrı hem de bir bütün olarak verilmesi ile içerik oluşmaktadır. Burada, öğrencinin sosyal bilimci gibi düşünmesi, çıkarımda bulunup, mantıklı sonuçlar elde eden bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır (Barr, Barth ve Shermes, 1978; Barth ve Demirtaş, 1997; Doğanay, 2005a'dan aktaran Tay, 2010). İlerlemecilik yaklaşımı hâkimdir ve öğrenciler sosyal bilimlerin yöntemlerine göre ilerlemelidir (Köksal, 2016).

2.2.3.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Bu yaklaşım insanların toplumsal ve bireysel sorunları analiz edip, karar verme süreçlerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Öğrencilerin kişisel sorunları ele alınarak, bu sorunlar üzerine karar vermeyi öğrenmelerini, araştırma inceleme ve problem çözme yöntemi ile bu yaklaşım etkili vatandaş yetiştirmede başarılı olacaktır. Burada planlı bir içerik yoktur (Barr, Barth ve Shermes, 1978; Barth ve Demirtaş, 1997; Doğanay, 2005a'dan aktaran Tay, 2010).

Bu yaklaşımda öne çıkan beceriler şunlardır; Okuma yazma, farklı kaynaklardan bilgi kullanma, problemleri belirleme ve çözme, bilgiyi yorumlama, değerlerle ilgili durumları belirleyebilme ve çözüme ulaştırabilmedir (Tay, 2010).

Yapılandırmacılık esasına dayanan yaklaşımda daha çok araştırma inceleme yöntemi kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler programında 3 yaklaşımın izleri görülür. Özellikle ikinci ve üçüncü yaklaşım programda daha çok bulunur (Köksal, 2016).

2.2.4. Sosyal Bilgilerde Öğrenme Alanları

“Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır” (MEB, 2005).

2.2.4.1. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları

“MEB (2005) Sosyal Bilgiler dersi dokuz öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır”

- “1. Birey ve Toplum
2. Kültür ve Miras
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim
5. Zaman, Süreklilik ve Değişim
6. Bilim, Teknoloji ve Toplum
7. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler
8. Güç, Yönetim ve Toplum
9. Küresel Bağlantılar”

“**Zaman, Süreklilik ve Değişim**” öğrenme alanı bir ünite olarak düzenlenmemiş olup her ünite ile kazanım ve işlenişte yeri geldikçe diğer derslerle ilişkilendirilmiştir. Diğer sekiz öğrenme alanının her biri birer ünite olarak düzenlenmiştir (MEB, 2005).

“**İnsanlar, Yerler ve Çevreler**” öğrenme alanı ile insanın çevresi ile etkileşiminin çeşitli boyutları ile fark edilmesi, çeşitli beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarının ortaya konulması ve geleceğe yönelik bireysel ve toplumsal bir bakış açısı kazanılması amaçlanmaktadır. İnsan, yer, çevre etkileşimi, geniş ve renkli bir yelpaze oluşturur. Günümüzün teknolojik gelişmeleri sayesinde insan artık sadece yaşadığı yerle değil tüm dünya ile etkileşim hâindedir. Bu etkileşime konu olan unsurlar, doğrudan doğruya doğanın kendisi, insanlar ve tüm çeşitliliği ile doğadaki insan faaliyetleridir (MEB, 2005).

2.2.4.2. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları

“MEB (2017) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7 öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır.”

- “1. Birey ve Toplum
2. Kültür ve Miras

3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim
5. Bilim, Teknoloji ve Toplum
6. Etkin Vatandaşlık
7. Küresel Bağlantılar”

MEB (2017)’in İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanı ile ilgili belirttikleri:

“**İnsanlar, Yerler ve Çevreler**” öğrenme alanı ile insanın çevresi ve etkileşimini tanımak, bu konuda çeşitli beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarını anlamak ve geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazandırabilmek amaçlanmaktadır. İnsan, yer ve çevre etkileşimi, geniş ve renkli bir yelpaze oluşturur. Günümüzün teknolojik gelişmeleri sonucunda insanlar tüm dünya ile iletişim kurabilmekte, bu sayede etkilemekte ve etkilenmektedirler. Sosyal Bilgiler dersi ile ilkökul ve ortaokul boyunca “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı sayesinde bu eksikliğin giderilmesine çalışılacaktır. Öğrenciler bu alana, basitten karmaşığa, yakından uzağa ve bulunduğu yerden çevreye doğru açılan ve gittikçe kompleks bir hâl alan bir yaklaşım ile dâhil edileceklerdir.

“2005 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının genel anlamda 9 öğrenme alanı çerçevesinde oluşturulduğu, 4. ve 5. sınıflarda 8 öğrenme alanı, 6. ve 7. sınıflarda 7 öğrenme alanının yer aldığı görülmektedir. 2017 yılı Sosyal Bilgiler dersi taslak öğretim programının 7 öğrenme alanı çerçevesinde oluşturulduğu, bu öğrenme alanlarından 6 tanesinin 2005 programındaki isimlerle korunduğu, “Etkin Vatandaşlık” adı altında yeni bir öğrenme alanının oluşturulduğu tespit edilmiştir” (Tay, 2017).

2.2.5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Öğretim programı bir dersin konu, amaç, işleniş ve değerlendirme etkinliklerini kapsayan dokümandır. Programlarda öğrencilere öğrenme alanı ve kazanımların nasıl ve hangi sınırlar çerçevesinde kazandırılacağı belirtilir (Ünlü, 2016). Sosyal Bilgiler öğretim programının temel amacı sorumluluk sahibi ve sorun çözebilen insanlar yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı öğrencilere temel sosyal becerileri kazandırarak, toplum içinde iyi vatandaş olmayı sağlar ve program aynı zamanda, güncel ve geçerli bilgiler içermelidir.

2.2.5.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretim Programındaki Yeri ve Önemi

Sosyal Bilgiler dersinde yaşamsal değeri olan konular öncelikli olduğu için öğrencilerin çevreleri ile etkileşime geçtikleri ve bazı bilgileri algılamaya başladıkları yaş, ilkokul ve ortaokul yıllarıdır.

Sürekli yenilenen ve gelişen toplumlarda bilgi, teknoloji ve toplumların hızla artan gereksinimleri ve eğitim hayatlarında olan değişim programların gereksinimlerini arttırmaktadır. Eğitim sisteminde bu sebepten ötürü “program” kavramı sıklıkla kullanılan kavramlar arasındadır (Sözer, 1998).

Herhangi bir ülkede devamlı gelişmeyi sağlamak için, öncelikle yapılması gereken, eğitim sisteminin ve bu sistemi ayakta tutmaya yarayan eğitim programlarının kendini yenileyebilmesi ve sürekli gelişme içinde olması kaçınılmazdır (Sözer, 1998).

İkinci Dünya Savaşı'ndan 1960 yılına kadar, ABD'de merkezi ve ulusal program çalışmalarının önem kazanması buradaki düşünce ve görüşlerin Sosyal Bilimlere yansması sonucunda, ders konularının önceden saptanmasına karşı tepki başlamıştır. Toplumsal gereksinimler ve vatandaşlık konularında içeriğin “çevre” etmenine göre belirlenmesi Sosyal Bilimler alanlarında ağırlık kazanmıştır. Böylece, “Sosyal Bilgiler Öğretimi” anlayışının yerleşmesinde etkili olmuştur. Bunun belirgin niteliği, öğrencilerin, farklı farklı disiplinlerden sosyal yaşama yönelik konuları öğrenmek yerine; sosyal sorunlardan hareketle, verilmesi gerekenleri tek disiplin içerisinde, bütün olarak “Sosyal Bilgiler” adı altında vermektir. Bu anlayış, birçok Batı ülkesinde bulunan okullarda uygulamaya konmuştur (Sözer, 1998). Sosyal Bilgiler dersi ile öğrenci yakın çevresini tanıyarak, olayların neden ve sonuçlarını inceleme olanağı bulur (Meydan, 2010).

Örneğin; Doğanay (2008) “Sosyal Bilgiler” ile ilgili şunları belirtmektedir:

İnsanın sosyal ve fiziksel çevresi ile etkileşimini zaman süreci içerisinde ele alan Sosyal Bilgiler dersi program içerisinde önemli bir yere sahiptir. Sosyal Bilgilerin, öğrencilerin sosyal hayata katılmalarında önemli katkıları vardır. Çünkü, Sosyal Bilgiler, demokratik sürece aktif odaklı bir vatandaşlık anlayışını temel amaç olarak edinmiştir. Sosyal Bilgilerin kendisinden beklenen bu katkıları sağlayabilmesi için bu programın çağdaş Sosyal Bilgiler anlayışı ışığında hazırlanması gerekmektedir.

2.2.5.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları

Sosyal Bilgiler dersinin öğretimdeki en önemli hedefi, öğrenciye “toplumsal bir kişilik” kazandırmaktır. Bu da ancak “iyi bir yurttaş” olmaktan geçer. Burada iyi bir yurttaş olma kastedilen amaç, öğrencinin görev ve sorumluluklarını bilerek çevresine karşı bilinçli olmasıdır. Sosyal Bilgiler dersi, bireyin kendisine, ailesine ve çevresindeki insanlara karşı olan sorumluluklarının neler olduğunu öğretir. Özellikle de yasa ve devlete karşı olan görev ve sorumluluklarının neler olduğunu ve toplumsal çevresine nasıl uyum sağlayacağını öğretir (Sözer, 1998).

2.2.5.2.1. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Genel Amaçları

MEB (2005) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları aşağıda belirtilmiştir.

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gereçleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.

9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel ahlâkı gözetir.

13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.

14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.

16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı öğrencinin doğru karar vermesini ve sorunlara çözüm üretebilmesini sağlar. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul ederek, öğrencileri düşündürmeye ve soru sormaya teşvik eder. Ayrıca öğrencilerin haklarını bilen, örf ve adetlerini tanıyan bireyler olarak yetişmesini amaçlar. Sosyal Bilgiler, kültürel mirası ve bunun yaşamımıza etkilerini ele alan bir derstir. Sosyal Bilgiler dersi ile öğrenciler yaşama hazırlanır ve bu ders, öğrencilerin tüm hayatı ile ilişkilendirilmelidir.

2.2.5.2.2. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Genel Amaçları

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir:

MEB (2017) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri sürmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerleri temel alarak ve evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

2.2.6. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Vizyonu

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir (MEB, 2005).

2.2.7. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Temel Beceriler

Beceri, öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler Programı, ilkokul ve ortaokul 4-7. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü 6 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır (MEB, 2005).

Diğer Derslerle Birlikte Verilecek Beceriler

MEB (2005) Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslerle birlikte verilecek olan becerilerini aşağıda belirtmiştir.

- “1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi
9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi”

Sosyal Bilgilere Ait Beceriler

MEB (2005) Sosyal Bilgiler dersinin Sosyal Bilgilere ait olan becerilerini aşağıda ifade etmiştir.

- “1. Gözlem Becerisi
2. Mekânı Algılama Becerisi
3. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
4. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
5. Sosyal Katılım Becerisi
6. Empati Becerisi”

2.2.7.1. Mekânı Algılama Becerisi

MEB (2005)'in Mekânı Algılama Becerisi hakkında belirttikleri:

“1.Uzay ilişkilerini görebilme:

Bir cismin uzayda ya da bir şeklin kâğıt üzerindeki biçimini, zihninde canlandırma

Bir şekli üç boyutlu görebilme

Bir alanı, krokiyi, sokağı veya binayı zihninde canlandırabilme

2. Harita, plan, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlama

3. Küre kullanma”

Mekânı algılama becerisi; İnsan, mekân (çevre) ve insan-mekân etkileşimini ele alır. İnsan toplulukları ve mekân (çevre) birbirinden etkilenir. Başta yakın çevre olmak üzere insanın yaşadığı yeri tanıması bu beceri ile ilgilidir.

2.2.7.2. Harita Okuma ve Atlas Kullanma Becerisi

MEB (2005) mekânın algılanması becerisinin ikinci aşamasını harita ve atlas kullanma becerisinin oluşturduğunu söyler. Haritalar mekânın algılanmasında çok önemli rol oynar. Sosyal Bilgiler dersinde haritaları, hem üzerlerinde taşıdıkları bilgilerin okunması, hem de bir verinin harita üzerinde basitçe gösterilmesi açısından ele almak gerekir. Öğrencilerden kendi seviyelerine uygun harita türlerini okuyabilmeleri, bunun yanında yine kendi seviyelerine uygun haritalar üzerinde çalışabilmeleri beklenmektedir. Sosyal Bilgiler dersi disiplinlerinin hemen tümü için, temel anlamda harita becerisi gereklidir. Harita becerisi harita okuma, kullanma ve atlas kullanma becerileri olarak üç aşamada incelenebilir. Haritalar karmaşık yapıdadır ve soyut ifadeler barındırırlar. O nedenle harita becerileri kazandırılırken öğrencilerin gelişimsel özelliklerinin dikkate alınması gerekir. Bu yüzden ilkokul ve ortaokul öğrencileri için bu becerinin basamaklandırılarak verilmesi, bütüne ulaşmak konusunda acele edilmemesi önemlidir. Haritalar gerçek alandaki bir unsuru bazı teknikler ve sembollerin yardımıyla kâğıt üzerinde gösterirler. Bu anlamda harita okumak, haritada kullanılan sembollerin gerçek alanla veya konuyla ilişkisini kurabilmektir. Yeryüzü şekillerinden tutun da sıcaklık dağılışına kadar mekânla ilişkilendirilen her konu harita üzerine aktarılabilir. Haritaların doğru bilgi vermesi için gerekli olan en temel unsurun ölçek olduğu unutulmamalıdır. Çünkü ölçek bir

anlamda gerçek alanın simgesidir. Nasıl ki renkler yükseltinin gösterilmesi için bir araç ise, ölçek de gerçek alanın haritaya aktarılması için kullanılan araçtır. Ölçeğin gösterdiği oransal ifade kesir ifadesi ile veya eşit bölümlere ayrılmış bir çizgi ile gösterilir. Öğrencilerin haritadaki alanın hangi oranda küçültüldüğünü anlamaları için bu ifadeleri tanımaları bunun için de temel matematik becerisine sahip olmaları gerekir. Bu konuda matematik dersi öğretmenleri ile iş birliği yapılabilir.

2.2.8. Dünyada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Tarihsel Gelişimi

Toplumsal ve bireysel sorunlara çözüm arama sonucu ve insanların birlikte yaşaması Sosyal Bilgilerin doğmasına neden olmuştur. Sosyal Bilgiler 19. yüzyılda ABD’de yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlara çözüm üretebilmek için ortaya çıkmıştır.

Bilgili (2010) “Dünyada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Tarihsel Gelişimi” hakkında şunları söylemiştir:

Sosyal Bilgilerin doğuşu ilk kez 19. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri’nde olmuştur. O yıllarda sosyal sözcüğü ABD’de popüler olarak kullanılmaktaydı ve çoğunlukla da reformların başında sıfat olarak bulunurdu. Örneğin sosyal gelişme, sosyal verimlilik, sosyal kontrol vb. (Hertzberg, 1981’den aktaran Doğanay, 2008).

İlkçağlardan itibaren okutulan Sosyal Bilgileri kapsayan konuların çoğu, Antik Yunan ve Roma medeniyetlerini kuran batı toplumlarında okutulmuştur. Ünlü bilginlerden Herodotus, Thukydides, Aristo, Eflatun öğretmen olarak öğrencilere dersler vermişlerdir. Çin’de ise Sima Qian ve Du-yu tarih dersleri okutmuşlardır. Sosyal Bilgiler konularına Selçuklu Nizamiye medreselerinde ve Türk İslam devletleri ile Osmanlı medreselerinde yer verilmiştir. Tarih ve coğrafya konularına özellikle Osmanlı medreselerinde yer verilmiştir. Bu derslerin çoğu Avrupa’daki okullarda da okutulmuştur. Paris, Bologna, Oxford gibi okullardır.

Erden (tarihsiz)’den aktaran Öztürk ve Otluoğlu (2005) “Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi” hakkında şunları söylemiştir:

Eğitim kurumlarına giren Sosyal Bilgiler dersinin doğuşu ABD’nin yaşamış olduğu sosyal, kültürel, ekonomik alanlardaki toplumsal karmaşıklığın oluşturduğu sorunlara çözüm arama sonucu başlamıştır. ABD’de çalışan halkın çoğu, tarımsal alanda çalışan köylü insanlardan meydana gelmekteydi. Sanayileşme ile başlayan köyden

kente göç farklı kültürlerden olan insanları bir araya getirir. Bu olaylar geçmiş hayatta bir kaos ve çatışma ortamı doğurur. Bu sebepten ötürü Amerika’da yaşayan halkın karşılaştıkları sorunları çözme ve karar alma becerilerini geliştirmek amaçlı yeni eğitim reformları yapmak gerekmektedir. 19. yüzyılda Amerika’da ortak kültür oluşturmak ve bir arada yaşama bilincini geliştirmek için eğitim araç olarak görülmüş ve böylece “Yeni Amerikan Toplumu” yaratmak amaçlanmıştır. 1892’de Ulusal Eğitim Konseyi toplanarak bu konsey Sosyal Bilgiler ders programını hazırlamıştır. Bu programdaki içerik tarih, coğrafya ve Amerikan toplumlarında vatandaşlık bilincini geliştirecek şekilde oluşturulmaktadır. 1916’da ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) “Sosyal Bilgiler” terimini 1916’da resmen kabul etmiştir. Böylece Amerika’da ilk kez dersin adı 1916’da “Sosyal Bilgiler” olmuştur. Zamanla bu programın içeriğinde değişiklikler yaşanmıştır. 1929 ekonomik krizinden dolayı o yıllarda ekonomik konulara, 2. Dünya Savaşı’nda ise kahramanlık temalarına, 1950’li yıllarda kominizm tehdidine karşı ağırlıklı olarak konular vatandaşlık eğitiminden çok tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, ve siyasete kaymıştır. 1960’lı yıllardan 1970’li yıllara kadar geçen zamanda Sosyal Bilgiler dersine karşı bazı eleştiriler yöneltilmiştir. Bunun sonucunda “Yeni Sosyal Bilgiler” adı altında bir reform hareketi başlatılarak Sosyal Bilgiler dersinde tarih ve coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltılarak; sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikoloji dersine ağırlık verilmiştir.

Öztürk (2006) Sosyal bilimlerdeki kavram ve yöntemlere dayalı disiplinler arası yaklaşımların gelişmiş olduğunu anlatır. “Yeni Sosyal Bilgiler” öğrencinin pasif alıcı yerine aktif rolü üstlenmesini sağlayarak eleştirel düşünme becerisinin gelişimine güçlü vurgu yapılmıştır. 1980’li yıllara gelindiğinde bu yaklaşım terk edilerek geleneksel yaklaşıma geri dönmüştür. Ancak bu yaklaşım 1980’li yıllarda başarısız bulunarak terk edilerek ve yeniden geleneksel yaklaşıma dönmeye başlanmıştır. 1990’lara gelindiğinde NCSS, Sosyal Bilgiler öğretiminin “Yeni Sosyal Bilgiler” hareketinin söylemlerine yakın bir içerik ve yöntemle yapılmasını kararlaştırmıştır. Böylece 20. yüzyıla girerken ABD’de Sosyal Bilgiler programlarının, sosyal yapılandırıcılık kuramına bağlı işbirlikli öğrenmeyi ve problem çözmeyi öngördüğü gözlenmiştir.

2.2.9. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Tarihsel Gelişimi

Bilgili (2010) “Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimini” şu şekilde anlatmıştır:

Sosyal Bilgilerin bir ders olarak benimsendiği yıl 1968 senesidir. Bu yıldan önce Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinin içeriğini tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri oluşturmaktaydı. Selçuklu döneminde Nizamiye medreselerinde tarih (İslam tarihi) dersi okutulmuştur. Osmanlı dönemine bakıldığında Sahn-ı Semaniye ve Süleymaniye medreselerinde tarih ve coğrafya derslerine yer verilmiştir. Coğrafya dersi heyet dersi içerisinde, tarih dersi de edebiyat dersi içerisinde okutulmuştur. Darü’t-talim, mektep, muallimhane ya da sıbyan mektebi denilen ilköğretim düzeyindeki okulların temeli Kur’an-ı Kerim dersidir. Fakat yeri geldikçe tarih dersinden de bahsedilmiştir. Tanzimat döneminde 1839’da kurulan rüştiyelerde tarih ve coğrafya dersleri ayrı dersler şeklinde okutulmuştur. Kızlar için açılan rüştiyelerde de muhtasar tarih ve muhtasar coğrafya dersleri bulunmaktadır. 1869’da ise muhtasar tarih-i ve osmani ve muhtasar coğrafya dersi okutulmaya başlanmıştır. 2. Abdülhamid döneminde iptidaiyelere de tarih ve coğrafya dersleri eklenmiştir. 1892’de de üç yıllık iptidaiyeler için mulahhas tarih-i osmani ve muhtasar coğrafya-yı osmani derslerinin yer alması sağlanmıştır. 1926’da programlarda tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerine yer verilmiştir. (1924 programında yer alan Muhasabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye dersleri 1926 yılında Yurt Bilgisi dersine çevrilmiştir). 1962’de bu dersin adı “Toplum ve Ülke İncelemeleri” olmuştur. 1968’de ilköğretim 4 ve 5. sınıflarda okutulan tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin konuları birbirleri ile yakın ilişkili olduklarından “Sosyal Bilgiler” adı altında birleştirilmiştir. 1985 yılında ise ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi kaldırılmıştır. Bu dersin yerine ise “Milli Tarih ve Milli Coğrafya” dersleri konulmuştur. 1992 yılında yeni program uygulamaya geçirilmiştir. 1997’de sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretimin gelmesi ile birlikte Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri kaldırılmış, 1998’de 4-7. sınıflara tekrar Sosyal Bilgiler dersi konulmuştur. Bu programın amacında, öğretimin kalitesini arttırmak, öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek, eleştirel düşünen, aktif, sentez becerilerini kullanabilen bireyler yetiştirebilmek vardır. MEB 2004’te yeni bir program hazırlayarak 2004-2005’de 4. ve 5. sınıflardaki pilot okullarda uygulamıştır. 2005-

2006 yılında ise bütün ilköğretim okullarında okutulmaya başlanmıştır. 2006-2007 yılında ise 6. 7. sınıflarda program uygulanmaya başlanmıştır.

2.3. Ders Kitabı

2.3.1. Ders Kitaplarının Önemi

Ders kitapları, eğitim kurumlarında kullanılan, konuları belli olan, öğretmen ve öğrencilere sunulan basılı kaynaklardır.

Eğitimciler, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin geliştiği ve şekillendiği yıllarda kitapların önemli bir araç olduğu konusunda hemfikirdirler (Yıldırım ve Ateş, 2003'ten aktaran Öcal ve Yiğittir, 2007). Eğitim uzmanları tarafından ders kitapları, bilgilerin öğrencilere iletilmesinde birincil ve en iyi kaynak olarak görülmektedir (Gökkaya, 2003). Ders kitaplarının, öğretim esnasında, öğrencilerin neler öğreneceğini ve öğretmenlerin neler öğreteceğini belirleyen bir kaynak olma özelliği taşımasından sınıf içerisindeki eğitim öğretim etkinliklerinin önemli olduğu unutulmamalıdır (Kılıç ve Seven, 2006'dan aktaran Yenen, 2010).

Ders kitapları, öğrenme-öğretme sürecinin en yaygın kullanılan ders aracıdır. Günümüzde ders kitaplarının hâlâ önemini koruduğu, öğretmenlerin birçok etkinliği ders kitapları ile yürüttüğü bilinmektedir. Birçok öğretmenin öğretim programından yararlanmadan eğitim öğretim faaliyetlerini ders kitaplarına göre yürüttüğü bilinmektedir. Bu sebepten ötürü ders kitapları önemini hep korumaktadır (Kızılcıoğlu, 2003).

2.3.2. İyi Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalıdır?

2.3.2.1. İçerik Bakımından

İçerik seçimi, bilim adamlarının bilgiye ve gerçeğe bakış açılarının yani felsefi görüşlerinin etkisinde kalmıştır. İçeriğin seçiminde yol gösterici olabilecek, “anamlılık, geçerlilik, ilgi çekicilik, kullanışlılık, dayanıklılık, öğrenilebilirlik, uygulanabilirlik” gibi bazı özellikler belirlenmiştir. İyi bir organizasyonda içeriğin seçimi kadar önem arz etmektedir (Şahin, 2004).

Şahin (2004) ders kitaplarının veya öğretim programlarının içeriği oluşturulurken dikkate alınması gereken bazı özelliklerin olduğunu söylemiştir. Bunlardan en önemlileri şu şekildedir:

“1. Kitabın üniteleri ve ünite içerisindeki konu kolaydan zora doğru düzenlenmelidir.

İçerik;

Somut kavramlardan soyut kavramlara doğru,

Yakından uzağa ilkesine göre ele alınmalıdır.

2. İçeriğin, öğrenci tarafından anlaşılabilir olabilmesi için konular basitten karmaşığa doğru takip edilmeli ve öncelikle;

Konu akışı, öğretilecek konuya göre değişmekle birlikte, ya bütünden parçaya doğru ya da parçadan bütüne doğru olmalıdır.

Öncelikli olduğu düşünülen bilgilerin ilk olarak verilmesi ve bir sonraki konuya temel oluşturulması esas alınmalıdır.

Konu özelliğine göre kronolojik sıra izlenmelidir. Yani konu ya geçmişten günümüze ya da günümüzden geçmişe doğru ele alınmalıdır.

3. İçerik, günlük hayatla ilişkilendirilmeli ve bilimsel, doğal, sosyal, ekonomik ve sosyo kültürel boyutlar içerisinde ele alınmalıdır. Yani;

Konu içindeki anahtar kavramlar açıklanmalı ve öğrencinin günlük yaşantısıyla bağlantı kurması sağlanmalıdır.

Ders içeriğinde gereksiz bilgi, tekrar ve fazla ayrıntıya yer verilmemelidir.

Konular öğrencinin seviyesine uygun olarak ele alınmalı ve günlük hayata ait örneklerle zenginleştirilmelidir.

İçerik resim, fotoğraf, grafik, tablo ve şekillerle desteklenmelidir (Şahin, 2004).

4. İçerik güncel, objektif, ezbere dayalı değil, bireyi düşündürmeye yönlendirici, sosyo-kültürel problemleri tespit etme, problemi çözme, keşfetmeyi ve eleştireci düşünmeyi geliştirici, dil ve anlatım açısından güncelleştirilmesine imkân vererek, kitaplardaki metinler öğrenme ilkelerine uygun hazırlanmalıdır.”

2.3.2.2. Görsel Düzen Bakımından

Şahin (2004) ders kitaplarının görsel düzen bakımından nasıl olması gerektiğini aşağıda belirtmiştir.

“1.Kitabın içerdiği metinler görsel malzemeyle çekici olmalıdır. Konulara eşlik eden görsel malzeme yalnızca süsleme amaçlı değil, işlevsel kaynak malzeme niteliğinde olmalıdır.

2.Algısal özelliklere uygun olarak düzenlenmelidir. Algı, bireysel özellikler dışında sosyal ve kültürel özelliklere göre değişir. Bunun için, ders kitaplarındaki öğretici öğeler, gelişim özellikleri ve sosyo-kültürel özelliklere göre özellikle dikkate alınarak tasarlanmalıdır.

3.Renkler, haritaların, grafiklerin ilgi çekiciliği, resimlerin kalitesi, fotoğrafların canlı ve gerçeğe yakınlığı gibi özelliklerin yanı sıra, yazıların önemli noktalarda koyulaşması ya da italik olması, çerçeve içine alınması, renkli olması, yazı karakteri de önemlidir.

4.Ders kitaplarında sayfa düzenine özen gösterilmelidir. Bir sayfa düzeninde metinlerin yerleşimi okuyucunun metindeki fikirleri organize etmesine yardımcı olur. Metinde sayfa düzenini yaparken şu noktalar dikkate alınmalıdır:

- a. Metindeki paragraflar birbirinden kolayca ayırt edilebilmelidir. Bu amaçla sadece paragrafların ilk satırlarını içerden başlatmak yeterli olmayabilir. Çünkü, paragraflar arası boşlukların satır arası boşluklardan daha geniş tutulması; metnin yapısını daha açık hale getirir, okunabilirliği ve sayfanın görünüm estetiğini artırır.
- b. Eğer metin uygun paragraflar içeriyorsa tek sütun, kısa paragraflar içeriyorsa iki sütun kullanılmalıdır.
- c. Okuma, not alma ve aranan bilgiyi bulmayı kolaylaştırmak için sayfa kenar boşlukları, geniş tutulmalıdır. Kenar boşluklarının geniş olması, okuyucunun dikkatini sayfanın merkezine çeker.
- ç. Metin, bilgilerin kolayca bulunmasını sağlayacak şekilde organize edilmelidir.”

2.3.2.3. Öğrenme-Öğretme Süreci Bakımından

Şahin (2004) ders kitaplarının öğrenme-öğretme süreci bakımından nasıl olması gerektiğini aşağıda belirtmiştir.

“1.Ders kitaplarında yer alan etkinlikler farklı öğrenme stilleri olan çocuklara hitap etmelidir (Sözel, mantıksal, matematiksel, bedensel/kinestetik, görsel, içsel, kişiler arası, ritmik).

2.Öğrenme etkinlikleri birden fazla davranışı gerçekleştirmeye hizmet etmelidir.

3.Öğrencilerin eleştirel düşünce yeteneklerini açığa çıkarmalı, kendi kişisel yargılarını geliştirmelerini sağlamalıdır.

4.Bağımsız öğrenme yeteneğini pekiştirmeli ve geçmişe ilişkin yorumları çoğulcu bir yaklaşımla sunmalıdır.

5.Öğrencilerin yaparak-yaşayarak edindikleri bilgiler, kendi deneyimleri öğrenmelerine yardımcı olmalıdır.

6.Dikkat çekici öğeler, hedefler, ön organize ediciler sunulmalı ve geçiş ifadelerine yer verilmelidir.

7.Öğretim hizmetinin niteliğini artırıcı şekilde ipuçları verilmeli, eğitim teknolojisinin ürünleri kullanılmalı, uygun sorular sorulmalı, alıştırmalara yer verilmeli ve özet yapılmalıdır.

8.Öğretim stratejilerine uygun olarak düzenlenmelidir. Öğretim stratejileri, sunuş yolu, buluş yolu ve araştırma-inceleme yolu olmak üzere üç kısımda toplanır. Öğrenme-öğretme durumlarında bu stratejiler ders kitaplarında, yeri geldiğinde kullanılmalıdır.

9.Öğretim yöntemlerine uygun olarak düzenlenmelidir. Ders kitaplarında düz anlatım, güdümlü tartışma, örnek olay, gösterip yaptırma, problem çözme ve proje yöntemleri kullanılabilir.

10.Öğretim tekniklerine göre düzenlenmelidir. Öğretim yöntemlerinin işe konulmasında en uygun tekniklerin kullanılması gereklidir. Ders kitaplarında anlatım, soru-cevap, gözlem ve inceleme, gezi teknikleri kullanılabilir.”

2.3.3. Ders Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler

Ders kitapları eğitim öğretim programlarının temel ögesidir. Ders kitaplarının eğitim öğretim süreci içerisinde öğrenci ve öğretmenlere rehberlik etme gibi bir özelliği bulunmaktadır. Önemli ders araçlarından olan ders kitaplarının eğitim öğretim süreci içerisinde öğretmenlerin özelliklerini daha iyi kullanmasına, öğrencilerin de ders ortamında işlenen konuları rahatlıkla tekrar etmesine olanak veren bir ders aracıdır. Ders kitaplarının en önemli amaçlarından biri öğretimin hedeflerini gerçekleştirmeyi sağlamaktır. Öğrencilerin toplumda söz hakkı olabilecek bazı özelliklere sahip olabilmesi ancak öğrencilere sunulacak kaliteli eğitim ve kaliteli ders kitapları ile mümkündür (Büyükalın, 2003'den aktaran Hali, 2014). Eğitimin her döneminde ders kitaplarının önemi yadsınamaz. Ders kitaplarının hazırlanmasında öğrenci ihtiyaçları ve onların seviyeleri dikkate alınmalıdır. Ders kitapları hazırlanırken bazı nitelikleri taşınması gerektiği unutulmamalıdır. Kaliteli bir ders kitabında bulunması gereken özelliklerden biri öncelikle öğrenci ilgisidir. Etkili bir ders kitabı öğrencinin ilgisini çekip öğrenciyi derse karşı güdülemeli, öğrenciye fırsatlar sunabilmeli ve öğrencinin ders kitabı ile olan bağlantısını kuvvetlendirmelidir (Yıldırım ve Ateş, 2003'den aktaran Öcal ve Yiğittir, 2007). Tüm ders kitaplarının nitelikli, fiziksel, eğitsel, görsel ve dil- anlatım özelliklerine sahip olması gerekmektedir (Gülersoy, 2013).

MEB (2007) 2597 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan "MEB Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönergeye göre ders kitaplarının taşınması gereken nitelikler şöyledir.

"1) Öğrencileri; millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir.

2) Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği eğitim kurumunun amaçlarına uygun olur.

3) Atatürk İlke ve İnkılabları ile ilgili konulara, öğretim programlarına ve kurulca alınan kararlara uygun olur.

4) Demokrasi ve insan hakları ile kültürel ve evrensel değerlere katkı sağlar.

5) Bilginin nasıl üretileceğine ilişkin vurgu yapar.

- 6) Bilişim teknolojisinin etkin ve verimli kullanımını teşvik eder.
- 7) Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihî değerlerini geliştirerek yaşatır.
- 8) Öğretim programının kazandırmayı amaçladığı bilgi, beceri ve yetkinlikleri kapsar.
- 9) Ön yargı ve normatif önermelerden uzak olarak konuyla ilgili farklı bakış açıları içerir.
- 10) Kişi, kurum ve kuruluşları yıpratıcı unsurları taşımaz.
- 11) Her türlü etkinlikte öğretmenin rehberliğinde öğrenciyi merkeze alır.
- 12) Konuların hazırlanması ve düzenlenmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurur.”

2.3.4. Ders Kitaplarının Öğretmene Sağladığı Faydalar

Şahin (2004) Ders kitaplarının öğretmenlere sağlamış olduğu faydaları belirtmiştir.

1. Öğretmen, kitap sayesinde çeşitli okullarda ve çok olan ders yükünde gücünü iyi kullanır.
2. Ders kitabı içerdiği birçok ödev konuları ile öğretmeni araştırmanın çoğundan kurtarır.
3. Öğretmenin çalışmalarını planlamada ders kitabı önemli bir işlev görür.

2.3.5. Ders Kitaplarının Öğrenciye Sağladığı Faydalar

Şahin (2004) ders kitaplarının öğrenciye sağlamış olduğu faydaları belirtmiştir.

1. Ders kitabı öğretmenin sözlü dersini tamamlar.
2. Ders kitabı, sözlü öğretimin boşluklarını, eksiklerini giderir ve bunun sonucu olarak konular ve bilgiler arasındaki bağlantısızlıkları ortadan kaldırır.
3. Öğrenilen bilgileri tekrar gözden geçirmeyi mümkün kılar.
4. Ders kitabından çalışırken öğrenci, daha aktif düşünen ve sorumluluk hisseden bir yapı içindedir.
5. Öğrenci farklı soru tipleri, sorularla ilgili farklı çözüm yolları ve konu anlatımında ileri sürülen farklı yaklaşımlarla yüz yüze gelir.

6. Öğretimi sıkıcılıktan kurtarır, ilginin devamını sağlar.

7. Ders kitabı öğrencinin derse önceden hazırlanmasını sağlar.

2.4. Mekânı Algılama Becerisi

Eğitim öğretim süreci içerisinde kazanılan beceriler, öğrencilerin yalnız okul ortamında kullanacakları bir yetenek değil, yaşam boyu kullanabilecekleri yeteneklerdir. Öğrencilerin çoğu beceri ve becerilerle ilgili kazanımları, karşılaşılan nesnelere, olaylar ve materyaller ile ilgili olanları değerlendirme aşamasında kullanırlar. Öğrencilerin bu becerileri geliştirilmedikçe, olayları anlamaları zorlaşmaktadır. Bu sebepten ötürü okul öncesi dönemden itibaren öğrencilere bu becerilerin kazandırılması gerekmektedir. Beceriler kazandırılırken nasıl bir yol ve yöntem izlenmesi gerektiği bilinmelidir. Böylece becerilerin kazandırılma sürecinde öğrencilerde beliren değişikliklerin olgunlaşma ve yaşam sürecinde olduğu bilinmektedir (Ünlü, 2014’den aktaran Ünlü ve Yıldırım, 2017).

İnsanların çevrelerini sevmeleri ve onlarda çevre bilincinin oluşmasını sağlamak ancak yaşadığı ortamı tanımaktan geçer. “İnsanların çevreyi algılama, bilme ve anlamlandırmalarına ilişkin süreçleri” olarak da tanımlanan Mekânı Algılama kavramı, geliştirilmesi gereken beceridir (Safi, 2010). Nitekim, mekân, insanların bütün faaliyetleri gerçekleştirip deneyim yaşadıkları yerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2004).

Mekân kavramı insanlar ve toplumlar için vazgeçilmez ve önemlidir. Bir yerden farklı bir yere gitmek insanlar için hayatın doğal parçası iken toplumların çoğu ise bunu sahip olunan jeopolitik değer olarak görürler. Bundan dolayı insanlar yaşadıkları alanın düzenlenmesi için, mekânsal anlamda düşünmeye ihtiyaç duyarken, devletler de coğrafi konum ve coğrafi özelliklerinden etkilenen ticari faaliyetlerinde stratejik planlama yapabilmek için mekânsal düşünmeye ihtiyaç duyarlar. Mekânsal düşünme eğitimde çok önemli bir yere sahip olduğundan bu konunun üzerinde durulması gerekli konulardır (Baloğlu, Uğurlu ve Aladağ, 2015).

Öğrencilere üzerinde yaşadıkları mekânı ve dünyayı bilimsel açıdan öğreten dersin adı ilkokul ve ortaokulda Sosyal Bilgiler, ortaöğretim kurumlarında ise coğrafya dersidir. Öğrenciler okul öncesinden başlayarak mekânsal algıyı değişik şekillerde algırlar (Akengin, 2011’den aktaran Akengin ve Ayaydın, 2017). Özellikle de okul

öncesi ve ilkökul çağındaki öğrencilerin merak duygularının fazla olması Sosyal Bilgiler ve coğrafya konularına olan ilgilerini arttırmaktadır. Coğrafya konuları içerisinde mekân ve yer kavramları önemlidir. Çünkü insan ve doğa arasındaki ilişkileri inceleyen coğrafya her yaştaki insan için gereklidir. Böylece 2005’de hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi programında bazı coğrafi konularda verilmesi gereken temel beceriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu becerilerden en önemlisi mekânı algılama becerisidir (Aktürk, Yazıcı ve Bulut, 2013). Sosyal Bilgiler ve coğrafya dersi öğrencinin mekânsal algılayış biçiminde bütüncül çevre anlayışının gelişmesini sağlar (Öcal, 2007).

Yaşanılan mekân her yönden bireyleri etkilemekte ve insanlar bu mekânının etkisinde kalmaktadır. Mekâna birey aidiyet duygusu ile bağlanır. Bu şekilde birey yaşadığı mekânı sahiplenir ve yaşadığı ortam ile birey bütünleşmektedir (Turgay, 2009’dan aktaran Akengin ve Ayaydın, 2017).

2.5. Harita Okuma ve Atlas Kullanma Becerisi

İnsanlar yaşadıkları ortam hakkında her zaman bilgi sahibi olmak istemişlerdir. Buna bağlı olarak da dünya üzerindeki farklı mekânlar hakkında önemli bilgileri elde ederken kullanılan materyallerden biri haritalardır. Buna göre öğrencilerin harita becerileri kazanarak mekân becerisini kolaylıkla anlaması önemlidir (Kızılcıoğlu, 2007).

Haritalar mekânı algılama becerisinin öğrenilmesinde önemli rol oynar. Sosyal Bilgiler dersinde haritalar, hem üzerlerinde taşıdıkları bilgilerin okunması ve de bir verinin harita üzerinde gösterilmesi açısından ele alınmalıdır. Öğrenciler kendi seviyelerine uygun harita türlerini okuyup ve kendi seviyelerine uygun haritalar üzerinde çalışmalar yapabilmelidir. Sosyal Bilgilerin çoğu alanında, harita bilgisi becerisinin gerekli olduğu bilinmelidir (Safi, 2010). Coğrafya öğrenme öğretme sürecinde haritalar ve atlaslar öğretimi desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Konuya ve hedefe uygun olarak seçilmiş haritalar ve atlaslar, öğretilen konuyu daha aktif hâle getirmekte, öğretim sürecini zenginleştirip, öğrenmeyi artırmaktadır. Haritalar ve atlaslar aynı zamanda öğrencilerin ilgilerini genişletmekte, motivasyonlarını arttırmaktadır (Merç, 2011). Haritalar, insanların buldukları yerleri zihinlerinde canlandırmalarına yardımcı olur (Sunal ve Hass, 2002’den

aktaran Sever, 2018). Haritalar sayesinde insanlar yeryüzünü daha yakından tanıyıp, bilmedikleri mekânlar hakkında bilgi edinirler. Haritalar sayesinde öğrenciler, tarihi mekânların olduğu alanları da tespit edebilirler (Sever, 2018). Harita kullanımı, Sosyal Bilgiler programlarında en fazla öğretilen beceriler arasındadır. Haritalar ve kürelerin ilk amacı mekânsal yön tayini yapmaktır. Harita ve küre kullanımını öğrenmek öğrencilere işaret(lejand), ölçek, yön, lokasyon gibi kavramları kazanmalarını sağlar (Demirkaya, 2003). Öğrencilerin farklı haritaları okuma becerilerini kazanarak mekânın anlaşılmasını kolaylaştırdığı düşünülmektedir (Kızılçaoğlu, 2007). Taş'a (2006) göre ise haritalar mekânsal algılamayı artıracak en önemli materyaldir. Öğrenci haritaları ne kadar iyi okur ve anlarsa, yaşamış olduğu çevreyi ve mekânsal bilgileri rahat bir şekilde analiz edecektir (Taş, 2006'dan aktaran Bahar, Sayar ve Başbüyük, 2010).

Kızılçaoğlu'na (2007) göre harita becerisi güçlü olan kişiler, kendileri ve toplumları için önemli roller üstlenebilirler. Çünkü olayların çoğu bir mekânda gerçekleşmektedir. Harita bilgisine sahip kişiler mekân hakkında bilgi edinmede daha başarılıdırlar. Öğrencilerin harita kullanma becerisini yaparak yaşayarak öğrenmelerinden dolayı bu beceri ile ilgili davranışlar daha kalıcı olacaktır. Harita becerisi geliştirilirken dikkat edilmesi gereken 6. sınıf öğrencisinin oyunla görsel ve işitsel materyallerle daha kolay öğrendiğidir. 6. sınıf öğrencilerine derse yardımcı olması açısından atlaslar aldırılarak bu atlasların nasıl ve ne şekilde kullanılacağı öğretilmelidir (Kızılçaoğlu, 2007'den aktaran Aktürk, Yazıcı ve Bulut, 2013). Öğrencilere harita kullanma becerileri kazandırmak önemlidir. Çünkü, coğrafya ve tarih konularının öğrenimi harita ve küre kullanımı ile olur (Demircioğlu ve Akengin, 2007).

İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında "Yeryüzünde Yaşam" ünitesinde geçmektedir. Burada, öğrencilerin Tarih Çağları ve Anadolu'daki ilk yerleşmeler konusu ve Anadolu ve Mezopotamya'da yaşamış olan ilk uygarlıkların yerleşmeleri, ekonomik faaliyetleri ve sosyal yapıları arasındaki etkileşimi anlayabilmeleri amaçlanmıştır. Bu ünite tarih şeridi, çağ, yüzyıl, milat kavramlarıyla zaman ve kronoloji algılanmıştır (Turan, 2016). İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı ile insanın çevresi ile olan etkileşimini tanımak, bu konu içerisinde farklı beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin nedenleri ve sonuçlarını anlamak ve ileriye yönelik bireysel veya toplumsal bakış açısı

kazanabilmek amaçlanmaktadır (Safi, 2010).Yeryüzünde Yaşam Ünitesinde “harita okuma ve atlas kullanma” becerisinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Burada her ne kadar mekânı algılama kavramı doğrudan söylenmese de, harita okuma ve atlas kullanma becerisi mekânı algılama becerisinin ikinci aşamasını oluşturur (MEB, 2005).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi bölümlerine yer verilmiştir. Osmanlıcada “usul” denilen, Batıdan geçmiş şekliyle “metot” olan “yöntem” sözcüğü, eğitimde daha çok, “sorun çözmek, herhangi bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için seçilen ve izlenen düzenli yol” olarak kullanılmaktadır. Yöntembilim (metodoloji) de, eğitim öğretim sürecinde kullanılan yöntemlerin yeri, özellikleri ve türlerini inceler (Sözer, 1998).

3.1. Araştırmanın Modeli

Model, bir sistemin temsilcisidir. Modellerin, temsil ettikleri sisteme göre, daha yalın oldukları bilinir. Model “ideal” bir ortamın temsilcisidir. Model sadece “önemli” görülen değişkenleri içine alır ve aynı zamanda model gerçek durumun özetlenmiş halidir (Karasar, 2004). Ortaokul Sevgi Yayınları 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında mekânı algılama becerisinin incelendiği bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri ise geçmişte ya da halâ var olan bir durum veya olayı var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2004).

Araştırmada ders kitabı inceleme kriterleri kullanılarak konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan Sevgi Yayınları 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında mekânı algılama becerisinin incelendiği bu çalışmada ders kitabı inceleme kriterlerine dayanarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi yöntemiyle Sevgi Yayınları 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında mekânı algılama becerisine ne derece yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yıldırım ve Şimşek’e (2013) göre doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doğrudan gözlem ve görüşmelerin olanaklı olmadığı nitel araştırmalarda, araştırmanın

geçerliliğini arttırmak için, gözlem ve görüşme yöntemlerine ek olarak, çalışılan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyaller de araştırmaya eklenebilir. Buna göre, doküman incelemesi tek başına araştırma yöntemi olabildiği gibi, diğer nitel çalışmaların kullanıldığı durumlarda ek olarak da işe yarayabilir.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 Eğitim ve Öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okutulan Sevgi Yayınları'na ait ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bilgiler verip, sorunların çözümüne yardımcı olan her türlü bilgi ya da olguya veri adı verilir. Sayı, kalite, renk, durum, tutum vb. konulardaki bilgilerin tümü veri olarak adlandırılmaktadır. Verilerin tümü işlenmek ve değerlendirilmek (yorumlanmak) üzere toplanırlar (Arıkan, 2007'den aktaran Merey, 2012).

Araştırmada Sevgi Yayınları 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kullanılarak araştırmanın verileri bu dokümandan elde edilmiştir. Bu araştırmada verileri toplamak amacıyla araştırmaya uygun olacak şekilde konu ile ilgili literatür incelenmiş olup doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen Sevgi Yayınları 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Çelebi (2010) tarafından geliştirilmiş olan ve kendi tezinde kullandığı "Nitel Araştırmada Ölçüt Olarak Kullanılan Temalar" adlı ölçüt kullanılmıştır. Bu ölçme aracını geliştiren kişiden gerekli izinler alındıktan sonra uzman görüşleri doğrultusunda incelenerek bu tezde de kullanılmasına karar verilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

"Verilerin toplanması, araştırmacının gerek duyduğu bilgilere nasıl ve ne şekilde ulaşacağını ifade ettiği bölümü kapsar. Bunlar; görüşme, gözlem ve yazılı doküman incelemesidir" (Yıldırım ve Şimşek, 2013). "Nitel veri analizi, araştırmacı tarafından verilerin düzenlenip, analiz birimlerine ayırdığı, sentezlediği, önemli değişkenleri

keşfedip ve hangi bilgilerin kaydedileceğine karar verdiği bir süreçtir” (Bogdan ve Biklen, 1992’den aktaran Özdemir, 2010).

Nitel araştırma yöntemlerinde veri toplama sırasında kullanılan doküman inceleme tekniğinde dokümanlar üzerinden elde edilen verilerin analizi, nitel araştırmada iki şekilde analiz edilir. Bunlardan birisi betimsel analiz tekniği diğeri ise içerik analiz tekniğidir. Bu çalışmada bilgi toplamak için kullanılan araç, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz tekniği kullanılarak kaynaklar taranmıştır.

MEB tarafından belirlenmiş olan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında mekân algılama becerisine ne derece yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu ölçüt 5 ana sorudan oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın amaçları doğrultusunda 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler “Betimsel Analiz” yöntemiyle değerlendirilmiştir. Betimsel analiz, farklı veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenen konulara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını öngören bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüşme yaptığı veya gözlemiş olduğu kişilerin görüşlerini etkileyici biçimde yansıtabilmek için doğrudan alıntılar yapmaktadır. Ayrıca bu analiz türünün temel amacı elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetinin ve yorumunun sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Farklı bir söyleyişle araştırmacı, ortamdaki toplamış olduğu verilerden hareketle bu verilerde gizlenen bilgiyi keşfedip ortaya çıkartmaya çalışmaktadır. Buna göre “nitel veri analizi, kuramdan türetilen denencelerin sınanmasına dayalı nicel veri analiz yöntemlerinden değişik bir analiz yöntemine sahiptir” (Özdemir, 2010).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Tablo 4.1: Mekânı Algılama Becerisinin Geçtiği Üniteler, Konular ve Kazanımlar

Ünite	Konu	Kazanım
2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam	Dünya'nın Neresindeyiz?	1. Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değişikliğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. 2. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.
2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam	Kutuplardan Ekvatora Değişen Yaşam	3. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur
2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam	Eşsiz Ülkem Türkiye	4. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'de görülen iklim türlerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam	Türkiye'de iklimler	5. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'deki iklim tiplerinin dağılışında, konum ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar.
2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam	Tarih Çağları ve Anadolu'da İlk Yerleşmeler	6. Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.
2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam	İlk Çağda Anadolu ve Çevresi	7. Anadolu ve Mezopotamya'da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleriyle sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder.
4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları	Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler	1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.
4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları	Ülkemiz İçin Proje Üretelim	2. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama projesi önerileri tasarlar.
4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları	Doğal Dengeyi Korumalıyız	4. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.
5. Ünite: Ülkemiz ve Dünya	Her Yerde Yaşamak Mümkün mü?	3. Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

4.1.1. İçerik Kazanımlarla Tutarlı mıdır?

Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan mekânı algılama becerisi ile ilgili kazanımların ve ders kitabındaki içeriğin birbiri ile tutarlı olup olmadığı incelenmiştir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Dünya’nın Neresindeyiz?” adlı konuda “Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değişikliğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı içerik ile uyumludur. Çünkü, mekânı algılama becerisi haritaları yorumlayabilmeyi içermektedir. Mekânı algılama becerisi gelişmiş öğrenciler mekânla ilgili çizimleri iyi okuyabilir ve bir yeri kağıt üzerine çizilmiş hali ile karşılaştırabilir. Ders kitabında 32. sayfada ölçekle ilgili bilgiler verilip ölçeğin tanımı yapıldıktan sonra ölçek çeşitleri açıklanıp Harita 2.2’de farklı ölçeklerle çizilmiş haritaların ölçeği 1/5 000 000 ve 1/20 000 000 olan Türkiye haritasının bir kısmı gösterilmektedir. Burada farklı ölçeklerde çizilmiş haritaların yorumlanması ve karşılaştırılması istenerek mekânı algılama becerisine yer verilmiştir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Dünya’nın Neresindeyiz?” adlı konuda “Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.” kazanımı içerik ile uyumludur. Mekânı algılama becerisi coğrafi kavramların algılanması ve bunlar arasındaki ilişkilerle, bunların sebep ve sonuçlarının açıklanabilmesidir. Bu konuda coğrafi konum ile ilgili bazı kavramlara yer verilmiştir. Paralellerin ve meridyenlerin gerçekte var olmadığı, paralellerin doğu- batı doğrultusunda uzandığı, en büyük paralelin ekvator çizgisi olduğu ve dünyayı iki eşit parçaya böldüğü, kuzey ve güney doğrultusunda uzanan meridyenlerin ise kutup noktalarında birleştiği ve Londra’daki Greenwich rasathanesinden geçen meridyenin başlangıç meridyeni olduğu anlatılmaktadır. Özel konum ve matematik konumdan bahsedilerek Türkiye’nin hangi kıta ve okyanuslarda bulunduğu anlatılmaktadır. Bu bilgiler ile Türkiye’nin dünya üzerinde bulunduğu konumunu belirleyebilmek amaçlanmaktadır. Burada kıta, okyanus ve Türkiye’nin coğrafi konumunu anlatabilmek için mekânı algılama becerisine uygun küre kullanılabilir ve yarımküre ve kutup kavramları hakkında bilgiler verilebilir. Böylece bu konuda coğrafi konum ile ilgili kavramlar açıklanarak mekânın yeterince algılanabilmesi sağlanmıştır.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” adlı konuda “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı içerik ile uyumludur. Mekânı algılama becerisi aynı zamanda ortamda olan özellikleri fark edip söyleyebilme olarak bilinir. Bu konuda da farklı ortamlardaki yaşantılardan yola çıkarak iklim hakkında çıkarımlarda bulunulması istenir. Dünya üzerindeki insanların birbirlerinden farklı özelliklere sahip yerlerde yaşamalarından bahsedilmektedir. Kutuplar, Çöllere, Ekvator ve Muson İklimi hakkında bilgiler verilip öğrencilerin dünya üzerindeki yerleri zihinlerinde anlamlandırmaları ve canlandırabilmeleri sağlanmaktadır. Yani yine mekânı algılama becerisinin özelliklerinden yola çıkarak zihin haritası ile bu konu öğretilmeye çalışılmaktadır. Aynı zamanda öğrenciler; Kutup, Çöl, Ekvator ve Muson İkliminin konumunu öğrenebilmektedirler.

2. Ünite : “Yeryüzünde Yaşam” “Eşsiz Ülkem, Türkiye” adlı konuda “Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’de görülen iklim türlerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı içerik ile uyumludur. Mekânı algılama aynı zamanda bir cismin uzayda ya da bir şeklin kâğıt üzerindeki biçimini göz önünde canlandırarak o konu hakkında çıkarımlarda bulunmaktır. Burada Türkiye yıllık ortalama sıcaklık, yağış dağılışı ve fiziki haritalarına yer verilmiştir. Türkiye’de görülen iklim tipleri ve özellikleri ile ilgili açıklama yapıldıktan sonra Akdeniz, Karadeniz ve Karasal iklimi yansıtan görsel materyallere yer verilmiştir. Öğrencilerin haritalar hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bundan dolayı, haritalardan ve görsel materyallerden yararlanılarak o görsellerin göz önünde canlandırılması sağlanmaktadır. Haritalar ve görsel materyaller sayesinde öğrencilerin harita okuma ve atlas kullanma becerileri gelişmektedir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Türkiye’de İklimler” adlı konuda “Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışı, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar.” kazanımı içerik ile uyumludur. Çünkü mekânı algılama becerisi harita ve görsellerden yararlanılarak gerçek şekli göz önünde canlandırabilmeyi gerektirir. Türkiye ikliminin çeşitlilik göstermesinde etkili olan faktörlerden (özel konum, matematik konum) bahsedilmektedir. Türkiye’nin matematik konumundan; ekvatora olan uzaklığı ve bakı konumu, özel konumundan; yer şekilleri, rüzgarlar ve kara ve denizlerin etkisi anlatılmıştır. Harita

okuma etkinliklerine yer verildiği sürece öğrenciler haritalar hakkında yeterli derecede bilgi sahibi olabilmektedir. Türkiye iklim haritası, Türkiye’de görülen iklim tipleri ile ilgili görsel materyallere ve Toros dağlarının kuzey ve güney yamacını gösteren görsellere yer verilmiştir. Burada harita ve görsellere yer verilerek Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışında, konum ve yeryüzü şekillerinin etkisi açıklanırken mekânı algılama becerisi ile harita ve görsellerden yararlanılmıştır. Bu görseller sayesinde harita okuma ve atlas kullanma becerisi artmaktadır.

2. Ünite:” Yeryüzünde Yaşam” “Tarih Çağları ve Anadolu’da İlk Yerleşmeler” adlı konuda “Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı içerik ile uyumludur. Örnek olaylar üzerinden Tarih Çağları ve Anadolu’daki ilk yerleşmelerden günümüze kadar olan olaylardan bahsedilmiştir. Ayşe adlı öğrencinin tarihi yerlerden biri olan Karain Mağarası hakkında öğrendikleri bu kazanımı desteklemektedir. Karain Mağarası’nın Anadolu’daki en eski yerleşim yerlerinden biri olduğu, İlkçağda insanların mağaraları yerleşim yeri olarak kullandıkları ve Türkiye’nin en büyük doğal mağarası olduğundan bahsedilmektedir. Arkeolojik çalışmalar sonucunda Karain Mağarası’nın günümüzden elli bin yıl önce yerleşim merkezi olarak kullanıldığı ve insanların yaşamış oldukları olayları mağara duvarlarına resimlerle anlattıkları ortaya çıkmıştır. Tarihteki yerleşmelerden biri olan Karain Mağarası’nın zihinsel olarak da olsa bu bilgiler ile yerleşim düzeni anlaşılabilir.

Çatalhöyük hakkında ise Ayşe’nin öğrendikleri; Çatalhöyük yerleşik hayata geçişin ilk örneklerinden olan bir yerdir ve buranın yerleşim alanı olarak seçilmesinde evlerin yapımı için kullanılan kil ve kirecin bulunması, verimli tarım alanlarının ve su kaynaklarının bulunması etkili olmuştur. Tarih çağları hakkında Gordion’daki (Ankara) höyükten kazılar sonucunda ağaç mobilyalar, bronz taşlar, seramikten yapılmış çanak ve kale kalıntıları vb. malzemeler çıkmıştır. Kent yerleşmelerinden olan Perge hakkında sorulan soru kazanımı yansıtmaktadır. “Mağara ve höyük yerleşmelerinden Perge’deki gibi kent yerleşmelerine geçişte sizce hangi faktörler etkili olmuştur? Açıklayınız.”(Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.44). İnsanların tarih öncesindeki ilk yerleşmelerinden günümüze kadar geçen süre içerisinde yerleşmelerin değişime uğradığı anlatılmaktadır. Yerleşmeyi etkileyen faktörler yer şekilleri, iklim, su, toprak ve bitki örtüsüdür. Sanayi İnkılabı döneminde de

yerleşmeyi etkileyen faktörlerin aynı olduğundan bahsedilmektedir. Örnek olaylar üzerinden ilk yerleşmeler hakkında bilgiler verilerek günümüzde yerleşmeyi etkileyen faktörlerin değişime uğradığı hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu bilgiler ile Çatalhöyük, Gordion, Perge yerleşim yerlerinin buldukları konumlar, çevredeki unsurların öğrenilmesi ve yerleşim yerlerinin tanınması amaçlanmıştır. Böylece tarih öncesindeki yerleşim yerlerinin konumları yukarıda belirtilen bilgiler ile öğrenilmektedir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “İlk Çağda Anadolu ve Çevresi” adlı konuda “Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder.” kazanımı içerik ile uyumludur. Mezopotamya’da kurulan uygarlıkların Sümerler, Babiller ve Asurlular olduğundan bahsedilmiştir. Anadolu’da kurulan uygarlıkların ise Hititler, Frigler, Lidyalılar, İyonlar ve Urartular olduğu anlatılmaktadır. Sümerlerin şehirlerini zigguratların çevresinde kurduklarından ve verimli arazilere sahip olmalarından dolayı sulama kanalları açıp geçimlerini tarım yaparak sağlamış oldukları anlatılmaktadır. Tarihte yazıyı kullanan ilk uygarlık olan Sümerler ürün fazlasını pazarlarda değiş tokuş etmişler ve buğdaydan ekmek yapmışlardır. Yine Mezopotamya’da kurulan uygarlık Asurluların topraklarının tarıma uygun olmadığından hayvancılık ile uğraştıklarından bahsedilmiştir. Kral yolunu kullanan Asurluların bazı yerlerde ticaret kolonileri kurup yazının Anadolu’ya taşınmasında etkili olduğundan bahsedilmektedir. Sosyal hayatlarında ise mimariye önem verip gösterişli kentler kurdukları anlatılmıştır. Babillerin ise geçim kaynaklarının tarım ve ticaret olduğu tıp ve astronomi alanlarında ilerlemiş oldukları ve mimari açıdan Babil’in Asma Bahçelerini inşa ettikleri anlatılmaktadır. Ayrıca Mezopotamya’nın en gelişmiş kanunları olan Hammurabi Kanunlarını hazırladıklarından bahsedilmektedir. Anadolu’da kurulmuş olan uygarlıklardan Hititlerin de Mezopotamya’daki gibi akarsuların çevrelerine yerleştikleri, halkın hür, yarı hür ve köle şeklinde yaşamış oldukları anlatılmaktadır. Friglerin yaşam tarzında tarım vazgeçilmez bir ekonomik kaynaktır. Öküz kesmek ve saban kırmanın cezası ölümdür. Lidyalılar ise kara ticaretine önem verdiklerinden ticarete takas usulünü kaldırarak parayı icat etmişlerdir. İyonlar şehir devletleri halinde yaşamış ve deniz ticareti ile uğraşmışlardır. Agora denilen pazar yerleri ve tiyatro gibi insanların buluştuğu meydanlar yer almıştır. Urartular’ın ekonomik kaynakları hayvancılıktır.

Su kanalları, su bentleri yapmışlardır. Tüm bu uygarlıklar incelendiğinde Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarının birbirlerini nasıl etkiledikleri ve etkilendikleri yaşam tarzları, uğraşmış oldukları ekonomik faaliyetler sayesinde fark edilmektedir. Her uygarlığın ekonomik faaliyet uğraşları sosyal hayatlarına etki etmiştir. Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşim alanlarının ekonomi ve sosyal yapıları ile olan etkileşimi anlatılmıştır. Farklı mekânlardaki toplumlararası sosyal yapı ve ekonomi arasındaki etkileşim analiz edilmiştir.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” adlı konuda “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.” kazanımı içeriği yansıtmaktadır. Mekânı algılama becerisi ile varlıklar arasındaki ilişki daha kolay kavranır. Ülkemizin ekonomisine yön veren doğal kaynaklar (Topraklarımız, madenlerimiz, su kaynaklarımız, ormanlarımız) ve bu kaynaklara bağlı ekonomik faaliyetler anlatılmaktadır.

Ülkemizin kaynaklarından olan topraklarımız, tarım ekonomik kaynağı ile ilişkilendirilmektedir. Ülkemizde tarımda kullanım amaçlarına göre topraklardan, ekili dikili arazi % 36,04, koruluk ve orman arazisi % 27,64, çayır ve otlak arazisi % 21,85, tarıma elverişsiz arazi ise % 14,47 olarak verilmektedir. Ülke ekonomisindeki yerine bakıldığında Türkiye’de dört mevsimin yaşanması farklı toprak türlerinin bulunmasına ve farklı tarım ürünlerinin yetişmesine olanak sağlamaktadır. Bu sayede tarım ürünlerinin çeşitliliği ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Türkiye’de yetiştirilen başlıca tarım ürünlerinin üretim oranı sütun grafik ile gösterilmektedir. Tarımsal sektörün ülkemiz açısından önemli ve vazgeçilmez bir ekonomik kaynağı olduğu ders kitabında anlatılmaktadır.

Türkiye’nin yeryüzü şekillerinin farklı olmasından dolayı farklı bitki türlerinin yetişmesi ve üç tarafının denizlerle çevrili olması hayvancılık türlerinin çeşitlilik göstermesinde etkilidir. Hayvancılık türleri ve bazı hayvan türlerinin bölgelere göre dağılım oranları (%) verilmektedir. Hangi bölgelerin hangi hayvan türleriyle ekonomiye daha çok kazanç sağladığı Türkiye haritası üzerinde gösterilmektedir.

Türkiye ormanlarının coğrafi bölgelere dağılım oranı % olarak verilmektedir. Aynı şekilde su kaynaklarının, Türkiye’nin 3 tarafının denizlerle çevrili olmasından, akarsu ve göl gibi su kaynakları bakımından zengin olmasından dolayı balıkçılık,

deniz turizmi, deniz taşımacılığı gibi birçok ekonomik faaliyetin gelişimine olanak sağladığı anlatılmaktadır.

Sanayi faaliyetlerinin ülkemizde elde edilen gelir bakımından ilk sırada yer aldığı anlatılmaktadır. Ülke sanayi gelirleri içerisinde sanayi kollarının durumu pasta grafik ile gösterilmektedir. Ülkemizde çıkarılan bazı önemli madenlerin kullanım alanları, çıkarıldıkları ve işlendikleri yerler gösterilmektedir. Türkiye'nin zengin kaynaklarından olan bor hakkında bilgiler verilmektedir. Böylece mekânı algılama becerisine göre ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetler ilişkilendirilmiştir. Ekonomi ile ilişkilendirilen bu konu öğrencilere Türkiye'nin kaynaklarının ülke ekonomisine ne gibi katkılar sağladığını anlatılmaktadır. İnsanın tüm çevresini kaplayan mekân, aynı zamanda ekonomik boyutlar içerisinde ele alınarak bu konunun öğrenilmesini sağlamıştır.

4.Ünite “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemiz İçin Proje Üretelim” adlı konuda “Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar.” kazanımı içerik ile uyumludur. Sanayi ve ticaret ile ilgili faaliyetlerde bulunan yatırımcıların, yatırımlarını yer şekilleri, iklim, nüfus ve yerleşme gibi faktörlerin uygun olduğu yerlere yaptıkları anlatılmaktadır.

“Ülkemizin iklim ve yeryüzü şekilleri gibi coğrafi özelliklerini düşününüz. Buna göre sebze, meyve ve endüstri bitkilerine (pamuk, mısır, soya vb.) yönelik tarım daha çok hangi bölgelerde yapılır? Nedenleriyle açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.101). Bu soru öğrencilerin Türkiye'nin iklim ve yer şekilleri özelliklerini tanımlarına olanak vermektedir.

Yer şekillerinin ve iklim özelliklerinin çeşitlilik gösterdiği ülkemizdeki ekonomik faaliyetlere yönelik Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) örnek olarak anlatılmaktadır. “Siz de yaşadığınız yerin coğrafi özelliklerini düşünerek nasıl bir yatırım projesi gerçekleştirebileceğinizi tartışınız. Projenizi tanıtmak için nasıl bir pazarlama afişi hazırladınız? Anlatınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.103). Böylece, mekânı algılama becerisi ile bulunulan yer ile coğrafi özellikler kavranarak yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlanmaktadır. Öğrencilerin yaşadıkları mekânı, çevreyi tanıması, çevresindeki mekânlar ile coğrafi özelliklerini öğrenmesi kazanımının içeriğe uygun olduğunu desteklemektedir. Bu konu öğrencilerin

Türkiye'nin her bölgesinin coğrafi özelliklerini dikkate alarak coğrafi sorgulama becerilerine de katkı sağlamıştır.

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Doğal Dengeyi Korumalıyız” adlı konuda “Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.” kazanımı içerik ile uyumludur. Doğal kaynakları bilinçli kullanmayı öğrencilere aşılatabilmek için anız yakmanın ve aşırı otlatmanın yanlış olduğuna dair görsellere yer verilmiştir. Verimli topraklar üzerine kurulan şehirden ve bilinçsiz kullanım sonucu oluşan su kaynaklarının yetersizliğinden bahsedilmiştir. Yenilenemeyen enerji kaynaklarından kömür, petrol ve doğal gazın bilinçsizce kullanılmasının hava, toprak ve suya zarar verdiği anlatılmaktadır. Çevrenin zarar görmesinden dolayı doğada yaşayan diğer canlılar da bu bilinçsiz kullanımdan olumsuz bir şekilde etkilenebilmektedirler. Yani bu konu incelendiğinde içeriğin, kazanıma uyumlu bir şekilde sunulduğu görülmektedir. Çünkü bu konu insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanını içermektedir. Bu öğrenme alanında doğanın varlığı ve doğaya karşı duyarlılık ya da bilinç aşılama yer almaktadır. Bu konuda doğal çevrenin ve kaynakların sınırlı olduğunun farkına varıp duyarlılık geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

5. Ünite: “Ülkemiz ve Dünya” “ Her Yerde Yaşamak Mümkün mü?” adlı konuda “Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı içerik ile uyumludur. Çünkü mekânı algılama becerisi görsel materyallere bakarak gerçek şeklin göz önünde canlandırılabilmesini mümkün kılar. Dünya nüfus yoğunluğunu gösteren, Japonya'nın Tokyo Limanını, Antarktika buzullarını, Avustralya'nın Ayers Rock (Eyrıs Rak) dolaylarından görsellere yer verilmektedir. Bu görseller verilerek nüfusun dağılışında etkili olan faktörlerin nüfus yoğunluğunu nasıl etkilediği öğrenciler tarafından bulunması istenmektedir. Önemli madenler ve sanayi alanlarının Dünya üzerindeki dağılımını gösteren haritalara yer verilmektedir. İngiltere'nin Chester (Çestır) kentinden ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki bir elmas madeni görseline yer verilmiştir. Bu görsellerden yola çıkılarak Dünya'daki nüfus yoğunluğunun ve bazı ekonomik faaliyetlerin dağılışına bakılarak öğrencilerin bu konuda çıkarımlarda bulunmaları istenmiştir.

Dünya'nın her bölgesinde nüfus yoğunluğu farklıdır ve nüfusun dağılımında çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Bunlar; iklim, bitki örtüsünün dağılışı, toprak verimliliği, su kaynaklarının varlığı ve yeryüzü şekilleri gibi doğal faktörlerdir. “Nüfusun bazı yerlerde yoğun, bazı yerlerde çok seyrek olmasının nedeni sizce ne olabilir? Açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.120). Böylece bu konuya bakıldığında doğada insanların yaptıkları faaliyetler ve nüfus konusu mekânı algılama becerisini yansıttığından kazanım içeriği yansıtmaktadır.

4.1.2. İçerik Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiş midir?

Mekânı algılama becerisi içinde geçen ölçek konusu matematik dersi ile ilişkilendirilebilir. 2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde 1. kazanım “ Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değişikliğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı Matematik dersi “Oran ve Orantı” alt öğrenme alanı 2. kazanım ile ilişkilendirilir.

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde 1. kazanım “ Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.” kazanımı Matematik dersi “Tablo ve Grafikler” alt öğrenme alanı 1. kazanım ile ilişkilendirilir.

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde 1. kazanım “ Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.” kazanımı Fen ve Teknoloji dersi “Yer Kabuğu Nelerden Oluşur” ünitesi 1. ve 3. kazanımı ile ilişkilendirilir.

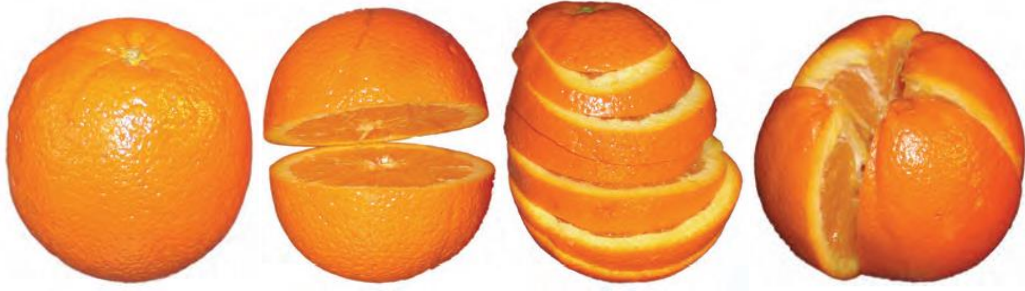
4.1.3. İçeriğin Oluşturulmasında Öğrenme- Öğretme İlkelerine Uygun Bir Yöntem İzlenmesi Gerektiği İlkesine Göre

4.1.3.1. Somuttan Soyuta İlkesine Uyulmuş mudur?

Somut kavramlar soyut kavramlara göre daha kolay öğrenildiğinden öğretilecek konu için fotoğraf, resim ya da grafik vb. gibi somut özellikler kullanılarak somuttan soyuta ilkesi anlatılmaktadır.

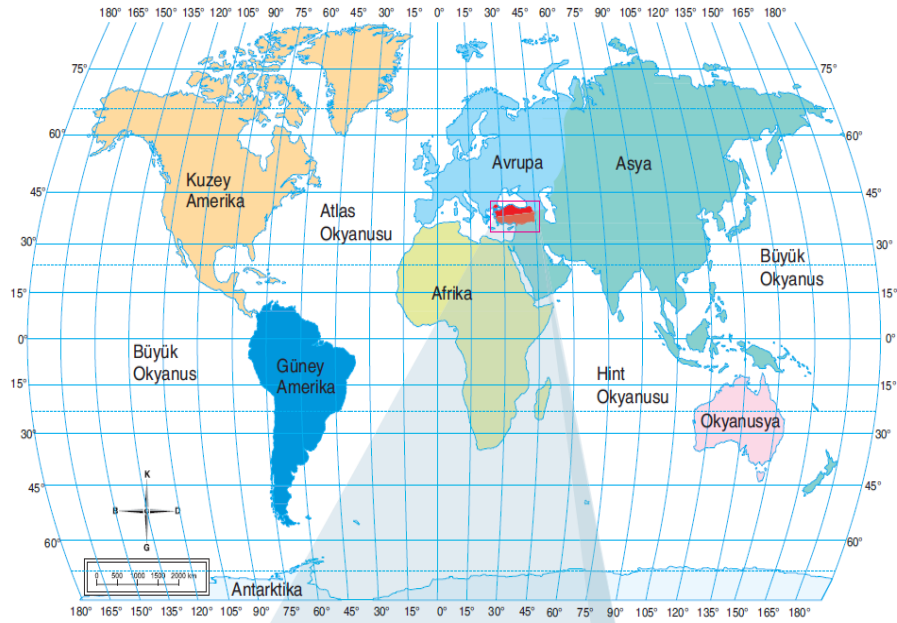
2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Dünyanın Neresindeyiz?” adlı konuda Dünya üzerinde gerçekte var olmayan ekvator çizgisi, paraleller ve meridyenler farklı

biçimde dilimlenmiş portakal dilimleri ile anlatılarak somuttan soyuta ilkesine genel olarak uyulmuştur.

Fotoğraf 4.1: Farklı biçimlerde dilimlenmiş portakallar

Dünya'yı kuzey yarım küre ve güney yarım küre olmak üzere iki eşit parçaya bölen çizginin ekvator olduğu, portakal yatay şekilde ortadan ikiye bölünerek anlatılmıştır. Paralellerin doğu batı doğrultusunda uzandığını göstermek amaçlı portakallar yatay şekilde dilimlenmiştir ve her dilimin paralel çizgisi olduğu anlatılmak istenmiştir. Meridyenlerin kuzey güney yönlü uzanan ve kutup noktalarında birleşen yarım çemberler olduğunu açıklamak için portakallar dikey boyutta bölünmüştür. Kıta ve okyanusun tanımı yapılarak Dünya üzerinde bulunan kıta ve okyanusların yerleri verilmiştir.

Harita 2.1: Dünya üzerindeki kıta ve okyanuslar

Resim 4.1: Dünya üzerindeki kıta ve okyanuslar

Matematik konumun ne olduğu açıklanmıştır. Ülkemizin matematik konumu 36^0-42^0 kuzey paralelleri, 26^0-45^0 doğu meridyenleri Türkiye haritası verilerek anlatılmaya çalışılmıştır.

Resim 4.2: Türkiye'nin konumu haritası

Özel konumun ne olduğu açıklanmış ancak bir görsel ya da haritaya yer verilmeyerek somuttan soyuta ilkesi burada göz ardı edilmiştir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” adlı konuda Eskimo halkının nerede yaşadığı ve Eskimolar hakkında kısaca bilgiler verilerek, Eskimoların doğal ortamlarına ait fotoğraflar ile somuttan soyuta ilkesine uyulduğu gözükmemektedir.

Fotoğraf 2.3: Eskimoların igloo adını verdikleri evleri

Fotoğraf 2.4: Eskimo köpekleri

Fotoğraf 2.5: Bir Eskimo, buzun üzerinden balık tutmaya çalışırken

Fotoğraf 4.2: Eskimoların hayatı

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Eşsiz Ülkem, Türkiye” adlı konuda Türkiye’de görülen iklim tipleri ve özellikleri şema ve bazı fotoğraflar ile gösterilmiştir. Böylece öğrencilerin iklimlerin özelliklerini daha net anlamaları sağlanmış olur.

Şema 2.1: Türkiye’de görülen iklim tipleri ve özellikleri

Tablo 4.2: Türkiye’de Görülen İklim Tipleri ve Özellikleri

Fotoğraf 2.6: Karadeniz ikliminin yaşandığı Çamlıhemşin (Rize)

Fotoğraf 2.7: Akdeniz ikliminin yaşandığı Kemer (Antalya)

Fotoğraf 2.8: Karasal iklimin yaşandığı Haymana (Ankara)

Fotoğraf 2.9: Karasal iklimde görülen kar yağışı (Erzurum)

Fotoğraf 4.3: Türkiye’de görülen iklimler

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Türkiye’de İklimler” adlı konuda sayfa 39’da Türkiye’de görülen iklimlerin konumunu daha iyi anlayabilmek için Harita 2.7’de Türkiye iklim haritası verilerek somuttan soyuta ilkesine genel olarak uyulmuştur. Kuzey ve güneyden esen rüzgarların geldikleri yerin havasını estikleri bölgeye taşıdıklarını gösteren bir Türkiye haritasına yer verilmiştir. Böylece, Türkiye’nin

bulunduğu matematik konumundan dolayı kuzeyden esen rüzgârların sıcaklığı düşürdüğü ve güneyden esen rüzgârların ise sıcaklığı arttırdığı bu haritaya bakılarak öğrenilmektedir. Bu şekilde kuzey ve güneyden esen rüzgarların ne işe yaradıkları somut bir harita ile gösterilerek somuttan soyuta ilkesine uyulmuştur.

Resim 4.3: Kuzey ve güneyden esen rüzgarlar

Sayfa 41’de bakı etkisi Toros dağlarının kuzey yamacı ve Toros dağlarının güney yamacından fotoğraflarla anlatılmaya çalışılsa da fotoğrafta bakı etkisi çok anlaşılır değildir. Bakı etkisi bir dağ yamacının üzerinde kuzey ve güney gösterilerek kuzey ve güneydeki özellikler resim üzerinde anlatılmış olsa somuttan soyuta ilkesine uygun olabilirdi.

Fotoğraf 2.16: Toros Dağlarının kuzey yamacı

Fotoğraf 2.17: Toros Dağlarının güney yamacından bir görünüm

Fotoğraf 4.4: Toros dağlarının kuzey ve güney yamacı

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Tarih Çağları ve Anadolu’da İlk Yerleşmeler” adlı konuda somuttan soyuta ilkesine uyulmuştur. Sayfa 42’de Antalya’daki Karain Mağarası hakkında bilgiler verilip Karain Mağarasına ait iki fotoğrafa yer verilmiştir. Tarih şeridine yer verilerek geçmişten günümüze kadar geçen zaman sınıflamasına dair fotoğrafa yer verilmiştir. Bu tabloda tarih öncesi devirlerinin, tarih devirlerinin ve çağların hangi olay ile başlayıp bittiği anlatılmıştır. İnsanoğlunun ilk yerleşim yerleri ve geçmişten günümüze kadar geçen zaman şeridi görsel şema ile anlatılmaya çalışılmıştır.

Fotoğraf 2.18: Karain Mağarası’ndan bir görünüm (Antalya)

Fotoğraf 2.19: Karain Mağarası’nda arkeolojik çalışmalar yapılırken

Fotoğraf 4.5: Karain mağarası

MÖ		MS			
TARİH ÖNCESİ DEVİRLER		TARİH DEVİRLERİ			
TAŞ DEVRİ	MADEN DEVRİ	İLK ÇAĞ	ORTA ÇAĞ	YENİ ÇAĞ	YAKIN ÇAĞ
	3200 Yazının bulunması	0 Hz. İsa’nın doğumu	375 Kavimler Göçü	1453 İstanbul’un fethi	1789 Fransız İhtilali

Tablo 4.3: Geçmişten Günümüze Tarih Şeridi

Sayfa 43'te Konya Çatalhöyük'teki kazı çalışmalarına katılan öğrencilerin fotoğrafına yer verilerek konunun daha somut anlaşılması sağlanmıştır. Dergi haberi 3 ile Çatalhöyük yaşamını anlatan resim ve yazı ile içeriğin somut bir şekilde algılanması sağlanmak istenmiştir.

Fotoğraf 2.20: Konya Çatalhöyük'teki kazı çalışmalarına katılan bir grup öğrenci

Fotoğraf 4.6: Konya Çatalhöyük'teki kazı çalışmalarına katılan bir grup öğrenci

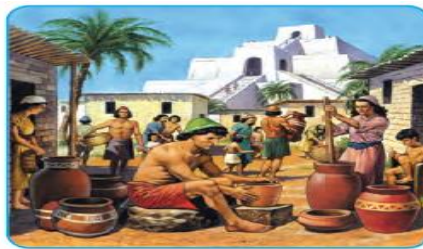
2.Ünite: Yeryüzünde Yaşam: “İlk Çağda Anadolu ve Çevresi” adlı konuda Mezopotamya Uygarlıklarına ait haritaya yer verilerek bu uygarlıkların Dünya'nın neresinde yaşamış oldukları anlatılmaya çalışılmıştır. Özellikle Sümerlerin bilimsel çalışma yaptıkları ziggurat tapınağının somut bir şekilde anlaşılabilmesi için tapınağın temsili resmi verilmiştir. Ziggurat isimli tapınağın öğrenilmesi öğrenciler için soyut ifade olduğundan görseller ile anlatılması somuttan soyuta ilkesini yansıttığını göstermektedir. Sümerlerin günlük yaşamını ifade eden zigguratların etrafına şehirlerini kurdukları temsili resim verilmiştir.

Harita 2.8: Mezopotamya uygarlıkları

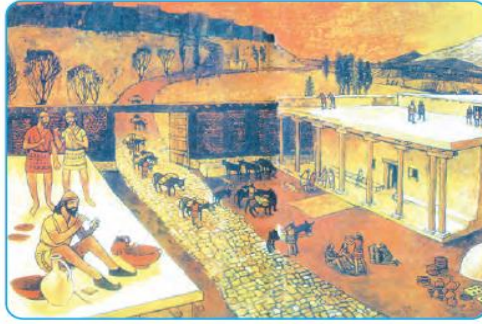
Temsili resim 2.2: Ziggurat

Temsili resim 2.3: Sümerlerde yaşam

Resim 4.4: Sümerlere ait harita, yaşam tarzı ve ziggurat

Asurlulara ait ticaret kolonilerinden Kayseri Kültepe’de bulunan Karum denilen ticaret merkezinin daha somut anlaşılabilmesi için o döneme ait temsili resme yer verilmiştir. Babillerin inşa ettikleri asma bahçelerinin öğrenciler tarafından kolay algılanabilmesi için temsili bir resme yer verilmiştir.

Temsili resim 2.4: Asurlulara ait Kayseri Kültepe’de bulunan bir ticaret merkezi (Karum)

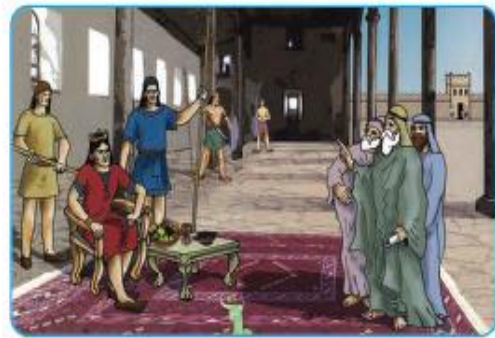
Temsili resim 2.5: Babil’in asma bahçeleri

Resim 4.5: Asurlulara ait ticaret merkezi ve Babil’in asma bahçeleri

Anadolu medeniyetlerinden Hitit devletine ait haritaya yer verilerek yaşamış oldukları coğrafyayı somut bir şekilde ifade etmek istenmiştir. Hitit devletinin Kral tarafından yönetildiği ise temsili resim ile ifade edilmiştir. Boğazköy’de (Hattuşas) kurulan Hititlerin kazı çalışmaları sonucunda çıkarılan küplere ait fotoğrafa yer verilmiştir. Hititlerin Mısırlılar ile yaptığı kil tablet üzerine yazılan tarihte bilinen ilk yazılı antlaşma olan Kadeş Antlaşması’nın fotoğrafı İstanbul Arkeoloji Müzesi’nden çekilerek kil tablet ile öğrencilerin konuyu daha somut materyaller ile öğrenmeleri sağlamak istenmiştir. Hitit Kralları’nın Tanrılarına hesap vermek amacıyla yaşamış oldukları olayları anallar denilen yıllıklara kaydetmelerine dair Hattuşa Haber’de çıkan yazılar ile konu daha somut ve kalıcı hale getirilmiştir.

Harita 2.9: Hitit Devleti

Temsili resim 2.6: Kral

Resim 4.6: Hitit Devleti ve Kral

Fotoğraf 2.25: Boğazköy kalıntılarından çıkarılan küpler

Fotoğraf 2.26: Kadeş Antlaşması'nın bir parçası (İstanbul Arkeoloji Müzesi)

Fotoğraf 2.27: Bir Hitit kabartmasında miğferli askerler (Anadolu Medeniyetleri Müzesi)

Fotoğraf 4.7: Hititlere ait küpler, Kadeş antlaşmasının bir parçası, miğferli askerler ve Hititlere ait haber

Friglere ait boya bezemeli büyük testi ve çatal iğne(fibula) fotoğrafı ile Frig halkının kullandıkları malzemelerin görsellerine yer verilmiştir.

Fotoğraf 2.28: Boya bezemeli büyük testi

Fotoğraf 2.29: Çatal iğne (fibula)

Fotoğraf 4.8: Friglere ait testi ve fibula

Kral Yolu'nun bir bölümünü inşa eden Lidyalılara ait bu yolun nereden gelip geçtiği ile ilgili somut bir haritaya yer verilmiştir. Takas usulünü kaldırıp parayı kullanan ilk uygarlık olan Lidyalılara ait Lidya parası fotoğrafı, mermer kap, gümüş testi ve altın takıya ait fotoğraflara yer verilmiştir.

Fotoğraf 4.9: Lidyalılara ait para, kap, gümüş testi ve altın takı.

İyonlara ait insanların bulunduğu Efes Antik Tiyatrosu'nun somut olarak algılanmasını kolaylaştıracak fotoğrafa yer verilmiştir.

Fotoğraf 2.34: İyonya Uygarlığı'ndan kalma Efes Antik Tiyatrosu (İyon Dönemi)

Fotoğraf 4.10: İyonlardan kalma Efes Antik Tiyatrosu

Urartulara ait su kanallarının ve Van Kalesi'nin nasıl bir görünüme sahip olduğunu anlatabilmek ve öğrencilerin Anadolu uygarlıklarının yaşamlarını daha somut öğrenebilmeleri açısından önemlidir.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” adlı konuda doğal kaynaklar ifadesi ve ekonomik faaliyetler ifadesi ülkemizin ekonomisine yön veren doğal kaynaklar ve doğal kaynaklara bağlı ekonomik faaliyetler bölge bölge Türkiye haritası üzerinde görsel materyaller ile gösterilmiştir. Somuttan soyuta ilkesine uyulmuştur.

Resim 4.7: Ülkemizin doğal kaynaklara bağlı ekonomik faaliyetleri

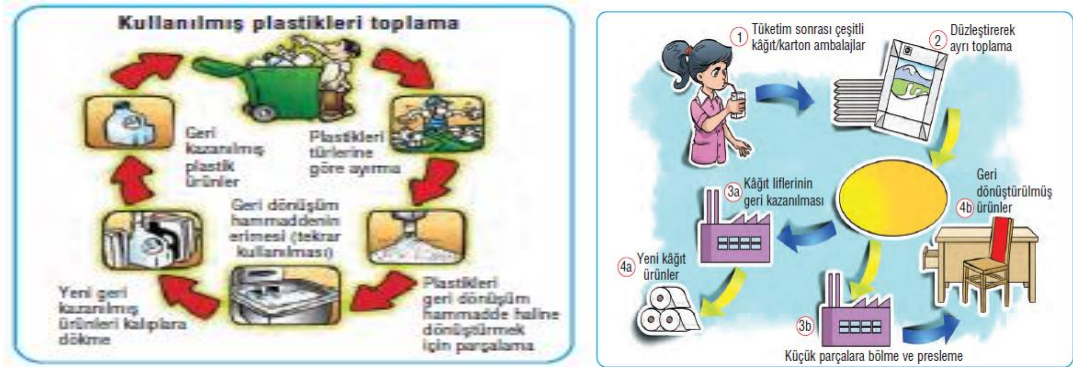
4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemiz İçin Proje Üretelim” konusunda Aysun öğretmen, öğrencilerinden yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini düşünerek bir yatırım ve pazarlama projesi hazırlamalarını ister ve sınıftaki öğrencilerin de yaşadıkları yerlerin coğrafi özellikleri ile ilgili bir proje üretmeleri ve tanıtımı için afiş hazırlamaları istenir. Bu sayede proje konusunu öğrenciler kendileri yapacağından ortaya somut bir iş çıkarırlar. Sayfa 115’te 2 tane görsele yer verilerek bu görsellerin konu ile ilişkili olduğu anlatılmaya çalışılmaktadır.

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Doğal Dengeyi Korumalıyız” konusunda somuttan soyuta ilkesine uyulmuştur. Anız yakmanın yanlış bir davranış olduğuna dair fotoğrafa yer verilerek anız yakmanın ne olduğu somut bir görsel ile anlatılmaya çalışılmıştır.

Fotoğraf 4.19: Anız yakmak yanlış bir davranıştır.

Fotoğraf 4.11: Anız yakmanın zararları

Resim 4.8: Doğal kaynakları korumak

5.Ünite: “Ülkemiz ve Dünya” “Her Yerde Yaşamak Mümkün mü?” konusu incelendiğinde nüfus yoğunluğu hakkında bilgiler verilmiştir. Bir bölgenin nüfusunun o bölgenin yüz ölçümüne bölünmesi ile elde edildiği anlatılmaktadır.

4.1.3.2. Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uyulmuş mudur?

Bu ilke ile eski bilgiler yoklanarak öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri tespit edilerek yeni bilgilere geçilmektedir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Dünya’nın Neresindeyiz?” konusunda sayfa 30’da konuya başlamadan sorulan sorunun bilinenden bilinmeyene ilkesini yansıttığı görülmektedir.

“Fotoğraf 2.1.’i inceleyiniz. Farklı biçimde dilimlenmiş portakallar size Dünya ile ilgili neleri çağırıştırıyor? Söyleyiniz” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.30). Fotoğraftan hareketle bilinen portakalın bilinmeyen dünyanın şekli, paralel, meridyen, kuzey ve güney kutup daireleri hakkında çıkarıma varılması sağlanmak istenmektedir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” konusunda sayfa 35’te Dergi Haberi 2’de Afrika kıtasında Nijer adlı ülkede yaşayan Rissa’nın yaşam tarzı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu yazıdan (bilinenden) hareketle Rissa hakkında şu soru sorulmuştur.

“Dergi haberi 2’deki açıklamaları okuyunuz, Rissa’nın uzun kollu ve bol olan elbisesini inceleyiniz. Rissa’nın anlattıklarına ve giysilerine göre çöl iklimi hakkında neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.35). Rissa’nın kıyafetlerinden ve anlattıklarından yola çıkarak, çöl ikliminin bilinmeyen özellikleri sorulmuştur. Çöl iklimi hakkında verilen bilgilerden hareketle sayfa 35’te sorulan soru bilinenden bilinmeyene ilkesini yansıtmaktadır. “Yukarıdaki kişilerin açıklamalarından yararlanarak çöllerdeki iklim özellikleri hakkında neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.35). Sayfa 36’da Ekvatorial İklim özellikleri anlatıldıktan sonra bu konu hakkında öğrencilerin bildiklerinden yola çıkarak bilmediklerine ulaşmaları sağlanmıştır. “Ekvatorial iklimin yaşandığı ülkelerdeki insanlar bizim kullandığımız hangi kıyafetlere ihtiyaç duymazlar? Söyleyiniz.” “Yapılan açıklamalardan da yararlanarak Amazon bölgesindeki iklim özellikleri ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.36). Sayfa 36’da Muson ikliminin yaz aylarında çok fazla yağış aldığı anlatılmıştır. Bu bilinen iklim olaylarından yola çıkarak Muson ikliminin bilinmeyen özellikleri öğrencilerden istenmiştir. “Hindistan

örneğinden yararlanarak Muson Asyası'nın (Güney, Güneydoğu ve Doğu Asya) iklimi hakkında neler söyleyebilirsiniz?" (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s. 36).

2. Ünite: "Yeryüzünde Yaşam" "Eşsiz Ülkem, Türkiye" konusunda bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulmuştur. Türkiye'de görülen iklim tipleri hakkında kısa bilgi verilip Türkiye ikliminin farklı iklim özelliklerine sahip olduğu anlatılmaktadır. Bu bilinen bilgilerden yola çıkarak sorulan soruya bakıldığında; "Ülkemizde iklimin bu kadar farklılık göstermesinin sağladığı avantajlar ve dezavantajlar sizce neler olabilir? Düşüncelerinizi sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız." (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.38). İklimin bilinmeyen olumlu ve olumsuz özelliklerinin öğrencilerden istendiği görülmektedir.

2. Ünite: "Yeryüzünde Yaşam" "Tarih Çağları ve Anadolu'da İlk Yerleşmeler" konusunda bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulmuştur. Çatalhöyük hakkında bilgiler verildikten sonra bu konu hakkında şu sorular sorulmuştur. "Tarih atlaslarınızdaki Anadolu'da tarih öncesi ve ilk tarihsel dönemlere ait uygarlık merkezlerini gösteren harita üzerinde Çatalhöyük'ü gösteriniz." (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.43). "Dergi haberi 3'teki açıklamalara göre Çatalhöyük'teki en önemli gelişme nedir? Sizce Çatalhöyük'ün hangi özellikleri bu gelişmenin yaşanmasında etkili olmuştur? Bu özelliklerin, insanların bu yerleri yerleşim yeri olarak tercih etmeleri üzerindeki etkileri neler olabilir? Söyleyiniz." (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.43).

2. Ünite: "Yeryüzünde Yaşam" "İlk Çağda Anadolu ve Çevresi" konusunda bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulmuştur. Mezopotamya'nın tanımı yapıp hangi bölgede olduğundan bahsedilip ve Mezopotamya uygarlıklarına ait haritaya yer verildikten sonra sorulan soruya bakıldığında "Kuruldukları bölgeye göre Mezopotamya uygarlıklarının hangi ekonomik faaliyetleri daha çok yapmaları beklenir? Söyleyiniz." (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.46). Bu soru ile Mezopotamya'nın konumu belli ve bu bilinen, bilinmeyen ise Mezopotamya'nın ekonomik faaliyetleridir. Bu faaliyetler üzerine öğrencilerin bilinmeyi bulmaları istenmiştir. Sümerlerin tarihte yazıyı kullanan ilk uygarlık olmaları bilinen, yazıyı kullanmalarının bu uygarlığa sağlamış olduğu faydalarının bulunması bilinmeyendir. "Yazıyı kullanan ilk uygarlık olmaları sizce Sümerlere ne gibi katkılar sağlamış olabilir? Söyleyiniz." (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.46). Asurluların Kültepe, Alishar ve Boğazköy'de ticaret kolonileri kurmaları ve ticaret kolonileri

sayesinde Anadolu'ya yazıyı taşıdıklarının anlatılması bilinen, bu ticaret kolonileri sayesinde Asurluların sosyal yaşantılarının nasıl olduğunun istenmesi bilinmeyendir. “Asurluların çeşitli bölgelerde ticaret kolonileri kurmaları sosyal yaşantılarını nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.47). Asurlulara ait Ninova kütüphanelerinin varlığı anlatılarak bilinmeyen şu özellik öğrencilerden istenmiştir. “Zengin kütüphanelerinin varlığı Asurlular ile ilgili nelerin göstergesi olabilir? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.47). Babillerin kısasa kısas uygulanan suç sisteminin yarattığı sonuçlar istenmiştir. “Kısasa kısas” uygulamasının toplumsal yaşamda ortaya çıkaracağı sorunlar neler olabilir? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.47). Urartuların maden işlemeciliği, kaya oymacılığı, kabartma sanatı gibi sanat dalları ile uğraşmaları bilinen, bu sanat dallarının hangi doğal kaynaklardan yapıldığının sorulması bilinmeyendir. “İlgilendikleri sanat dalları Urartuların hangi doğal kaynaklara sahip olduğunu göstermektedir? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.51).

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” konusunda bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulmuştur. Türkiye’de çıkarılan bazı madenlerin kullanım alanları, çıkarıldıkları ve işlendikleri yerlere ait tabloya yer verilmiştir. Bu bilgiler üzerine sorulan şu soruya bakıldığında; “Sizce tablodaki madenlerin işletilmesi, sanayimizin gelişmesine ne tür katkılar sağlar? Açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.98). Madenlerin ülkemize ne gibi katkılar sağladığının bulunulması öğrencilerden istenmiştir.

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemiz İçin Proje Üretelim” konusunda bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulmuştur. “Bir yatırımcı, danışmanlarından yeni kuracağı fabrikanın, fabrikada kullanılacak olan ham maddeye yakın olmasını istemiştir. Yatırımcının bu isteğinin gerekçeleri sizce neler olabilir? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.100). “Ülkemizin iklim ve yeryüzü şekilleri gibi coğrafi özelliklerini düşününüz. Buna göre sebze, meyve ve endüstri bitkilerine (pamuk, mısır, soya vb.) yönelik tarım daha çok hangi bölgelerde yapılır? Mera hayvancılığı hangi bölgelerde yaygın olabilir? Nedenleriyle açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.101).

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Doğal Dengeyi Korumalıyız” konusunda bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulmuştur. Sayfa 113’te Antalya’dan Düden Şelalesine ait bir fotoğrafa yer verilmiştir. Bu bilinen fotoğraftan yola çıkarak bilinmeyen bazı sorular öğrencilere yöneltilmiştir. “Fotoğraf 4.18’i inceleyiniz. Fotoğrafta hangi doğal kaynaklar bulunmaktadır? Bu doğal kaynakların tahrip edildiğini düşününüz. Bu durum o çevredeki insan yaşamını nasıl etkiler? Açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.113). Sayfa 114’te anız yakmak ve aşırı otlatma ile ilgili görsel materyallere yer verilerek bilinenden yola çıkıp bilinmeyen özellikler öğrencilerden istenmiştir. “Fotoğraf 4.19 ile 4.20’yi inceleyiniz. Fotoğraflarda gördüğünüz durumların doğal dengeye ne tür olumsuz etkileri vardır? Belirtiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.114). Bu fotoğrafta görülen durumların bilinmeyen olumsuz etkileri öğrencilerden istenmiştir. Türkiye’deki verimli toprakların genelde yerleşim alanı olarak kullanıldığından bahsedilip şu soru sorulmuştur. “Bu durumun insan yaşamına ve geleceğine ne gibi etkileri olabilir? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.114).

Su kaynaklarının bilinçsiz kullanımını anlatan görsel yer almıştır. Bu, bilinen görselden yola çıkarak öğrencilerden bilinmeyen bulunması istenmiştir. “ Fotoğraf 4.22’yi inceleyiniz. Siz de su kaynaklarının bilinçsiz kullanımına örnekler veriniz. Bu örneklerden yola çıkarak su kaynaklarının azalmasının yaşamımız üzerindeki etkilerinin neler olabileceğini belirtiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.114).

5.Ünite: “Ülkemiz ve Dünya” “Her Yerde Yaşamak Mümkün mü?” konusu bilinenden bilinmeyene ilkesine uyar. Türkiye’nin coğrafi olarak bulunduğu konum, sahip olduğu kaynaklardan bahsedilmektedir. Türkiye’nin bu özelliklerinden yola çıkarak şu soru öğrencilere yönlendirilmiştir. “Yukarıda bahsedilen bu özelliklerin ülkemize sağladığı avantajlar sizce neler olabilir? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.120).

4.1.3.3. Yakından Uzağa İlkesine Uyulmuş mudur?

Öncelikle öğrencilerin yakın çevresi ve içinde yaşadığı ortam ele alınarak konular işlenmelidir. Çünkü öğrenciler yakından uzağa giderek mekânı öğrenirler.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Dünya’nın Neresindeyiz?” adlı konuda yakından uzağa ilkesine uyulmamıştır. Dünya üzerinde bir yerin coğrafi konumunu belirlemek için gerçekte var olmayan meridyen ve paralel çizgileri önce açıklanıp dünya haritası

üzerinde gösterildikten sonra Türkiye haritasında gösterilmiştir. Yakından uzağa ilkesine uygun olabilmesi için Türkiye haritası üzerinden matematik konum, özel konum, meridyen ve paraleller anlatılıp daha sonra Dünya haritası üzerinde gösterilmesi gerekirdi.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” adlı konuda yakından uzağa ilkesine uyulmamıştır. İklimler anlatılırken önce dünya üzerindeki farklı iklimler anlatılmıştır. Kutup İklimi, Çöl İklimi ve Ekvatorial İklim anlatılmış olup bu konuda Türkiye iklimine yer verilmemiştir. Önce Türkiye’de görülen iklimler anlatılıp daha sonra Dünya iklimleri anlatılsaydı yakından uzağa ilkesine uyulmuş olurdu. Yani öncelikle yakın çevresel unsurlardan başlanarak anlatılsaydı bu ilkeyi yansıtmış olurdu.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Eşsiz Ülkem, Türkiye” adlı konuda Türkiye’de görülen iklim tipleri ve özellikleri anlatılacağından kitabın hangi bölge ve iklimini önce veya sonra anlatmasında sıkıntı yoktur. Akdeniz, Karadeniz ve Karasal İklim özellikleri anlatılıp sırayla Karadeniz ikliminin yaşandığı Çamlıhemşin (Rize), Akdeniz ikliminin yaşandığı Kemer (Antalya), Karasal iklimin yaşandığı Haymana (Ankara), Karasal iklimin görüldüğü bir diğer il (Erzurum) ile ilgili görsellere yer verilmiştir. Burada öğretmenin ve öğrencilerin bulunduğu bölge hangi iklime uygun ise o iklimden başlanarak anlatılabilir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Türkiye’de İklimler” adlı konuda yakından uzağa ilkesine uyulmuştur. Öncelikle Türkiye ikliminin çeşitlilik göstermesinde etkili olan faktörlerden, özel konum ve matematik konum anlatılmıştır. Türkiye’nin iklim haritası verilip fotoğraflar ile her bölgenin iklimi anlatılmıştır. Öğrencilerin, bu bilgilerden yola çıkarak yakın çevrelerinin iklim özelliklerini öğrenmeleri amaçlanmıştır.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Tarih Çağları ve Anadolu’da İlk Yerleşmeler” adlı konuda Karain Mağarası, Çatalhöyük, Gordion (Ankara), Perge, Amasya’nın tarihsel ve coğrafi olarak önemli merkezlere sahip olduğundan bahsedilmiştir. Bu konuda öğrenci ve öğretmenlerin yaşadığı mekânın en yakın olan yerleşme yerlerinden başlanması yakından uzağa ilkesini yansıtacaktır. Sayfa 42’de geçmişten günümüze kadar geçen tarih şeridi verilmiştir. Bu şeritte tarih öncesi devirler ve tarihi devirler

önemli olaylar ile çağlara ayrılmıştır ve bu olaylar yakından uzağa değil geçmişten günümüze doğru anlatılmıştır.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “İlk Çağda Anadolu ve Çevresi” adlı konuda Mezopotamya ve Anadolu’da kurulan uygarlıkların kuruldukları mekânlar anlatılmıştır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin buldukları mekân ile hangi uygarlığın kurulduğu bölge yakın ise o uygarlıktan başlanır ise yakından uzağa ilkesini yansıtmış olur.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” adlı konuda yakından uzağa ilkesine uyulmuştur. Her bölgenin kendine ait ekonomik faaliyetleri gösterilmiştir. “Yakın çevrenizdeki insanlar geçimlerini hangi işleri yaparak sağlamaktadır? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.92). Yakın çevreden başlanarak sorulan bir sorudur. Diğer bir soruya bakıldığında Türkiye’de yetiştirilen tarım ürünlerine ait grafiğe yer verilmiştir. Bu grafikten yola çıkarak şu soru sorulmuştur. “Şema 4.2’yi inceleyiniz. Yaşadığınız yerde hangi hayvancılık türü yapılmaktadır? Neden? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.94). Araştırma: “Yaşadığınız çevrede hangi doğal su kaynakları vardır? Bu kaynakların bölge ve ülke ekonomisine katkısı hangi yönlerde? Araştırınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.96). “Yaşadığınız yer ve çevresinde herhangi bir maden işletmesi var mı? Varsa bu işletmelerden nasıl yararlanılıyor? Sınıf arkadaşlarınızla birlikte belirleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.97). “Yaşadığınız çevrede hangi sanayi faaliyetleri yer almaktadır? Bunun nedenini nasıl açıklarsınız? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.97). Bu konuda genel olarak sorular ile yakından uzağa ilkesine uyulmaya çalışılmıştır.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemiz İçin Proje Üretelim” adlı konuda yakından uzağa ilkesine uyulmuştur. “Yaşadığınız yerdeki fabrikaların kurulduğu yerlerin coğrafi özellikleri nelerdir? Belirtiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.100). Burada yatırım yapılan yerlerin coğrafi özelliklerinin öğrencinin yakın çevresinden başlanarak ele alındığı görülmektedir. “Tartışma: Yaşadığınız çevrenin coğrafi özelliklerini dikkate alarak bu özelliklerin ekonomik faaliyetleri nasıl etkilediğini tartışınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.101). Bu sorular yakın çevreden başlanarak hazırlanmış sorulardır.

Konu ile ilgili bir örnek olaydan bahsedilir. Aysun öğretmen öğrencilerinden yaşadıkları yerin coğrafi özelliklerini düşünerek bir yatırım ve pazarlama projesi hazırlamalarını ister. Öğrenci Ceren de yaşadığı yerin özelliklerini düşünerek bir proje hazırlar. Öğrenci Ceren yaşadıkları yerin geçim kaynağının çoğunlukla sebze yetiştiriciliği ve arıcılık olduğunu anlatır. Meyve ağaçlarındaki meyvelerin ise dalında çürüdüklerinden bahseder ve bu meyvelerin gelir sağlayabileceğini düşünerek köye bir meyve suyu fabrikası kurulmasını önerir. Köy muhtarının aracılığıyla ilgili kişiler ile görüşülür ve istenilen fabrika kurularak hem köy halkına hem de ülke ekonomisine katkı sağlanmış olur. Yine yakından uzağa sorusunu yansıtacak bir soru da tartışma sorusu olarak sorulmuştur. “Tartışma: Siz de yaşadığınız yerin coğrafi özelliklerini düşünerek nasıl bir yatırım projesi gerçekleştirebileceğinizi tartışınız. Projenizi tanıtmak için nasıl bir pazarlama afişi hazırladınız? Anlatınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.103).

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Doğal Dengeyi Korumalıyız” adlı konuda yakından uzağa ilkesine uyulmuştur. “Yaşadığınız bölgedeki akarsuları araştırarak bu akarsuların özellikleri ve bunlardan yararlanma şekilleri hakkında bilgi toplayınız. Bölgenizdeki akarsulardan daha fazla faydalanma konusunda neler yapılabilir? Bu konudaki önerileriniz ile ilgili bir rapor hazırlayınız. Raporunuzu öğrenci ürün dosyasında saklayabilirsiniz.”(Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.114).

5.Ünite: “Ülkemiz ve Dünya” “Her Yerde Yaşamak Mümkün mü?” adlı konuda yakından uzağa ilkesine uyulmuştur. “Bir Dünya siyasi haritasından Türkiye’nin Dünya üzerindeki konumunu inceleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.120). Bu şekilde konuya başlanmış olup Dünya ülkeleri tanıtılmadan Türkiye’nin Dünya üzerinde nerede bulunduğu anlatılmaktadır. Türkiye’nin Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki bir geçiş noktasında yer aldığı, coğrafi konumunun tarih boyunca önemli olduğu, Anadolu’da birçok uygarlığı yaşattığına değinilmektedir. Türkiye’nin sahip olduğu boğazlar, zengin yer altı ve yer üstü kaynakları ve genç nüfuslu ülke olduğu anlatılmaktadır. Türkiye’nin Dünya üzerindeki konumu hakkında bilgiler verildikten sonra Dünya üzerindeki ülkelerin sanayi, maden, tarım ve nüfus dağılışı hakkında bilgiler verilmektedir. Kısacası bu konu yakından uzağa ilkesini yansıtmaktadır.

4.1.3.4. Soyutlama İlkesine Uyulmuş mudur?

Soyutlama İlkesi: Bir metinde öğrencinin ana fikri (ana noktayı, temel görüşü) öğrenmesi olarak ele alınabilir (Sönmez, 2004).

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Dünya’nın Neresindeyiz?” konusunda “Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değişikliğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı soyutlama ilkesine uygundur. Öğrenciler ana fikri Haritaların Dili adlı metinden, çizgi ölçekte ve farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan öğrenebilmektedir. Burada ana fikir metnin başında verildiği için yardımcı fikirler tümdengelim yoluyla çıkarılmaktadır.

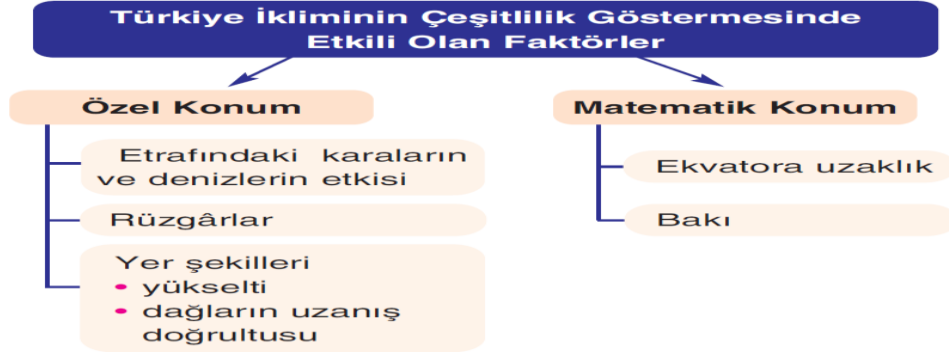
Resim 4.9: Çizgi ölçek

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Dünya’nın Neresindeyiz?” konusunda “Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.” kazanımında soyutlama ilkesine yer verilmiştir. Paralel, meridyen, kuzey yarım küre, güney yarım küre, başlangıç meridyeni, kıta, okyanus, matematik ve özel konum hakkında kısa bilgiler verilmektedir. Dünya üzerindeki kıta ve okyanuslar ve Türkiye haritası paralel ve meridyen dereceleri ile verilmiştir. İçeriğin ana fikri öğrenciye açık ve anlaşılır bir dil ile sunulmuştur. Ana fikir metnin başında verildiği için yardımcı fikirler tümdengelim yoluyla çıkarılmaktadır.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” konusunda “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı soyutlama ilkesi ile uyumludur. Eskimolar yani Kutup İklimi, sıcak kumlar yani Çöl İklimi, Ekvatorial İklim ve Muson İklimi o bölgelerde yaşayan insanlar tarafından anlatıldığı için metin o bölgeler hakkında ana fikri özetlemektedir. Bu konuda ana fikir metnin sonunda olduğundan yardımcı fikirler tümevarım yoluyla çıkarılmaktadır.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusunda soyutlama yapılmıştır. Akdeniz, Karadeniz ve Karasal iklim özellikleri anlatılıp her bölgenin ana düşüncesi verilmiştir. Bu konuda ana fikir metnin sonunda olduğu için yardımcı fikirler tümevarım yoluyla çıkarılmaktadır.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Türkiye’de İklimler” konusunda “Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar.” kazanımında soyutlama yapılmıştır.

Şema 2.2: Türkiye ikliminin çeşitlilik göstermesinde etkili olan faktörler

Tablo 4.4: Türkiye İkliminin Çeşitlilik Göstermesinde Etkili Olan Faktörler

Harita 2.7’yi inceleyiniz. Ülkemizin hangi bölgelerinde hangi iklimlerin yaşandığını belirtiniz.

Harita 2.7: Türkiye iklim haritası

Resim 4.10: Türkiye iklim haritası

Verilen harita ve görseller Türkiye iklim tiplerinin dağılışında konum ve yeryüzü şekillerini açıklamakta yeterlidir. Yani öğrenci buradaki konudan ana düşünceyi rahatlıkla öğrenebilmektedir. Bu konuda ana fikir konunun başında verildiği için yardımcı fikirler tümdengelim yoluyla çıkarılmaktadır.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Tarih Çağları ve Anadolu’da İlk Yerleşmeler” adlı konuda “Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı soyutlama ilkesine uygundur. Sayfa 42’de metinde Karain Mağarası’nın özellikleri, sayfa 43’te

Çatalhöyük'ün özellikleri, sayfa 45'te Amasya şehri ve özellikleri ana fikri özetleyecek şekilde ifade edilmiştir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “İlk Çağda Anadolu ve Çevresi” adlı konuda “Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder.” kazanımına uygun soyutlama yapılmıştır. Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarının kuruldukları yer, yaşam tarzları, inanç sistemleri, ekonomileri ve ilgilendikleri sanat dalları anlatılmıştır. Metnin ana düşüncesi ders kitabında anlatılarak soyutlama ilkesine uyulmuştur.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” adlı konuda “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.” kazanımına uygun soyutlama yapılmıştır. Doğal kaynaklar ve bu doğal kaynaklara bağlı ekonomik faaliyetler anlatılmıştır. Tarım, hayvancılık, ormancılık, su kaynakları, sanayi faaliyetleri hakkında yeterli bilgi verilmiştir. Yani bu konu açık bir şekilde sunulmuş ana fikir verilip soyutlama yapılmıştır.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemiz İçin Proje Üretelim” “Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar.” kazanımı soyutlama ilkesini yansıtmaktadır. Yatırım hakkında bilgiler ve görsel materyallere yer verilmiştir. Türkiye'nin yer şekillerinin kısa mesafede değişiklik göstermesinden ve bunun da iklim, bitki örtüsü, nüfus dağılışı, yerleşme ve ekonomik faaliyetlere etki ettiği anlatılmaktadır. Bu sebeple yatırım projelerinin buna göre değerlendirilmesi gereklidir. Örnek olarak GAP projesi verilmiştir. Türkiye için de proje tasarlanması öğrencilerden istenmiştir. Buradaki metinden yola çıkarak öğrenciye ana fikir sunulmuştur.

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Doğal Dengeyi Korumalıyız” konusu “Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.” kazanımı soyutlama ilkesini yansıtmaktadır. Burada öğrenciye verilmesi gereken ana fikir; doğal dengeyi koruyarak tükenbilir enerji kaynaklarının bilinçsiz kullanılmasını önlemektir.

5.Ünite: “Ülkemiz ve Dünya” “Her Yerde Yaşamak Mümkün mü?” konusu “Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı soyutlama ilkesini yansıtmaktadır. Ülkelerin nüfus ve ekonomik faaliyetlerinin dağılışı net bir şekilde anlatılmaktadır. Dünya nüfus yoğunluğunu gösteren, Japonya’nın Tokyo Limanını, Antarktika buzullarını, Avustralya’nın Ayers Rock (Eyırs Rak) dolaylarından görsellere yer verilmektedir. Önemli madenler ve sanayi alanlarının Dünya üzerindeki dağılımını gösteren haritalara yer verilmektedir. İngiltere’nin Chester (Çestır) kentinden ve Güney Afrika Cumhuriyeti’ndeki bir elmas madeni görseline yer verilmiştir.

4.1.3.5. Düzey İlkesine Uyulmuş mudur?

Düzey İlkesi: İçeriğin aşamalı ve birbirinin önkoşulu olacak şekilde sıralanması gerekmektedir (Sönmez, 2004). Yakın çevreden başlayarak genişleyen çevrede aşamalı ve hiyerarşik bir mekân algısının var olması gerekmektedir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997’den aktaran Öcal, 2007). İçerik de birbirinin önkoşulu olacak şekilde sıralanmalıdır.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “ Dünya’nın Neresindeyiz?” konusunda düzey ilkesine uyulmuştur. Sırasıyla Dünya üzerindeki paralel, meridyen, kıta, okyanus, matematik ve özel konum kavramları açıklanmıştır.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” konusunda düzey ilkesine uyulmuştur. Ekvatordan başlanarak kutuplara kadar görülen tüm iklimler sırasıyla verilmiştir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusunda Türkiye yıllık ortalama sıcaklık dağılışı, Türkiye yıllık ortalama yağış dağılışı verilir Türkiye iklimleri hakkında bilgiler verilmiştir. Burada da düzey ilkesine uyulmuştur. Ancak, Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam ve Eşsiz Ülkem, Türkiye konusunun ders kitabında veriliş sırası farklı olsaydı yani önce Türkiye iklimi hakkında bilgiler verilip daha sonra Dünya üzerindeki iklimler anlatılsaydı daha doğru olurdu.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Türkiye’de İklimler” konusunda düzey ilkesine uyulmuştur. Her bölgenin iklimi bir önceki konu olan Eşsiz Ülkem, Türkiye konusunda önkoşul olacak biçimde bahsedilmiştir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Tarih Çağları ve Anadolu’da İlk Yerleşmeler” konusunda düzey ilkesine uyulmuştur. Sayfa 42’de verilen tarih şeridi tarih öncesi devirler, tarih devirleri şeklinde aşamalı şekilde devam etmiştir. Tarih öncesi devirler; taş devri ve maden devri, tarih devirleri; ilkçağ, ortaçağ, yeniçağ ve yakın çağ olarak ayrılmıştır. İçerik aşamalı ve birbirinin önkoşulu olacak şekilde tarihsel sıraya uygun olarak sunulmuştur.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “İlk Çağda Anadolu ve Çevresi” konusunda düzey ilkesine uyulmuştur. Mezopotamya uygarlıkları ve özellikleri anlatılıp daha sonra Anadolu uygarlıkları hakkında bilgiler verilmiştir. Anadolu uygarlıklarının Mezopotamya uygarlıklarından etkilenmelerinden dolayı, özellikle Asurluların Anadolu’ya yazıyı taşımaları Mezopotamya uygarlıklarının yazıyı daha önce kullandıklarını göstermektedir.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” konusunda düzey ilkesine uyulmuştur. Doğal Kaynaklarımız olan Topraklarımız, Madenlerimiz, Su Kaynaklarımız ve Ormanlarımız sırasıyla anlatılmıştır. Türkiye’de yetiştirilen tarım ürünleri; tahıllar, sanayi ürünleri, baklagiller, sebze ve meyveler, yumrulu bitkiler, yem bitkileridir. Hayvancılık türleri; küçükbaş hayvancılık, büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık, ipek böcekçiliği ve su ürünleri (deniz balıkçılığı, tatlı su balıkçılığı) dir. Ormanların bölgelere göre dağılımı verilmiştir. Deniz ve göllerden ise deniz taşımacılığı, balıkçılık ve deniz turizmi yapılmaktadır. Sanayi faaliyetlerinden kimya, gıda, tekstil ve deri, maden, otomotiv, elektrik/elektronik, makine ve metal, toprak ve çimento, orman ürünleri ve diğerleri. Madenlerin kullanım alanları, çıkarıldıkları yerler ve işlendikleri yerler verilmiştir. Yani kısacası ekonomik faaliyetler kendi içinde sırayla anlatılmıştır.

4.1.3.6. Şema İlkesine Uyulmuş mudur?

Şema İlkesi: İnsanlar yeni bir bilgiyi, kendi anlatım biçimiyle öğrenirler. Yani kişi hazırbulunuşluk düzeyine göre, yeni bilgiyi algılar ve öğrenir (Sönmez, 2004). Mekânı algılama becerisi konunun, öğrenci seviyelerine ve hazırbulunuşluk düzeylerine uygun olduğu sürece kavranabileceği bir beceridir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Dünya’nın Neresindeyiz?” konusu şema ilkesine uygundur. Gerçekte var olmayan meridyen ve paralel çizgileri, başlangıç meridyeni, ekvator, kuzey yarım küre ve güney yarım küre konuları anlatılmaktadır. Aynı

zamanda özel konum ve matematik konum konuları anlatılmıştır. Konu öğrencinin kendi şemasını kuracak şekilde yazılmıştır.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” konusu şema ilkesine uygundur. Kutuplardan ekvatora değişen iklimler anlatılmaktadır. Konunun ana ve alt başlıkları birbirleri ile ilişkilidir. İklimin alt başlıkları Eskimolar, Sıcak Kumlar, Ekvator’a Yolculuk ve Yağmur Çok Yağıyor, içerik öğrencinin hazırlanış düzeyine göre kendi şemasını oluşturacak şekildedir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusu şema ilkesine uygundur. Türkiye’de görülen iklim tipleri ve özelliklerinden bahsedilmiştir. Akdeniz, Karadeniz ve Karasal iklimin özelliklerinden bahsedilmektedir. Konunun başında haritalara yer verilerek konu kısa da olsa özetlenmiştir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Türkiye’de İklimler” konusu şema ilkesine uygundur. Türkiye ikliminin çeşitlilik göstermesinde etkili olan faktörler anlatılmıştır. Özel konumun ve matematik konumun etkileri verilmiştir. İçerik harita, şema ve fotoğraflarla desteklenmiştir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Tarih Çağları ve Anadolu’da İlk Yerleşmeler” konusu şema ilkesine uygundur. En eski yerleşim yerlerinden biri olan Antalya’daki Karain Mağarası, Konya’daki yerleşik hayata geçişin ilk örneklerinden olan Çatalhöyük, Ankara’daki Gordion ve Amasya hakkında bilgiler verilmiştir. Tüm bu anlatılan olaylar ile öğrenci yeni bilgiler öğrenerek kendi şemasını oluşturmaktadır.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “İlk Çağda Anadolu ve Çevresi” konusu içeriğin ana ve alt başlıkları birbirleri ile uyumludur. Öğrencinin kendi şemasını oluşturabilecek metin, görsel materyaller ve sorulara yer verilmiştir. Bu konu ile yeni bilgiler öğrenilerek öğrencinin kendi şemasını kurmasına yardımcı olacaktır.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” konusu şema ilkesine uygundur. Doğal kaynaklarımızdan topraklarımız, madenlerimiz, su kaynaklarımız ve ormanlarımız olduğundan bahsedilmektedir. Türkiye’de orman alanlarının coğrafi bölgelere göre dağılımı (2016 verileri) verilmiştir. Ülkemizde çıkarılan bazı önemli madenlerin kullanım alanları, çıkarıldıkları ve işlendikleri yerler verilmiştir. Tüm bunlar incelendiğinde alt başlıklar, ön bilgiler, grafikler, şemalar, haritalar, tablolar ve yazılan metin ile öğrenciler yeni bilgileri kendi oluşturdukları şemaları ile öğrenirler.

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Doğal Dengeyi Korumalıyız” konusunda şema ilkesine uyulmuştur. Öğrencilerin kendi şemasını oluşturabilecek doğa ile ilgili görsellere ve metne yer verilmiştir. Tükenebilir enerji kaynaklarından bahsedilip bunların bilinçsiz kullanımının doğaya vereceği zararlar anlatılmaktadır.

5. Ünite: “Ülkemiz ve Dünya” “Her Yerde Yaşamak Mümkün mü?” konusunda Türkiye’nin konum, ekonomik kaynaklar ve nüfus durumundan bahsedilip Dünya’daki nüfus ve ekonomik faaliyetleri anlatılmıştır. Öğrenci, içeriği öğretime yardımcı unsurlar sayesinde öğrenerek kendi şemasını oluşturabilmektedir.

4.1.3.7. Vardama İlkesine Uyulmuş mudur?

Vardama İlkesi: İçerik öğrencinin elde ettiği bilgi ve beceriye dayanarak geçmişi ve geleceği kestirmesine olanak vermelidir (Sönmez, 2004).

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Dünya’nın Neresindeyiz?” konusunda vardama ilkesine yer verilmiştir. Türkiye hakkında kısa da olsa öğrenciyi düşünmeye sevk edecek bazı bilgiler verilmiştir. Türkiye’nin özel konumu hakkında bilgiler verilerek Türkiye’nin Asya, Avrupa ve Afrika’nın birbirine en çok yaklaştığı yerde olduğu anlatılmaktadır. Çanakkale ve İstanbul boğazlarına sahip olduğu, zengin petrol yataklarının olduğu ve Orta Doğu ülkelerine komşu olduğundan bahsedilmektedir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” adlı konuda vardama ilkesine yer verilmiştir. Vardama ilkesine verilen örnek; Dünyanın farklı yerlerine ait görüntülere yer verilerek şu soru sorulmuştur. “Fotoğraf 2.2’de verilen bu yerlerin Dünya’mızın hangi alanlarına ait olabileceğini düşününüz. Bu yerlerin iklim özelliklerini tahmin ediniz. Tahmininizi neye göre yaptığınızı açıklayınız.” (Karakaya, Midilli, Güven, 2017, s.33).

Fotoğraf 2.2 (I, II, III, IV): Dünya’nın farklı yerlerine ait görüntüler

Fotoğraf 4.12: Dünya ’nun farklı yerlerine ait görüntüler

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusunda vardama ilkesine uyulmuştur. Türkiye iklimi hakkında; Türkiye’de farklı üç iklimin bir arada yaşandığı anlatılmaktadır. “Ülkemizde iklimin bu kadar farklılık göstermesinin sağladığı avantajlar ve dezavantajlar sizce neler olabilir? Düşüncelerinizi sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.38). Konu ile ilgili bir araştırma sorusuna yer verilmiştir. “Araştırma: Türkiye, kutuplara yakın bir yerde olsaydı hangi iklim özelliklerinde, hangi değişiklikler yaşanırdı? Araştırınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.38).

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Türkiye’de İklimler” konusunda vardama ilkesine uyulmuştur. Türkiye’nin ekvatora olan konumundan ve yeryüzü şekillerinden bahsetmektedir. “Ülkemiz, Ekvator çevresinde olsaydı ikliminde ne tür değişiklikler olurdu? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.39). “Karaların ve suların ısınma farklılıklarının, üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemizin iklimi üzerindeki etkileri sizce neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.40).

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Tarih Çağları ve Anadolu’da İlk Yerleşmeler” konusu vardama ilkesine uygundur. Anadolu’da en eski yerleşim yerlerinden biri olan Antalya’daki Karain Mağarası’nın elli bin yıl kadar önce yerleşim merkezlerinden biri olarak kullanıldığı anlatılmaktadır. Tarih devirlerinin ve tarih öncesi devirlerin hangi olay ile başlayıp bittiği verilmiştir. Çatalhöyük’ün yerleşik hayata geçişin ilk örneklerinden olması, 9500 yıl önce insanların hayatları anlatılmıştır. Bu bilgiler sayesinde öğrenci, elde ettiği bilgiler ile geçmişte yaşanan hayat tarzını kestirebilmektedir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “ İlk Çağda Anadolu ve Çevresi” konusunda vardama ilkesine uyulmuştur. Öğrenci tarihte yaşamış Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarının yaşam tarzlarını öğrenerek geçmiş ve gelecekteki yaşamı kestirebilmektedir.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” konusunda vardama ilkesine uyulmuştur. Türkiye’nin geçmişteki ekonomik faaliyetlerinden yola çıkarak gelecekteki ekonomik özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunulur.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemiz İçin Proje Üretelim” konusu vardama ilkesine uygundur. “Siz de bir yatırımcı olduğunuzu düşününüz. Yaşadığınız çevrede bir yatırım yapmak isterseniz hangi alanı seçersiniz? Neden? Yatırımı planlarken neleri göz önünde bulundurursunuz? Açıklayınız.”

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Doğal Dengeyi Korumalıyız” konusu vardama ilkesine uygundur. Öğrenci, doğal kaynakların bilinçsiz kullanılmasının gelecekte insanoğluna ve doğaya vereceği zararları kestirebilmektedir.

5.Ünite: “Ülkemiz ve Dünya” “ Her Yerde Yaşamak Mümkün mü?” konusu vardama ilkesine uygundur. Türkiye'nin coğrafi olarak Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki yerde geçiş noktasında olduğu ve Türkiye'nin tarih boyunca Anadolu'da birçok uygarlığa ev sahipliği yaptığı anlatılmıştır. Böylece öğrencinin geçmişi kestirmesine olanak verilmiştir.

4.1.3.8. Materyal Örgütlenişi İlkesine Uyulmuş mudur?

Ünite ve konular incelendiğinde içerik; harita, şema, tablo ve grafiklerle desteklenmektedir. Mekânı algılama becerisini yansıtan tüm konular incelendiğinde ünite ve konulara uygun görsel materyallere yer verilerek içeriğin kolay anlaşılması desteklenmiştir. Yani tüm görsellerin konuya uygun materyaller olduğu görülmektedir.

4.1.4. İçeriğin Alıştırma İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre

4.1.4.1. Hazırlık Çalışmaları

4.1.4.1.1. Öğrencilerin Yakın Çevresi, İhtiyaçları ve Günlük Yaşantısı ile İlgili midir?

Ders kitabının içeriğinde güncel bilgiler yer almakta ve bilgiler günlük yaşamla ilişkilendirilmiştir. Buna bağlı olarak da hazırlık çalışmalarında bu tür sorulara yer verilmiştir. Mekân kavramında da öncelik bireyin yaşadığı yer ve yakın çevresindeki olaylar olmalıdır. Buradaki doğal ve beşeri özelliklerin öğrenilmesi mekânın öğrenilmesi bakımından önemlidir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Dünya’nın Neresindeyiz?” konusunda hazırlık çalışmaları verilmiştir.

1. “Haritalardan hangi amaçla yararlanır? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.30). 2. “Dünya üzerindeki herhangi bir ülkenin bulunduğu yerin konumunu nasıl tarif edebilirsiniz? Açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.30). İfadeleri öğrencilerin yakın çevreleri, ihtiyaçları ve günlük yaşantıları ile ilgili değildir. Genel bir soru sorulmuştur. Bu konuda öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerini belirlemek için hazırlık çalışmalarına yer verilmiştir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “ Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” konusunda hazırlık çalışmaları verilmiştir.

“Yaşadığınız yerde görülen iklimin özellikleri günlük yaşantınızda neleri etkiler? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.33). Bu soru mekân algısını geliştirmek için oluşturulmuş sorudur. Böylelikle öğrencinin yakın çevresinden başlanarak konu öğretilmeye çalışılmaktadır. Soru, günlük hayatla bağlantılı olarak ve yaşamlarında uygulama imkânı sağlayacak şekilde sorulmuştur.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusunda hazırlık çalışmasına yer verilmiştir.

“ Yaşadığınız yerde görülen iklimin özellikleri nelerdir? Gözlemlerinizi kullanarak anlatınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.37). Burada öğrencilerden yaşadıkları yerin iklim özellikleri ile ilgili bilgilerle hazırbulunuşlukları ölçülmektedir. Bu hazırlık çalışması sorusu öğrencilerin ön hazırlıklarını ölçmek için ve derse hazırlamak için uygundur. Ayrıca öğrencileri yeni bilgiler öğrenmeye sevk etmektedir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “ Türkiye’de İklimler” konusunda hazırlık çalışmasına yer verilmiştir.

“Ocak ayında İzmir’den yola çıkarak doğuya doğru yolculuk ettiğinizi hayal ediniz. Yolculuğa başladığınızda hava açık veya yağmurludur. Sıcaklık 0 derecenin üzerindedir. Doğu illerimize doğru gittikçe hava sıcaklığı azalır. 0 derecenin altına düşer. Yağmurun yerini kar alır. Hava olaylarında yaşanan bu değişimin nedenleri sizce neler olabilir? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.39). Bu soru ile öğrencilerin günlük yaşantısında karşılaşılabilecekleri örnek verilmiştir ve bu sorular ile öğrencilerin derse hazırlık yapmalarını sağlamak amaçlanmaktadır.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Tarih Çağları ve Anadolu’da İlk Yerleşmeler” konusunda hazırlık çalışmasına yer verilmiştir.

“Sizce Anadolu’ya ilk yerleşen insanlar, yerleşmek için hangi özelliklere sahip yerleri seçmiş olabilirler? Bu konudaki tahminlerinizi sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.42). Bu soru öğrencilerin ihtiyaçları ile ilgili olabilecek sorulardır. İnsanoğlunun ihtiyaçları doğrultusunda yerleşim yerlerini seçtikleri anlatılmak istenmiştir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “İlk Çağda Anadolu ve Çevresi” konusunda hazırlık çalışmasına yer verilmiştir.

“Anadolu’ya neden “uygarlıkların beşiği” denildiğini araştırınız.” sorusu yakın çevre, ihtiyaç ve günlük yaşamı yansıtan bir soru değildir. Araştırma sorusu olarak sorulmuştur.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “ Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” konusunda hazırlık çalışmasına yer verilmiştir.

“Yaşadığımız çevrede hangi ekonomik faaliyetler yapılmaktadır? Düşüncelerinizi Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.92). Bu soru öğrencilerin yaşam alanlarında hangi ekonomik faaliyetlerin yapıldığını ön hazırlık olarak vermektedir. Bu sayede yeni bilgilerin öğrenilmesinin önü açılmaktadır. Öğrencileri güdüleyici soru olması bakımından eski bilgileri harekete geçirmesi amaçlanmaktadır.

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “ Ülkemiz İçin Proje Üretelim” konusunda hazırlık çalışmasına yer verilmiştir.

“Ülkemizde farklı alanlarda hizmet veren fabrikalar farklı yerlerde açılmıştır. Niçin bu fabrikaların tümü aynı yerde açılmamış olabilir? Bu konudaki düşüncelerinizi sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017 s.100). Öğrencilerin yakın çevresi ve ihtiyaçlarını ele alan bu soru ile her bölgede kurulan fabrikanın o bölgenin özellikleri ile ilgili olduğunu öğretmek amaçlanmıştır.

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Doğal Dengeyi Korumalıyız” konusunda hazırlık çalışmasına yer verilmiştir.

“İnsanlar doğal çevreyi nasıl etkiler? Örneklendiriniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.113). Bu soru günlük yaşantı ile ilgili olan sorudur. Doğal çevrenin insanlar tarafından olan kullanımı bu soru ile anlatılmak istenmiştir.

5.Ünite: “Ülkemiz ve Dünya” “ Her Yerde Yaşamak Mümkün mü?” konusunda hazırlık çalışmasına yer verilmiştir.

“İnsanlar genellikle hangi coğrafi özelliklerdeki bölgelere yerleşmek isterler? Neden? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.120). Bu soru ile insanoğlunun ihtiyaçları anlatılmak istenmiştir.

4.1.4.1.2. Öğrencide, Ünite ya da Konuyu Öğrenmeye İlgilili ve İstek Uyandırmakta mıdır?

Yukarıda belirtilen hazırlık çalışmaları soruları özenle seçilmiş ve genel olarak bu sorulara bakıldığında öğrencilerin çevresi ve ihtiyaçları ile ilgili olduğu için konu öğrencilerin dikkatini çekmektedir. Sentez düzeyinde sorular olması öğrenciyi motive etmesi, derse güdülemesi ve merak uyandırması bakımından konunun ya da ünitenin kalıcılığı artmaktadır. Konunun genel hatlarını öğrenciye yansıtacak genel fikirler ile konuya geçişte sorulan sorular öğrencilere konuyu öğrenmeye istek uyandırmaktadır.

4.1.4.1.3. Öğrencinin Bilgi ve Beceri Birikimine Uygun mudur?

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesi, Haritayı Tanıyorum konusunda “Aşağıdaki haritayı inceleyiniz. Haritada gördüğünüz renkler ve işaretler neleri ifade ediyor olabilir?” sorusu 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Dünya’nın Neresindeyiz? konusunun sorusu “Haritalardan hangi amaçla yararlanır? Söyleyiniz.” ve “Dünya üzerindeki herhangi bir ülkenin bulunduğu yerin konumunu nasıl tarif edebilirsiniz? Açıklayınız.” sorusunu karşılamaktadır. Yani öğrencilerin bilgi ve beceri birikimine uygundur ve yeni bilgilerin öğrenilmesi eski bilgilere dayalıdır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesi “Yaşadığım Yerdeki Ekonomik Faaliyetler” konusundaki soru “Çevrenizde hangi ekonomik faaliyetler yapılıyor?” sorusu, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 4.Ünite: Ülkemizin Kaynakları“ Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” konusu; “Yaşadığımız çevrede hangi ekonomik faaliyetler yapılmaktadır? Düşüncelerinizi Söyleyiniz.” sorusu ile örtüşmektedir.

4.1.4.1.4. Öğrencilerin Seviyelerine Uygun Araştırma-İnceleme Yapmaya Teşvik Edecek Biçimde midir?

Aşağıda mekânı algılama becerisini içeren araştırma- inceleme yapmaya teşvik edecek sorulara yer verilmiştir. Buradaki hazırlık çalışmalarının öğrencileri soru sormaya yönelttiği, öğrenme isteğini arttırdığı ve araştırma inceleme yapmaya teşvik ettiği görülmektedir.

“Haritalardan hangi amaçla yararlanılır? Söyleyiniz.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.30).

“Dünya üzerindeki herhangi bir ülkenin bulunduğu yerin konumunu nasıl tarif edebilirsiniz? Açıklayınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.30).

“Anadolu’ya neden “uygarlıkların beşiği” denildiğini araştırınız.” (Karakaya, Midilli ve Güven, 2017, s.46).

Konularla ilgili hazırlık sorularının tümü incelendiğinde öğrencilerin seviyelerine uygun, öğrenciyi çalışmaya, eleştirel düşünmeye ve araştırma- inceleme yapmaya yönlerecek nitelikte olduğu görülmektedir. Öğrencilerin farklı görüşleri karşılaştırıp, kendi düşüncelerini de değerlendirerek doğru sonuçlara ulaşması sağlanmak istenmiştir.

4.1.4.2. Değerlendirme Çalışmaları

4.1.4.2.1. Alıştırma, Test, Araştırma-İnceleme, Muhakeme Etme Hususlarına Yer Verilmiş midir?

Her ünite sonunda değişik ölçme araçlarının kullanıldığı değerlendirme sorularına yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim programına bakıldığında program bireysel farklılıkları dikkate alan, öğrenci merkezli bir strateji benimsemektedir. Buna göre her öğrencinin bilgi ve becerilerini ölçmek ve değerlendirmek için farklı yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Sonuç değerlendirme olarak ele alınan değerlendirme soruları çoktan seçmeli, boşluk doldurma, D Y ve açık uçlu sorulardır.

2. Ünite Ölçme ve Değerlendirme sorularına bakıldığında çoktan seçmeli sorular, boşluk doldurma ve açık uçlu sorulara ders kitabının ünite sonunda yer verilmiştir. Çoktan seçmeli sorular; alıştırma ve muhakeme etme özelliğini yansıtmaktadır. Çünkü, bu sorular öğrencilerin zihinsel becerilerini ölçmektedir. Boşluk doldurma soruları bilgi seviyesini ölçmek için kullanılmıştır. Açık uçlu sorularda ise araştırma-

inceleme, öğrencilerin bilgi beceri ve düşüncelerini ifade etmeleri, muhakeme etmeleri istenmiştir.

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıda çoktan seçmeli sorular verilmiştir. Sorulara ait seçeneklerden doğru olanı işaretleyiniz.

1.

Berk, çarkta Akdeniz iklimi ile ilişkili ifadelerin yer aldığı bölümleri sarı renge boyayacaktır. Berk, boyama işlemini doğru yaptığında aşağıdaki şekillerden hangisi ortaya çıkar?

A.

B.

C.

D.

2. İyonların;

- I. Efes, Milet, İzmir gibi şehir devletleri kurmaları
- II. Bilim, sanat vb. alanlarda ilerleme göstermiş olmaları
- III. Ticaretle uğraşmaları

gibi özelliklerinden hangileri siyasi birliğin olmadığına kanıttır?

- A. Yalnız I
B. Yalnız II
C. Yalnız III
D. I ve III

3. Aşağıdakilerden hangisi Mezopotamya uygarlıklarından biri **değildir**?

- A. Sümerler
B. Asurlular
C. Babiller
D. Urartular

4. Aşağıdaki ölçeklerden hangisi ile aynı boyutlardaki kâğıtlara çizilecek bir Türkiye haritasının ayrıntıyı gösterme gücü daha fazla olur?

- A. 1 / 5.000.000
B. 1 / 10.000.000
C. 1 / 15.000.000
D. 1 / 20.000.000

5. • Zor ulaşım koşulları

- Engebeli ve dağlık araziler
- Yoğun sanayi faaliyetleri
- Çorak araziler

Günümüzde yerleşmenin yoğun olmadığı yerlerin özellikleri arasında verilenlerden kaç tanesi yer alır?

- A. Dört
B. Üç
C. İki
D. Bir

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri, verilen kelimelerden uygun olanlarla tamamlayınız.

Akdeniz

çağ

Çatalhöyük

karasal

akım

1. Ülkemizde denizden uzak, iç kesimlerde iklim görülür.
2. Tarihte başlangıcı ve sonu belli olan, kendine özgü özellikleri bulunan zaman bölümüne denir.
3. Yerleşik hayatın ilk örneklerinden biri yerleşmesidir.

C. Atlaslarınızdan yararlanarak dünya üzerinde merak ettiğiniz beş ülke belirleyiniz. Bu ülkelerin paralel ve meridyen değerlerini aşağıya yazınız.

Ülke adı	Paralel değerleri	Meridyen değerleri
1.
2.
3.
4.
5.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını altlarındaki noktalı yerlere yazınız.

1. Haritaların çiziminde neden küçültme oranına ihtiyaç duyulmaktadır? Tüm haritalarda küçültme oranı aynı mıdır? Nedenini açıklayınız.

.....
.....
.....

2. Yükseltinin iklim üzerindeki etkisini açıklayınız.

.....
.....
.....

3. Çok sıcak ve çok soğuk iklim bölgelerinde yaşayan insanların giysileriyle iklim özellikleri arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

.....
.....
.....

Öğk

s. 42-43, Ünitimizi Değerlendirelim: s. 43, Öz Değerlendirme Formu

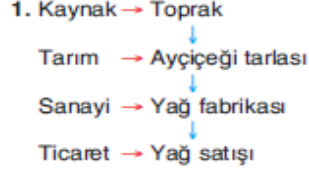
4. Ünite Ölçme ve Değerlendirme soruları değerlendirildiğinde çoktan seçmeli, D Y, boşluk doldurma, kavram haritası ve açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Bu sorulara bakıldığında, D Y tipi sorular ve boşluk doldurma soruları öğrencilerin yanlış olarak işaretledikleri cevaplarda doğrunun ne olduğunu açıklamaları istendiği sürece

muhakeme edici niteliktedir. Açık uçlu soru ve kavram haritası, öğrencilerin araştırma özelliklerini geliştirmesi ve öğrencilerin düşüncelerini serbestçe ifade etmeleri bakımından muhakeme edicidir.

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıda çoktan seçmeli sorular verilmiştir. Sorulara ait seçeneklerden doğru olanı işaretleyiniz.

Yukarıdaki kaynak ve ekonomik faaliyetler ilişkisi ile hangi seçenekteki ilişki benzerlik göstermektedir?

- A. Su → Balık çiftliği → Balık satışı → Balık üretimi
B. Hayvancılık → Süt üretimi → Et üretimi → Et ve süt satışı
C. Sanayi → Makine → Gıda → Gıda satışı
D. Maden → Bor madeni → Bor işletmesi → Bor satışı

2.

Vergi Ödevi

Devletin sunduğu eğitim, sağlık, güvenlik vb. temel hizmetlerin devamlılığını sağlar.

Anayasa'mıza göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan kişiler vergi vermelidir.

?

Diyagramda “?” ile gösterilen kutucuğa aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?

- A. Kişiler vergi ile ilgili ödemeleri gelirleri ile orantılı olarak yapmalıdırlar.
B. Vergiler sadece iki yılda bir alınabilir.
C. Tüm vergiler belediyeler tarafından tahsil edilir.
D. Yasalarımıza göre vergi miktarını kişilerin kendisinin belirleme hakkı vardır.

3. Türkiye aşağıdaki madenlerin hangisinde dünyadaki rezervin en büyük payına sahiptir?

- A. Krom B. Demir C. Bor D. Linyit

4. Bir işletmecinin balıkçılıkla ilgili bir yatırım ve pazarlama projesi hazırlamıştır.

Türkiye'nin coğrafi özelliklerine göre işletmecinin aşağıdaki bölgelerden hangisini seçmesi daha uygundur?

- A. Marmara Bölgesi B. Ege Bölgesi
C. Karadeniz Bölgesi D. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

5. I. Bireyin ilgileri

II. Bireyin yetenekleri

III. Bireyin kişilik özellikleri

Meslek seçimi yapılırken verilenlerden hangisi ya da hangileri göz önünde bulundurulmalıdır?

- A. Yalnız I B. I ve II C. II ve III D. I, II ve III

Resim 4.12: 4. Ünite ölçme ve değerlendirme soruları

B. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanlara "D", yanlış olanlara ise "Y" yazınız.

(...) 1. Ülkemizde yer şekilleri çeşitliliğine bağlı olarak ekonomik faaliyetler de çeşitlilik gösterir.

(...) 2. Kişiler, kendilerinin belirledikleri miktarlarda ve istedikleri zamanlarda devlete vergi öder.

(...) 3. Nitelikli insanlar ülke ekonomisinin gelişmesini engeller.

(...) 4. GAP, temelinde ülke ekonomisine katkı sağlamak amacıyla hazırlanan bir projedir.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun kelimelerle tamamlayınız.

hayvancılık

nitelik

tarım

fiş

bilinç

1. Topraktan yararlanma faaliyetlerine denir.

2. Bilinçli bir tüketici olarak her alışveriş sonrası almalıyız.

3. Ekonomik gelişmenin sağlanabilmesinde insan gücü de önemlidir.

4. Doğal kaynaklarımızı etkili kullanmak için öncelikle davranmalıyız.

Ç. Ekonomik faaliyetleri oluşturan sektörlere göre aşağıdaki kavram haritasını tamamlayınız.

D. Ülkemizde yapılan ekonomik faaliyetlerden biri ile ilgili iş kurmanız gerekse hangi bölgemizi tercih ederdiniz? Kuracağınız işi ve bölgeyi tercih nedenlerinizi açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

ÖÇK

s. 92-93, Ünitemizi Değerlendirelim: s. 94, Öz Değerlendirme Formu

5.Ünite Ölçme ve Değerlendirme sorularına bakıldığında çoktan seçmeli, D Y, boşluk doldurma ve açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Özellikle araştırma soruları olarak açık uçlu sorular konuyu pekiştirmede yeterlidir.

5. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıda çoktan seçmeli sorular verilmiştir. Sorulara ait seçeneklerden doğru olanı işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin, Dünya üzerindeki konumundan kaynaklanan bir özellik **değildir**?

- A. Zengin petrol yataklarına sahip Orta Doğu ülkelerine komşu olması
- B. İstanbul ve Çanakkale boğazlarına sahip olması
- C. Yedi coğrafi bölgeye sahip olması
- D. Asya ve Avrupa kıtaları arasında köprü oluşturması

2. Aşağıdakilerden hangisi Dünya'da nüfus dağılışını etkileyen doğal faktörlerden biridir?

- A. Sanayi faaliyetleri
- B. Yeryüzü şekilleri
- C. Ulaşım olanakları
- D. Turizm faaliyetleri

3. Aşağıdaki gümrük kapılarımızdan hangisi Avrupa ülkeleriyle bağlantımızı sağlamaktadır?

- A. Sarp
- B. Gürbulak
- C. Habur
- D. İpsala

4. I. Gıda maddeleri

II. Petrol

III. Hava taşıtları ve uçaklar

IV. Pamuk ipliği

Ülkemiz, verilen ürünlerden hangisini ya da hangilerini ihraç etmektedir?

- A. Yalnız I
- B. I ve IV
- C. II ve III
- D. III ve IV

5.

.....
Türkiye, 2005 yılında motor sporlarının en büyük organizasyonu olan Formula 1 Şampiyonası'na ev sahipliği yapmıştır. Dünyanın dört bir yanından gelen insanlar tarafından izlenen yarışma, Türkiye'nin tanıtımı için önemli bir fırsat oluşturmuştur. Bu tür etkinlikler, toplumların birbirlerinin yaşam tarzlarını, gelenek ve göreneklerini öğrenmesi yanında ön yargılardan uzaklaşılmasını da sağlamaktadır.

Verilen paragrafa konulabilecek en uygun başlık aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Formula 1 Şampiyonası'nın Türkiye'deki Hazırlık Süreci
- B. Millî Dış Politika'nın Ülkeler Arasındaki İlişkiler Üzerindeki Etkisi
- C. Ülkemizde Spor Alanında Yaşatılan Gelenek ve Görenekler
- D. Uluslararası Spor Etkinliklerinin Toplumlar Arası Etkileşimdeki Rolü

B. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanlara "D", yanlış olanlara ise "Y" yazınız.

(...) 1. İklim özellikleri, bir yerde nüfusun dağılışını belirleyen önemli etmenlerdendir.

(...) 2. Gümrük kapıları sadece ülkelerin kara sınırında yer alır.

(...) 3. Sattığımız ürünlerden sağlanan gelir bakımından tarım ürünleri ilk sırayı alır.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun kelimelerle tamamlayınız.

beşerî

dayanışma

ihracat

doğal

anlaşma

ithalat

1. İklim, bitki örtüsü, verimli toprakların varlığı ve yeryüzü şekilleri nüfus dağılışında rol oynayan faktörlendendir.

2. Doğal afetler ve çevre sorunları karşısında her zaman felaketzedelerin yardımına koşan Türkiye, ülkeler arası en güzel örneklerini vermektedir.

3. Ülkemizin en fazla yaptığı ülke Almanya'dır.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını altlarındaki noktalı yerlere yazınız.

1. Sınır kapılarının açılma amacı ne olabilir?

.....
.....
.....

2. Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerimizi geliştirmenin sağlayacağı yararlar nelerdir? Açıklayınız.

.....
.....
.....

3. Katıldığımız uluslararası spor karşılaşmalarının toplumlar arası etkileşim açısından nasıl bir rol oynadığını açıklayınız.

.....
.....
.....

Öçk

s. 109, Ünitemi Değerlendirelim; s. 110, Öz Değerlendirme Formu

4.1.4.2.2. Sorular, Öğrencilerin Henüz Kazanmadıkları Bilgi, Tutum ve Davranışları Kazandırmaya Teşvik Etmekte midir?

Çoktan seçmeli sorular, boşluk doldurma soruları ve D Y soruları henüz kazanılmayan davranışları ölçmek için yeterli değildir. Değerlendirme sorularının çoğu ders kitabında verilmiştir. Sadece açık uçlu sorular yeni bilgiler öğrenmeyi sağlamaktadır.

2.Ünite'nin Ölçme ve Değerlendirilme Soruları:

Çoktan seçmeli 1. soruda Akdeniz iklimine ait olan ifadeler ve ait olmayan seçenekler verilmiştir. Ders kitabında Sayfa 38'de Akdeniz ikliminin yazlarının sıcak ve kurak, kışlarının ılık ve yağışlı olduğu, bitki örtüsünün maki olduğu ve Akdeniz, Ege ve Marmara kıyılarında Akdeniz ikliminin görüldüğü sayfa 39'da Harita 2.7'de Türkiye iklim haritasında verilmiştir. 2. soruda İyonların bazı özellikleri verilip hangi özelliğin İyonların siyasi birliğinin olmadığına kanıtı olduğu sorulmuştur. Kitapta sayfa 50'de İyonlara ait Efes, Milet, İzmir gibi şehir devletleri kurmalarından bahsedilmişse de bu özelliklerinin siyasi birliğinin olmadığını göstermesi ifadesine yer verilmemiştir. 3. soruda hangisinin Mezopotamya uygarlıklarından biri olmadığı sorulmuştur. Sayfa 46 ve 47'de Sümerler, Asurlular ve Babillerin Mezopotamya'da kurulduğundan bahsedilip Urartu uygarlığının ise Anadolu'da kurulduğundan bahsedilmiştir. 4. soruda ölçek konusu ile ilgili soru sorulmuştur. Sayfa 32'de Türkiye haritasının bir bölümü alınarak büyük ve küçük ölçekli haritaların özellikleri anlatılmıştır. 5. soruda yerleşmelerin yoğun olmadığı yerlerin özellikleri sorulmuştur ve ders kitabında böyle bir bilgiye yer verilmemiştir. Boşluk doldurma soruları ders kitabında anlatıldığı şekilde sorulmuştur. Açık uçlu sorular ise öğrencilerin öğrenmiş oldukları bilgileri analiz edip, akıl yürütme yoluyla bilgiler edinmesini sağlamaktadır.

4.Ünite'nin Ölçme ve Değerlendirme Soruları:

Çoktan seçmeli 1. soruda kaynak ve ekonomik faaliyet ilişkisi sorulmuştur. Sayfa 92'de bu konu görseller ile anlatılmıştır. 3. soruda Türkiye'nin dünyadaki en büyük rezerve sahip olduğu maden sorulmuştur. Sayfa 98'de dergi haberi 5'te Türkiye'deki bor madeninin dünyadaki en büyük rezerve sahip olduğu anlatılmıştır. 4. soruda balıkçılıkla ilgili yatırım ve pazarlama projesinin hangi bölgemizde yapılabileceği sorulmuştur. Türkiye'nin coğrafi konumu diğer ünitelerde anlatıldığı için bu soruda da öğrencilerin kazanmadıkları bilgi, tutum ve davranışlar yoktur. D Y sorularına

bakıldığında bu sorular ders kitabında anlatıldığı şekilde sorulmuştur. Boşluk doldurma sorularından 1. soru “Topraktan yararlanma faaliyetlerine tarım denir.” sorusu sayfa 93’te aynı tanımı vermiştir. Kavram haritasında ekonomik faaliyetleri oluşturan sektörler sorulmuştur. Sayfa 92’de Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler başlığı altında bu sektörler anlatılmıştır. Açık uçlu soruya bakıldığında öğrencileri düşündürücü, sentez becerilerini kullanmaya sevk eden soru olduğu görülmektedir.

5.Ünite’nin Ölçme ve Değerlendirme Soruları:

Çoktan seçmeli 1. soruda şıklarda hangisinin Türkiye’nin, Dünya üzerindeki konumundan kaynaklanan özellik olmadığı sorulmuştur ve bu konu ders kitabında sayfa 120’de anlatılmıştır. 2. soruda hangi şıkkın Dünya’da nüfus dağılımını etkileyen faktörlerden biri olduğu sorulmuştur. Ders kitabında nüfus dağılımını etkileyen faktörlerden kısaca bahsedilmiştir. D Y sorularına bakıldığında soruların ders kitabında anlatılanları yansıttığı görülmektedir. Boşluk doldurma soruları da ders kitabında anlatıldığı şekilde verilmiştir. Açık uçlu sorular öğrencileri yeni bilgi ve becerileri öğrenmeye teşvik etmektedir.

Yani, tüm ölçme ve değerlendirme soruları değerlendirildiğinde ders kitabında verilen tüm konular sorularla ilişkilidir. Genel olarak sorular henüz kazanılmayan bilgi, tutum ve davranışları yansıtmaz, sadece açık uçlu soruların öğrencileri yeni bilgilere ulaştırdığı görülmektedir.

4.1.4.2.3. Değerlendirme Sorularında, Araştırma-İnceleme Konularının Öğrencilerin Farklı İlgî Düzeyleri ve Çevreleri Dikkate Alınarak Belirlenmesi Gerektiği İlkesine Uyulmuş mudur?

Değerlendirme sorularından araştırma- inceleme konuları açık uçlu sorulardır.

2.Ünite’nin Ölçme ve Değerlendirme sorularına bakıldığında, araştırma inceleme sorularından sayfa 53 C bölümündeki dünya üzerinde bulunan 5 ülkenin paralel ve meridyen değerleri istenmiştir. Bu soru öğrencinin zihnini kullanmasına yardımcı olacaktır. Açık uçlu sorularda öğrencilerin ilgilerine yönelik sorular sorulmaya çalışılmıştır.

4.Ünite’nin Ölçme ve Değerlendirme sorularına bakıldığında, araştırma inceleme sorularından açık uçlu soru öğrencilerin ilgilerine yöneliktir. Çünkü ekonomik faaliyetler ile ilgili yapılan işlerden hangisini tercih etmesi gerektiği ve bu işi hangi

bölgeye kurması gerektiği öğrenciye bırakılmıştır. Bu da gösteriyor ki her öğrencinin farklı ilgi düzeyleri ele alınmaktadır.

5.Ünite'nin Ölçme ve Değerlendirme sorularına bakıldığında, araştırma inceleme sorularından açık uçlu sorular öğrencilerin farklı ilgi düzeyleri ele alınarak sorulmuştur.

4.1.5. İçeriğin Görsel Düzen İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre

4.1.5.1. Konuların İşlenişinde Açıklayıcı, Tamamlayıcı ve Eğitici Nitelikteki Öğretime Yardımcı Unsurlara (şema, grafik, resim vb.) Yeterince Yer Verilmiş midir?

Ders kitabında konuları açıklayıcı fotoğraf, tablo, grafik, şema, harita vb. öğretime yardımcı unsurlara yer verilmiştir. Haritalar mekânın algılanmasında önemli rol oynar. Haritalar, grafikler ve şemalar öğrencilerin bunları okuyup anlayabilmeleri, yorumlayabilmeleri harita ve grafik çeşitlerini tanıyabilmeleri ve yeni bilgilerin aktarımı için gereklidir. Tüm konular incelendiğinde eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara yeteri kadar yer verildiği görülmektedir.

4.1.5.2. Öğretime Yardımcı Unsurlar (görseller) Konulara Uygun mudur?

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında öğretime yardımcı unsurlara yer verilmiştir. Bu görseller metnin kolay kavranmasını ve mekânın algılanmasını sağlayacak şekildedir. Bu görseller aynı zamanda amaca uygun olarak kullanılıp, öğretimi kolaylaştırmaktadır.

2.Ünite:” Yeryüzünde Yaşam” “ Dünya'nın Neresindeyiz?” konusunda sayfa 30, 31 ve 32'de geçen bir fotoğraf, 2 tane şekil ve 2 harita, mekânı algılama becerisi konusuna uygundur. Fotoğraflar öğrencilere dersin gerçek hayatla bağlantılı olduğunu hatırlatır, haritalar ise öğrencilerin konuları anlamalarına yardımcı olarak verilmiştir. Konuda dünya üzerinde var olan paralel, meridyen, kıta ve okyanuslardan bahsedilmiştir. Burada verilmiş olan görseller bu konuyu yansıtmaktadır.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Kutuplardan Ekvator'a Değişen Yaşam” konusunda sayfa 33, 34, 35 ve 36'da verilen fotoğraflar ve harita konuya uygundur. Konunun ilk başında öğrencilerin dikkatini çeken bir görsel ile başlanması öğrencilerin derse

olan merakını arttırmıştır. Haritalar konunun daha kalıcı öğrenilmesini sağlamaktadır. Çünkü haritalar mekânsal dağılışların tanımlanması için önemlidir. Konuda, Dünya'nın farklı yaşam alanlarına ait olduğu söylenen yerlerden bahsedilmektedir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusunda sayfa 37 ve 38’de geçen 3 harita ve fotoğraflar konuyu yansıtmaktadır. Türkiye'nin hangi bölgesinde ne tür iklimlerin yaşandığı konuda ve görsellerde belirtilmiştir.

2.Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Türkiye’de İklimler” konusunda sayfa 39, 40 ve 41’de verilen şema, harita, şekil ve fotoğraflar Türkiye'nin yeryüzü şekillerini göstermektedir. Yine aynı şekilde konuda da bundan bahsedilmektedir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “Tarih Çağları ve Anadolu’da İlk Yerleşmeler” konusunda konuya ait birçok fotoğrafa yer verilmiştir. Karain Mağarası'nın nasıl bir mağara olduğu, Çatalhöyük’te kazıların yapıldığının bilgisi, Amasya ve İstanbul şehirlerinin görüntüsü görsel öğelerle desteklenmiştir.

2. Ünite: “Yeryüzünde Yaşam” “İlk Çağda Anadolu ve Çevresi” konusunda konulara uygun görsel materyallere yer verilmiştir. Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarının özelliklerini yansıtan temsili resim, fotoğraf ve haritalara yer verilmiştir.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” konusunda harita, fotoğraf, grafik, şema ve tablolara yer verilmiştir. Konuda ülkemizdeki ekonomik faaliyetlerimizden bahsederken bu görseller de konuyu desteklemektedir. Grafikler sayısal verilerin görsel sunumlarını sağladıkları için konuya ek olarak verilmiştir.

4.Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Ülkemiz İçin Proje Üretelim” konusunda fotoğraflar ve haritaya yer verilmiştir. Bu görseller konu ile ilişkilidir.

4. Ünite: “Ülkemizin Kaynakları” “Doğal Dengeyi Korumalıyız” konusunda fotoğraf, gazete haberi, grafik ve bazı görsellere yer verilmiştir.

5.Ünite: “Ülkemiz ve Dünya” “Her Yerde Yaşamak Mümkün mü?” konusunda Haritalar, fotoğraflar, tablo ve şemalara yer verilmiştir.

4.1.5.3. Öğretime Yardımcı Unsurlar (görseller) İlgı Çekici, Estetik Yönden Uygun, Net ve Temiz Baskılı Olması Gerektiği İlkesine Uygun mudur?

Ders kitabında incelenen görsellerin (fotoğraf, grafik, şema, harita vb.) konulara uygun olduğu, ilgi çekici, estetik yönden uygun, açık, net, temiz baskılı ve anlaşılır olduğu görölmektedir.

Sayfa 41’de sadece Toros dağlarının kuzey ve güney yamacını gösteren görseller ilgi çekici ve estetik yönden uygun olmayan, net ve temiz baskılı olmayan görsellerdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA, ÖNERİLER

5.1. Sonuç

5.1.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Mekânı Algılama Becerisi Konularının Kazanımlarla Tutarlılığına Yönelik Sonuçlar

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında mekânı algılama becerisi kazanımlarına bakıldığında; “Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değişikliğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı içeriği yansıtmaktadır. Bu kazanım doğrultusunda farklı ölçeklerde çizilmiş haritaların yorumlanması ve karşılaştırılması istenerek içeriğin mekânı algılama becerisini yansıttığı izlenmiştir.

“Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.” kazanımı içerik ile uyumludur. Mekânı algılama becerisi ile coğrafi kavramların algılanması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda konu içerisinde coğrafi konum hakkında bilgiler verilip, bununla ilgili kavramlar açıklanarak öğrencilerdeki mekân algısı geliştirilmek istenmiştir.

“Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı içerik ile uyumludur. Dünya üzerindeki insanların değişik yaşantılarından yola çıkarak anlatılan konu ile öğrencilerin zihinsel becerilerini kullanarak mekân algısı geliştirilmeye çalışılmıştır.

“Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’de görülen iklim türlerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı içeriği anlatmaktadır. Konuyu destekleyen haritalar ve görsellere yer verilerek şekil ve görseller üzerindeki biçimler göz önünde canlandırılıp o konu hakkında çıkarımların yapılması mekân algısı ile sağlanmıştır.

“Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar.” kazanımı içerik ile uyumludur. Mekân algısı görsellerden yararlanılarak gerçek şeklin göz önünde canlandırılmasını mümkün kılar. Böylece içeriğin kazanımlara uygun olduğu görülmektedir.

“Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı içerik ile uyumludur. Tarihi mekânların örnek olaylar üzerinden anlatılması mekân algısının konu içerisinde verildiğini göstermektedir. Bu bilgiler ile Karain Mağarası, Çatalhöyük, Gordion, Perge yerleşim yerlerinin buldukları konumlar, çevredeki unsurların öğrenilmesi ve yerleşim yerlerinin tanınması amaçlanmıştır. Tarih öncesindeki yerleşim yerlerinin konumları ders kitabında yeterli düzeyde anlatılmıştır.

“Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder.” kazanımı içeriği yansıtmaktadır. Her uygarlığın yerleşimleri ve ekonomik faaliyetleri sosyal hayatlarına etki etmiştir. Böylelikle farklı mekânlardaki toplumlararası sosyal yapı ve ekonomi arasındaki etkileşim ders kitabında verilmiştir.

“Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.” kazanımı konu ile uyumludur. Ekonomik faaliyetler ile ilişkilendirilen bu konu öğrencilere Türkiye’nin kaynaklarının ülke ekonomisine ne gibi faydalar sağladığını anlatmaktadır. Bu konu kaynakların ülke ekonomisindeki yerinin öğrenciler tarafından kavranmasını mümkün kılar. Ekonomi ile ilişkilendirilen bu konu öğrencilere Türkiye’nin kaynaklarının ülke ekonomisine ne gibi katkılar sağladığını anlatmaktadır. İnsanın tüm çevresini kaplayan mekân kavramı, ekonomik boyutlar içerisinde ele alınarak bu konuya ders kitabında yeterli düzeyde yer verilmiştir.

“Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar.” kazanımı konu ile uyumludur. Yatırımcıların, yatırımlarını yer şekilleri, iklim, nüfus ve yerleşme gibi faktörlerin uygun olduğu yerlere yaptıkları anlatılmaktadır. Öğrencilerin yaşadıkları mekânı, çevreyi tanınması, çevresindeki mekânlar ile coğrafi özelliklerini öğrenmesi kazanımın içeriğe uygun olduğunu desteklemektedir.

“Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.” kazanımı içerik ile uyumludur. “İnsanlar yerler çevreler” öğrenme alanını içeren bu konuda doğaya karşı duyarlılık sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Bu konu doğal

çevrenin ve kaynakların sınırlı olduğunun farkına varılıp duyarlılık geliştirilmesine yöneliktir.

“Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı içerik ile uyumludur. Bu konuda, doğada insanların yapmış oldukları faaliyetler ve nüfus konusu mekânı algılama becerisini yansıttığından kazanım içeriği yansıtmaktadır.

5.1.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Mekânı Algılama Becerisi Konu ve Kazanımlarının Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmesine Yönelik Sonuçlar

Sosyal Bilgiler ders kitabı mekânı algılama becerisi konusu Matematik dersi ve Fen ve Teknoloji dersi ile ilişkilendirilmektedir.

5.1.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Mekânı Algılama Becerisi Konu ve Kazanımlarının Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar

5.1.3.1. Somuttan Soyuta İlkesine Ait Uygunluk Sonucu

Resim, şema, fotoğraf, grafik ve haritalar gibi somut görsellerden yararlanarak somuttan soyuta ilkesine uygun olduğu görülmüştür.

5.1.3.2. Bilinenden Bilinmeyene İlkesinin Uygunluk Sonucu

Eski öğrenilen bilgiler yoklanarak, yeni öğrenmelere fırsat açan bu ilke genel olarak tüm konularda bilinenden bilinmeyene ilkesini anlatmaktadır.

5.1.3.3. Yakından Uzağa İlkesine Uygunluk Sonucu

Bireyin öncelikle yaşadığı yerdeki ve yakın çevresindeki olayları öğrenmesi mekân algısının kavranması açısından önemlidir. Öğrenciler yakın çevresine ait bilgileri zihinlerinde canlandırabilmelidirler. Yakın çevresinden genişleyen çevreye doğru bilgi akışı mekân algısı bakımından gereklidir. Konular genel olarak değerlendirildiğinde yakından uzağa ilkesine uyulduğu görülürken bazı konularda bu ilkeye uygun sonuçlar ortaya çıkmamıştır.

5.1.3.4. Soyutlama İlkesine Uygunluk Sonucu

Mekânı algılama becerisine göre konular incelendiğinde öğrencilerin ana fikri (ana noktayı, temel görüşü) konulardan öğrenmeleri olanaklıdır.

5.1.3.5. Düzey İlkesine Uygunluk Sonucu

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde içeriğin aşamalı ve birbirinin önkoşulu olacak şekilde sıralandığı görülmektedir.

5.1.3.6. Şema İlkesine Uygunluk Sonucu

Konular birbirinin ön koşulu olarak verildiğinden, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine göre yeni bilgileri algılayıp, öğrenmesi sağlanmaktadır. Şema ilkesine her konuda uyulduğu görülmektedir.

5.1.3.7. Vardama İlkesine Uygunluk Sonucu

Öğrenci elde ettiği bilgi ile geçmişi ve geleceği kestirebilmektedir. Konulara ait öğrencilerin düşünme becerisini sağlayan sorulara yer verildiği için vardama ilkesine uyulmuştur.

5.1.3.8. Materyal Örgütlenişi İlkesine Uygunluk Sonucu

Mekânı algılama becerisinin incelendiği bu çalışmada her ünitenin konusuna uygun görsellere (grafik, fotoğraf, harita, şema vb.) yer verilerek mekân algısı anlatılmaya çalışılmaktadır. Yani bu ilkeye konularda yeterince yer verilmiştir.

5.1.4. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Mekânı Algılama Becerisi Konu ve Kazanımlarının Aştırma İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar

5.1.4.1. Hazırlık Soruları

Soruların bazıları öğrencinin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgilidir. Bazı sorular ise genel sorulmuş günlük yaşantı ile ilgisi olmayan sorulardır. Konu öğrencilerin dikkatini çekmekte ve düşünmelerini sağlayan sorular olması bakımından konunun ya da ünitenin öğrenilmesini ve kalıcılığını arttırmaktadır. Sorular, bilgi ve beceri birikimi dikkate alınarak oluşturulmuştur. Öğrencilerin seviyelerine uygun olarak araştırma inceleme yapmaya teşvik etmektedir.

5.1.4.2. Değerlendirme Soruları

Eşleştirme, çoktan seçmeli, klasik, boşluk doldurma, doğru yanlış ve açık uçlu sorular yer almaktadır. Sorularda alıştırma, test, araştırma inceleme, muhakeme etme hususlarına yer verilmiştir. Değerlendirme sorularının ölçme ve değerlendirme ilkelerine uygun olduğu ancak çoktan seçmeli, boşluk doldurma ve D Y sorularının kazanılmayan bilgileri ölçmek için yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

5.1.5. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Konu ve Kazanımlarının Görsel Düzen İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar

Tüm konular incelendiğinde eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara yeteri kadar yer verildiği görülmektedir. Konuların işlenişinde açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara (şema, grafik, resim vb.) yer verilmiştir. Görseller konulara uygun bir biçimde verilmiştir. Görseller ilgi çekici, estetik yönden uygun, net ve temiz baskılıdır.

5.2. Tartışma

Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerine ulaşmasında yardımcı olacak önemli kaynaklardan biri Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır. Sosyal Bilgiler ders kitapları, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenebilmelerine, sosyal çevreleri ile uyumuna, toplumsal sorunları kavrayıp çözümler üretebilmelerine imkân tanımaktadır (Demirezen, 2007). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğrenme-öğretme ortamında verimli bir şekilde kullanılması öğrenci-öğretmen-ders kitabı döngüsündeki etkileşimin niteliğine bağlıdır. Sosyal Bilgiler ders kitapları, öğrencileri bilgileri ezbere alan pasif alıcı rolünden aktif katılımcı rolüne taşıyan bir rol üstlenmelidir (Demirkaya, 2017).

Sosyal Bilgiler dersinin amacı çevresini, yurdunu ve Dünya'yı tanıma yetenekleri yönünden öğrencilerin yetiştirilmesini amaçlar. Öğrencilerden Türkiye'nin dünya üzerindeki yerinin önemini kavraması, plan, kroki, harita ve grafik bilgilerini okuyabilme becerilerini kazanmaları beklenmektedir. Mekânı algılama kavramı bireylerde geliştirilmesi gereken önemli bir beceridir (Safi, 2010). Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının mekânı algılama becerisi bakımından incelendiği bu çalışmada asıl amaç, ders kitabında mekân algısına ne kadar yer verildiğini incelemektir.

Ders kitaplarında mekânı algılama becerisinin incelenmesi çalışmaları neredeyse hiç yoktur. Bu tür araştırmaların öğrenci ve öğretmenler açısından yararlı olması beklenmektedir. Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde mekânı algılama becerisi konusunu içeren bilgilerin bu beceriyi yansıttığı görülmektedir. Ancak ders kitabında mekânı algılama becerisi konularına çok fazla yer verilmediği görülmüştür. Aynı şekilde Safi (2010) “Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan mekânı algılama becerisinin geliştirilmesi hakkında öğretmen görüşleri” isimli tezinde okullarda mekânı algılama becerisinin geliştirilmesine yönelik eğitim araçlarının yetersiz olduğunu, dersin işleniş sırasında harita, küre ve diğer görsel materyallerin yoğunlukta kullanılması gerektiğini anlatmaktadır. Mekânı algılama becerisinin kazandırılması için öngörülen sürenin arttırılmasını ve mekân algısına yönelik araştırmaların incelenip bu konudaki yayınların takip edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu becerinin öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerine uygun bir beceri olduğu anlatılmaktadır. Öcal (2007) mekânı algılama ile ilgili çalışmaların Türkiye’de yetersiz olduğunu, bu konuya çok fazla önem verilmediğini ifade etmiştir.

Ders kitabında öğrencilerin bilgi ve beceri birikimine uygun, hazırbulunuşluklarını ve zihinsel harita becerilerinin gelişimini destekleyen görsellere harita ve grafiklere yer verilmiştir. Nalçacı (2011) “İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi” adlı çalışmada benzer bulgulara ulaşmıştır. Taş (2007) öğrenci, mekânsal analiz becerisini kazanmakla, diğer bütün derslerinde (fen, sosyal bilgiler, matematik, okuma, iletişim becerileri ve vatandaşlık), daha başarılı olabilir demiştir. Öğrencilerin zihinsel haritalarını sürekli geliştirip, yenilemeleri için onları cesaretlendirmeli ve devamlı olarak farklı yerlerin konumu, karakteri ve diğer zaruri bilgileri alıp öğrenmeleri sağlanmalıdır.

Eğitim öğretim faaliyetlerinde bireyin öncelikle yakın çevresindeki olayları ve olguları öğrenmesi amaçlanır. Mekân algısında da öncelik bireyin yaşadığı yerdeki ve yakın çevresindeki doğal-beşeri olay ve olguları öğrenmesidir. Yakın çevreler ve bu yerlerin yerleşim düzenlerinin zihinlerde canlanması öğrencinin konuyu öğrenmesi bakımından önemlidir (Öcal, 2007). Yakından uzağa ilkesine göre yaşadıkları mekânın zihin haritasının oluşturulması sağlanmalıdır (Safi, 2010). Burada ders kitabı, öğrencilerin yakın çevresi ve günlük yaşamsal olaylarına göre hazırlanmıştır. Ders kitabı genel olarak yakından uzağa doğru bir tasvir ile

oluşturulmuştur. Elde edilen sonucun Demirkaya'nın (2013) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerini günlük yaşamla ilişkilendirmeleri ile ilgili yaptığı çalışmada ulaşılmış olduğu sonuçlarla tutarlılık gösterdiği görülmektedir. Kızılcıaoğlu (2003) lise coğrafya ders kitapları ile ilgili yaptığı çalışmasında coğrafya ders kitaplarında öğrencilerin yakın çevresi ile ele alınan mekân arasındaki ortak ve farklı özellikleri bulduran alıştırmalara önem verilmesini önermiştir.

Sosyal Bilgiler derslerinde, ders kitabı haricinde öğretmenlerin derslerde harita, atlas ve küre kullanımına yeterli zamanı ayırması önemlidir. Aynı şekilde okulların mekân algısı becerisine uygun araç-gereçleri sağlaması bu becerinin öğrenimini kolaylaştırmaktadır.

Genel olarak mekânı algılama becerisine sahip olan bireyler nesnelere arasındaki ilişkileri (yön, mesafe, konum) daha iyi analiz edip, gündelik yaşamlarında mekânsal teknolojilerden yaygın bir biçimde faydalanmaktadırlar. Modern coğrafya eğitiminin temel kavramlarından biri konumunda bulunan mekâna ait kavramların artırılması gerekmektedir (Ünlü ve Yıldırım, 2017).

5.3. Öneriler

2005 Programı ile hazırlanan ve MEB tarafından 2017–2018 eğitim öğretim yılında Ankara İli ortaokullarda okutulan Sevgi Yayınları 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Çelebi (2010) tarafından geliştirilmiş olan ve kendi tezinde kullandığı “Nitel Araştırmada Ölçüt Olarak Kullanılan Temalar” adlı ölçüt ders kitabı inceleme kriterlerine ve 2005 programına göre değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre mekânı algılama becerisi hakkında sunulan öneriler:

- Sosyal bilimlerin doğası gereği Sosyal Bilgiler dersinde, birey ile mekân arasındaki ilişkiler çok disiplinli bir bakış açısı ile ele alınır. Öğrencilere mekânla ilgili konular kazandırılırken, yakın çevreden başlayarak daha geniş çevrelere doğru, sistematik ve hiyerarşik bir coğrafya eğitimi verilmelidir.
- Ders kitaplarında mekân bilgisi hakkında verilmesi gerekenlerin başında öncelikle öğrencileri yaşadığı yerler ve çevresi hakkında araştırma inceleme yapmaya teşvik edecek sorgulayıcı çalışmalara yer verilmesi gerekmektedir.
- Mekânsal konuların öğretiminde, görsel materyallere (şema, grafik, resim, fotoğraf vb.) yeteri kadar yer verilmelidir.

- Mekânı Algılama Becerisinin öğrencilere kazandırılması için Sosyal Bilgiler dersi içerisinde verilen konuların bu beceriye yönelik olması gerekmektedir.
- Türkiye’de mekânı algılama becerisinin geliştirilmesi ile ilgili çalışmaların sayısı yetersizdir. Farklı eğitim kademelerinde bu alanda çalışmaların yapılması önerilir.
- Ortaokul öğrencilerine mekân hakkında bilgi verilmeye başlanırken, öğrencilerin yaşadıkları ve sürekli etkileşim halinde oldukları yerlerin iki boyutlu görüntülerinin sunulması önemlidir.
- Konular, öğrencilerin henüz kazanmadıkları bilgi, tutum ve davranışları kazandırabilmelidir.
- Alan yazın taraması sonucu ders kitabı ile ilgili çalışmaların çok az olduğuna rastlanmıştır. Ders kitabı inceleme kriterleri göz önüne alınarak farklı ve yeni araştırmalar yapılabilir.
- İçerik aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkilendirilmelidir. Bu ders kitabında sadece matematik ve fen bilgisi dersi ile ilişkilendirilmiştir.
- Öğrenci seviyesi göz önünde bulundurularak ders kitapları hazırlanmalı ayrıca somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene ve yakından uzağa ilkesine uyulmalıdır.
- Hazırlık çalışmaları öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olmalı, öğrencinin bilgi, beceri birikimine uygun olmalıdır.
- Hazırlık çalışmaları öğrencilerin seviyelerine uygun araştırma-inceleme yapmaya teşvik edecek biçimde olmalı yani, konular öğrenciyi ders kitabı haricinde farklı kaynaklara yönlendirebilmelidir.
- Değerlendirme sorularında çoktan seçmeli ve açık uçlu sorulara daha fazla yer verilmelidir.
- Mekânı algılama becerisine diğer Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ne kadar yer verildiği ile ilgili çalışmaların yapılması bu alanda yapılan diğer çalışmalara faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akengin, H. ve Ayaydın, Y. (2017). Mekânı algılama ve zihin haritalarının geliştirilmesi üzerine bir araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 36, 48-56.
- Aktürk, V., Yazıcı, H. ve Bulut, R. (2013). Sosyal bilgiler dersinde animasyon ve dijital harita kullanımının öğrencilerin mekânı algılama becerilerine yönelik etkileri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 1-17.
- Aslan, F., Aslan, E. ve Atik, A. (2015). İç mekânda algı. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(11), 139-151.
- Ata, B. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. Cemil Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* içinde (s. 71-83). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aydıntan, E. (2001). Yüzey Kaplama Malzemelerinin İç Mekân Algısına Anlamsal Boyutta Etkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Trabzon.
- Bahar, H., H. Sayar, K. ve Başbüyük, A. (2010). İlköğretim öğrencilerinin kroki okuma becerilerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 229-246.
- Bal, M. S. (2011). Tarih, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin etkinlik algılarının incelenmesi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 163-179.
- Baloğlu Uğurlu, N. ve Aladağ, E. (2015). Mekânsal düşünmenin Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programındaki yeri ve öğretmenlerin bu beceri hakkındaki görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 32, 22-42.
- Bilgili, A. S.(Ed.). (2010). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (4. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çelebi, A. (2010). Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Tarih Konularının İçerik Düzenleme İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Demircioğlu, İ. H. ve Akengin, H. (2007). Zaman ve Mekâna İlişkin Becerilerin Öğretimi. Cemil Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirezen, A. (2007). Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Hazırlanan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Anlatım Teknikleri ve Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirkaya, H. (2003). Sosyal Bilgilerde Veri Toplama Değerlendirme Becerilerinin Geliştirilmesi. Cemalettin Şahin (Ed.). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler* içinde. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Demirkaya, H. (2013). The Harmonisation of Social Studies Teachers within the Daily Life. International Symposium on Social Studies Education II. An International Approaches to Social Studies Education: Disadvantageous Groups and Social Attendance. Aksaray, Türkiye, 26-28 Nisan 2013, vol. 1, pp.67-77.
- Demirkaya, H. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ders Kitabı. Ramazan Sever ve Erol Koçoğlu (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (2. Baskı). Ankara: Pegem A Akademi.
- Deveci, H. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanma: Öğretmen adaylarının kültür portfolyolarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 1-19.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal Bilgiler Programının (1998) Değerlendirilmesi ve Ders Kitapları. Cemalettin Şahin (Ed.). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler* içinde. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Epçaçan, C. ve Okçu, V. (2010). İlköğretim türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 187, 39-51.

- Gökkaya, K. (2003). Sosyal Bilgilere Giriş. Cemalettin Şahin (Ed.). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler* içinde. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Education*, 2(1), 8- 26. 13 Mart 2018 tarihinde http://kisi.deu.edu.tr//oguz.serin/ijtase_vol2_1_2.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Hali, S. (2014). Tarih öğretimi ve ders kitapları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 158-166.
- Karakaya, F.M., Midilli, A. ve Güven, M.N. (2017). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı*. Cebir Şahin, S., Kapulu, A., Ergenç, Z.H., Doğan, Ö., Dönmez, N. ve Doğan, N. (Editörler). Ankara: Sevgi Yayınları.
- Karasar, N. (Ed.). (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (22.baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keçe, M. ve Merey, Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinlerarası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Kızılcıaoğlu, A. (2003). Ortaöğretim coğrafya ders kitapları değerlendirme ölçütleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (8), 19-33.
- Kızılcıaoğlu, A. (2007). Harita becerilerine pedagojik bir bakış. *Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 341-358.
- Köksal, H. (2016). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Refik Turan ve Tahsin Yıldırım (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde. (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- MEB (2005). *Sosyal Bilgiler 6-7. Sınıf Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (2007). MEB Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge. *Tebliğler Dergisi*, MEB Mevzuat.
- MEB (2017). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, İlkokul ve Ortaokul 4,5,6 ve 7. Sınıflar*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

- Merç, A. (2011). Sosyal Bilgiler ve Okul Öncesi Öğretmenliğinde Eğitim Gören Öğrencilerin Mekân Bilişi ve Harita Okuma Becerisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Merey, Z. (2012). Türkiye ve ABD'deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyinin Karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Meydan, A. (2010). Sosyal Bilgiler Disiplininde Coğrafyanın Yeri ve Önemi. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde. Ankara: Maya Akademi.
- Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Erzurum Örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335.
- Öcal, A. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde 6. Sınıf Öğrencilerin Mekânsal Biliş Becerilerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öcal, A. Yiğittir, S. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-61.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Öztürk, C. (2006). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2016). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. Cemil Öztürk (Ed.). *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*. (2. Baskı). Ankara: Pegem A Akademi.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. (6. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Safi, H. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Mekânı Algılama Becerisinin Geliştirilmesi Hakkında Öğretmen Görüşleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sever, R. (2018). Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Öğretimi İle İlgili Temel Kavramlar. Ramazan Sever, Mesut Aydın ve Erol Koçoğlu (Ed.). *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi* içinde. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, V. (2004). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. (13. Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler öğretiminde ilke, strateji, yöntem ve teknikler. G. Can (Ed.). Sosyal bilgiler öğretimi (ss. 73-88) içinde. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları. 25.04.2018 tarihinde <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/2295/unite05.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Şahin, H. (2004). Etkili bir sosyal bilgiler ders kitabının nitelikleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 365-375.
- Tanrıöğen, A. (2005). Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Etkili Vatandaş Yetiştirme. Abdurrahman Tanrıöğen (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. (1. Baskı). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Taş, A. M. (2007). Yeni sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 17, 519-532.
- Tay, B. (2005). Sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrenme stratejileri. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 209-225
- Tay, B. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde. Ankara: Maya Akademi.
- Tay, B. (2017). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.

- Turan, R. (2016). Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Tarih. Refik Turan ve Tahsin Yıldırım (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2004). *Beşeri Coğrafya: İnsan-Kültür-Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Ünlü, M. (2016). Coğrafya Ders Kitaplarında Hazırlık Çalışmalarının Temel Özellikleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 1-8.
- Ünlü, M. ve Yıldırım, S. (2017). Coğrafya dersi öğretim programına bir coğrafi beceri önerisi: Mekânsal düşünme becerisi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 35, 13-20.
- Yanpar Yelken, T. (2010). Sosyal Bilgiler Disiplininde Eğitimin Yeri ve Önemi. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde. Ankara: Maya Akademi.
- Yenen, H. (2010). *Ders Kitabı İnceleme Kriterlerine Göre Kız Kur'an Kursu Öğreticilerinin "İbadetim" Ders Kitabı Hakkındaki Değerlendirmeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EK: NİTEL ARAŞTIRMADA ÖLÇÜT OLARAK KULLANILAN TEMALAR

1. İçerik kazanımlarla tutarlı mıdır? İçerik, kazanımın öngördüğü biçimde sınırlandırılmalı ve her türlü bilgiye değil bu sınırlama çerçevesinde verilmesi gereken bilgilere yer verilmelidir. Kazanıma bakınca içerikte ne verileceği bellidir. İçerikte kazanımın öngördüğü bilgiler eksiksiz olarak, uyumlu bir biçimde sunulmalıdır.

2. İçerik aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkilendirilmiş midir? Bireyin doğası gereği bütüncül olan algılama anlayışı nedeniyle, içerikte sunulan bilgiler aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkisi kurularak verilmelidir. Bunun için öğretim programlarında belirtilen dersler arası ilişkilendirme boyutu dikkate alınmalıdır.

3. İçeriğin oluşturulmasında öğrenme-öğretme ilkelerine uygun bir yöntem izlenmesi gerektiği ilkesine göre;

a) *Somuttan soyuta ilkesine uyulmuş mudur?* İçerik öğrencinin karşılaştığı bilgiyi somutlaştırmasına yardımcı olabilecek görsellerle ve örneklerle desteklenerek sunulmalıdır.

b) *Bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulmuş mudur?* İçerikte yer verilen bilgiler öğrencinin daha önceki kademelerde ilgili konuyla bağlantılı olarak öğrendiklerinden yola çıkılarak ve ders kitabının daha önceki konularında verilen bilgilerle bağlantısı kurularak sunulmalıdır.

c) *Yakından uzağa ilkesine uyulmuş mudur?* Sunulacak olan bilgi öğrencinin yakın çevresinden, içinde bulunulan zamandan ve/veya yakın geçmişten yola çıkılarak verilmelidir.

d) *Soyutlama ilkesine uyulmuş mudur?* İçerikte konuların ana fikrinin ne olduğu öğrenciye açık ve anlaşılır bir şekilde sunulmalıdır.

e) *Düzyer ilkesine uyulmuş mudur?* İçerikte yer verilen bilgiler, aşamalı ve birbirinin ön koşulu olacak şekilde, tarihsel sıralamasına uygun olarak sunulmalıdır.

f) *Şema ilkesine uyulmuş mudur?* İçeriğin ana ve alt başlıkları birbirleriyle uyumlu olmalı, öğrencinin kendi öğrenme şemasını oluşturabilmesine yardımcı olabilecek öğretime yardımcı unsurlardan yararlanılmalı ve konuların özetlerine yer verilmelidir.

g) *Vardama ilkesine uyulmuş mudur?* İçerik, öğrencinin geçmişi ve geleceği kestirmesine olanak verecek biçimde oluşturulmalı ve bunun için soru şeklinde oluşturulmuş alt başlıklardan yararlanılmalıdır.

h) *Materyal örgütlenişi ilkesine uyulmuş mudur?* İçerikte yer alan bilgiler, ilkeler şemalarla, tablolarla, örneklerle desteklenmelidir. Öğrencilerin sunulan bu bilgileri ve ilkeleri değişik ve uygun durumlarda kullanabilmesine imkan tanınmalıdır.

4. İçeriğin alıştırma ilkelerine uygun bir şekilde oluşturulması gerektiği ilkesine göre;

4.1. Hazırlık çalışmaları;

- a) Öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili midir?
- b) Öğrencide, ünite ya da konuyu öğrenmeye ilgi ve istek uyandırmakta mıdır?
- c) Öğrencinin bilgi ve beceri birikimine uygun mudur? (Hazırlık soruları, öğrencinin daha önce öğrenmiş olduğu bilgiler dikkate alınarak oluşturulmalıdır).
- d) Öğrencilerin seviyelerine uygun araştırma-inceleme yapmaya teşvik edecek biçimde midir?

4.2. Değerlendirme çalışmaları;

- a) Alıştırma, test, araştırma-inceleme, muhakeme etme hususlarına yer verilmiş midir?(Değerlendirme bölümlerinde öğrencinin öğrendikleriyle ilgili alıştırma yapabilmeye, öğrendiklerini kontrol edebilmesine ve bu bilgilerle ilgili araştırma-inceleme ve değerlendirmeler yapabilmeye imkan tanıyabilecek olan sorulara yer verilmelidir).
- b) Sorular, öğrencilerin henüz kazanmadıkları bilgi, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik etmekte midir? (Sorular, öğrencilerin henüz öğrenmedikleri konulara merak duymalarını sağlayacak biçimde oluşturulmalı ve onları yeni deneyimlerde bulunmaya teşvik edebilecek nitelikte olmalıdır).
- c) Öğrencinin ilgi düzeyi ve yakın çevresi dikkate alınarak oluşturulmuş araştırma-inceleme sorusu örnekleri yer almakta mıdır?

5. İçeriğin görsel düzen ilkelerine uygun bir şekilde oluşturulması gerektiği ilkesine göre;

- a) Konuların işlenişinde açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara (şema, grafik, resim vb) yeterince yer verilmiş midir?
- b) Araçlar konuya uygun, anlatımla ilişkili midir?
- c) Öğretime yardımcı unsurlar (bellek destekleyiciler) ilgi çekici, estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı mıdır?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Hatice Baduroğlu

Doğum Yeri ve Tarihi: Antalya 14.01.1993

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi- Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 2015

Yüksek Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi- Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı 2018

Bildiği Yabancı Diler: İngilizce

İletişim

E-Posta Adresi: hatice.0076@hotmail.com

Tarih: 13. 07.2018

ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ MEKÂNI ALGILAMA BECERİSİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

ORJİNALLİK RAPORU

% **16**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **16**

İNTERNET
KAYNAKLARI

% **9**

YAYINLAR

% **9**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

e-dergi.atauni.edu.tr
İnternet Kaynağı

% **3**

2

www.finaldersanesi.com
İnternet Kaynağı

% **2**

3

Submitted to Omer Halisdemir University
Öğrenci Ödevi

% **2**

4

prezi.com
İnternet Kaynağı

% **2**

5

www.ogretmenler.com
İnternet Kaynağı

% **1**

6

Submitted to Akdeniz University
Öğrenci Ödevi

% **1**

7

www.marmaracografya.com
İnternet Kaynağı

% **1**

8

Submitted to Istanbul Aydın University
Öğrenci Ödevi

% **1**